

ALLERUP

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sdr. Broby
-----------------	--------------------------------	------------------------------	--------------------------------

Navn: Allerup	Navnetype: -torp
-----------------------------	--------------------------------

Bemærkninger:

Allerup er nævnt første gang 1480 i formen "Aldrup". Forleddet er afledt af navneordet glde. "al", der betyder el, almus. Efterleddet er "-torp", glde. "-thorp", som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: torp	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
--------------------------------	---

Bemærkninger:

En torp er en middelalderlig udflytterbebyggelse, der er anlagt ved udflytning fra delbyen. Allerup er udflyttet fra Sdr. Broby (?).

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Sdr. Broby

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 7 gårde ligger uregelmæssigt placeret langs den øst-vestgående bygade. Nogle af gårdene for enden af en sidegade. To af gårdene tæt sammen midt i byen som dobbeltgårde. To huse ligger sammen midt i byen og et i den østlige ende.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering
☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering
 I den østlige ende af ejerlavet.

c. Udskiftning

år: 1784 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke i figur og størrelsen.

d. Udflytning 3 gårde

- ☐ ved udskiftningen
☒ efter udskiftningen Flyttet til den vestlige del af ejerlavet - den ene kun lige inden for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug

rotation: 2/1

Vangelag mod Nr. Broby/Vejstrup og Sdr. Broby,

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Centralfyn. K. Israndsbakker midt gennem ejerlavet. Mindre område med hedeslette og terranskranter mod nordøst.

jordbund: Lige dele moræner og diluvialt sand med små forekomster af ferskvandstørv.

naturlig afgrænsning: til alle sider undtagen mod nord.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov

☐ blandingsøkonomi med skov midt i ejerlavet, hvor der også er eng - engområder spredt rundt i ejerlavet.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Sdr. Broby

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

3 ud af 7 gårde er udflyttet, men der er ikke sket nybyggeri på de gamle tomter, derimod er der bygget en del nye huse inde midt i byen. Vejnettet er uforandret (bortset fra at der nu også på en vej fra byen mod nordvest). Toftesystemet opløst ved det store nybyggeri.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En del af udskiftningshegnene, især i den nordlige del.

c. Ressourceområde

☒ større engareal☒ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☒ størsteparten opdyrket

Eng/-mod og skovarealer midt i ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sdr. Broby
----------	---------------------	-------------------	---------------------

STATISTIK

Areal: 451 ha., heraf opdyrket i 1688: 45%.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	79	77	66				
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		7	8	6	7	12	12
Huse:		2	1		3		
Huse m/ jord:				1		11	9
Huse u/ jord:				1			7
I alt:		9	9	8	10	23	28
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit			
(50%) 1664		5	3	9,9			
(50%) 1688		1	5	12,8			
(58%) 1844	5	7		5,0			
(58%) 1903	5	7	-	5,2			
Folketal:							
	1787	1845	1901				
Voksne:	58	102	122				
Børn:	23	85	64				
I alt:	81	187	186				

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sdr. Broby
----------	---------------------	-------------------	---------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					4		4	1
1844	7	9			5	1		1
1903	7	15			5	1		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 451 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 45%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes i 1684 til 77 tdr.htk. mod 66 tdr. i 1844. Byens skove takseredes i 1664 for 28 svins olden. Allerup synes udflyttet og udparcelleret af Sdr. Broby ejerlav. Byen er ejendommeligt nok placeret i et hjørne af ejerlavet. Mod syd synes Søbo hovedgård at have gjort indhug i ejerlavet. Allerup er blokudskiftet i 1784 og siden er 3 gårde flyttet ud.

Dalum Kloster havde i 1533 2 gårde i byen. Fra 1578-1583 bortmageskiftede kronen 2 selvejergårde, 2 fæstegårde (formentlig de 2 fra Dalum Kloster gods) samt 1 bol. Blandt adelsgodset kan nævnes, at Hesselagergård i 1544 havde 1 gård. I 1664 var byen delt mellem Brobygård og Lundegård. I 1774 havde de to indensogns hovedgårde Ølstedgård og Brobygård hver 2 gårde, medens nabohovedgården Søbo havde de resterende 3 gårde. Endnu i 1903 beholdt de indensogns hovedgårde deres gods, medens der på det tidligere Søbo gods var sket en tidlig overgang til selveje, ledsaget af en voldsom ekspansion.

Antallet af gårde fra ca. 1600-1800 lå på 6-7. I 1664 var 2 af de 8 gårde underbrug til andre gårde. Frem til 1844 sker næsten en fordobling af gårdtallet, ligesom der i denne periode er tale om en betydelig hus- og befolkningsvækst. Efter 1844 stagnerer udviklingen.

Gårdene var i 1684 gennemsnitlig meget store. Sidst i 1700-tallet var Brobygårds og Søbos gårde lodsejervise egaliserede.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Sdr. Broby

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:☐

Interesse:

☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐**Landsbytypologisk vurdering:** Interesse

1) Anlægstype.

Den middelstore udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -torp er på særpræget vis placeret i det ene hjørne af ejerlavet. Byformen er slynget vejby i en forholdsvis uregelmæssig form.

2) Udviklingstype.

Byen domineredes i senmiddelalderen af kron- og klostergoods. I 1600-1700-tallet samledes byen under de omkringliggende hovedgårde, og der foretoges lodsejervise egaliseringer. Overgangen til selveje skete trinvis.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig ikke særlig typeren anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse

- 1) Bytomten er kun delvis bevaret og det løse præg er forstærket.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en del af udskiftningshegnene samt eng- og skovarealer.
- 3) Særlige relikter: -
- 49 Arkæologiske interesser: 3 frilagte gårdtomter.

Allerupgård

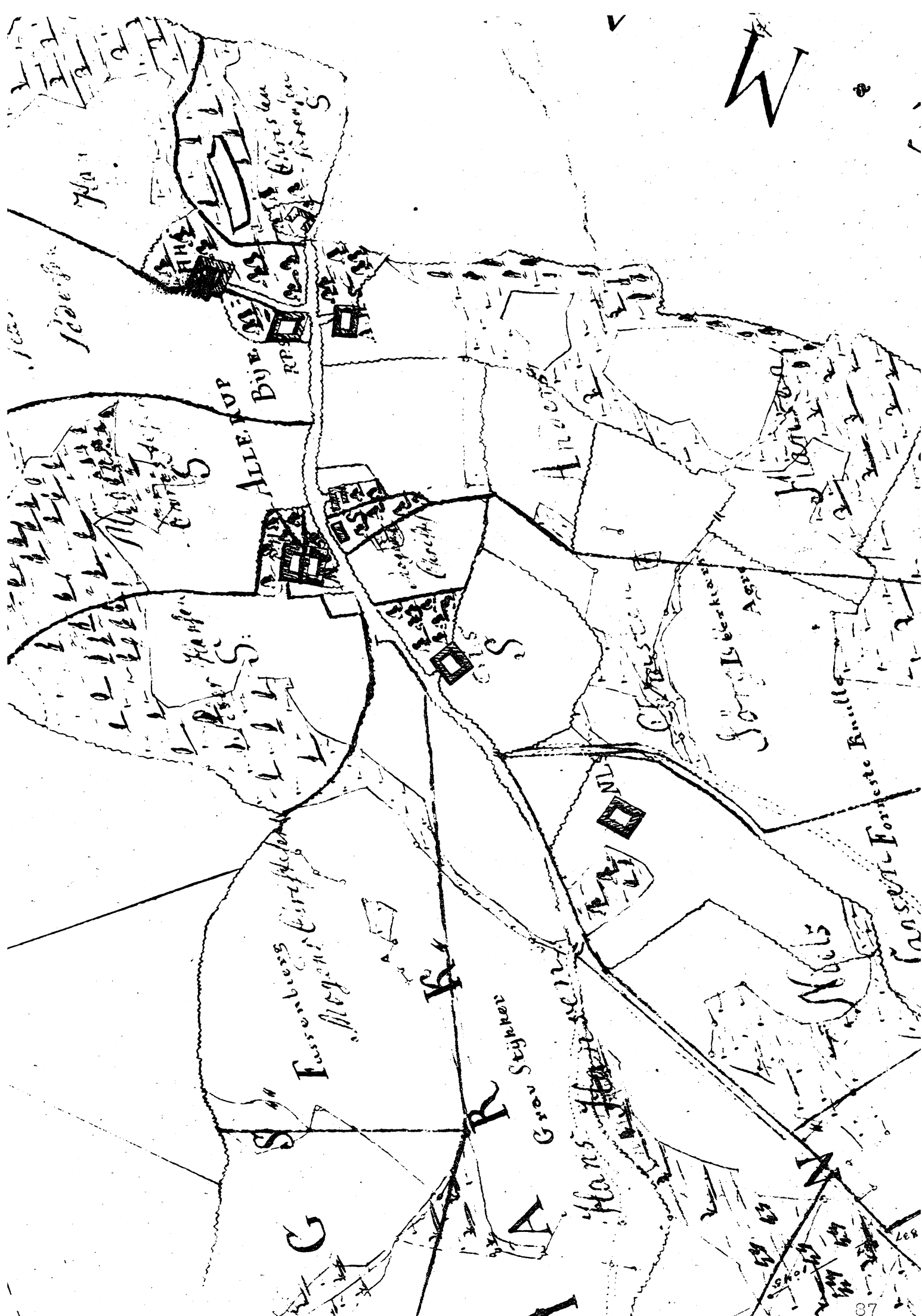
24 km

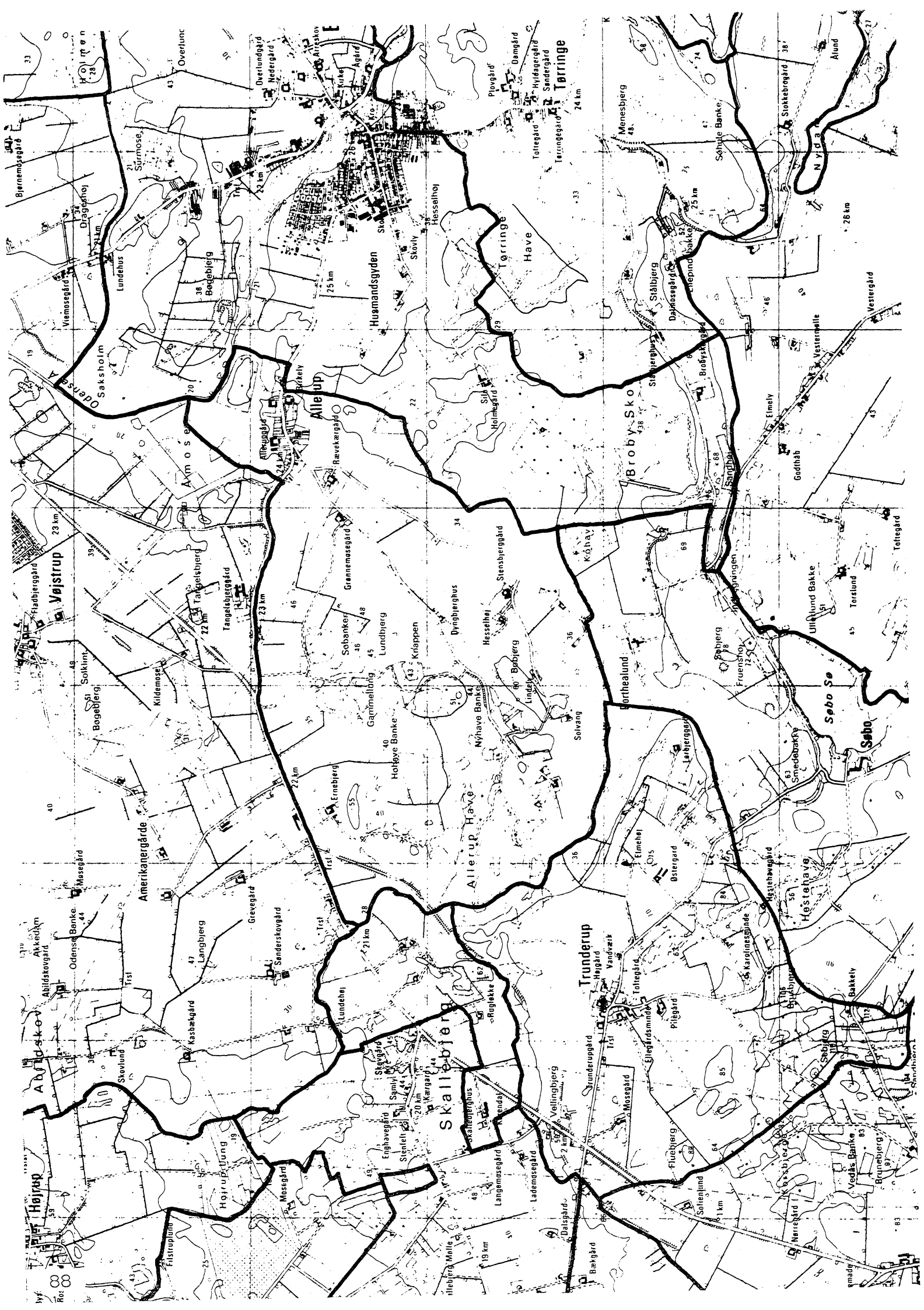
Birkely

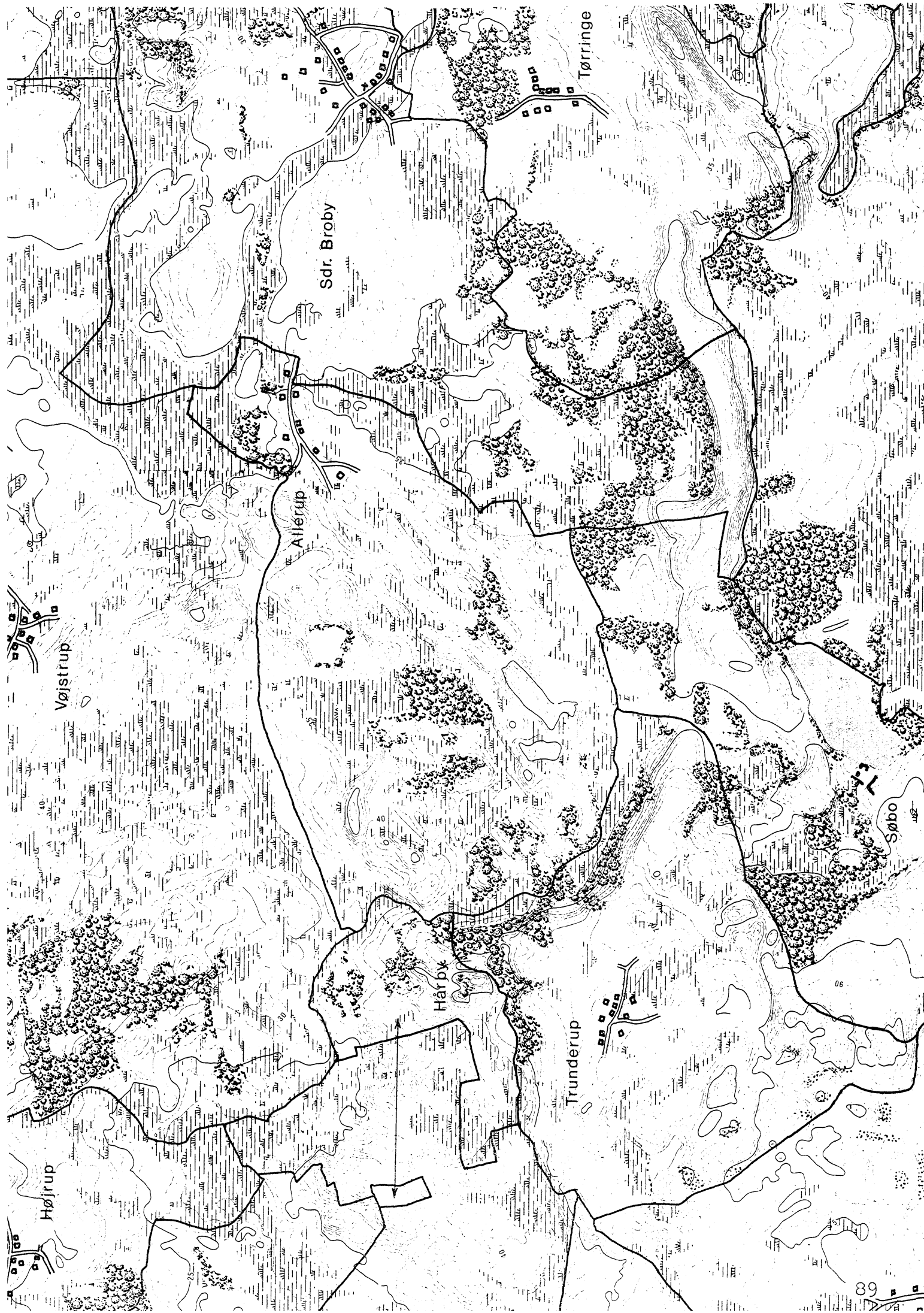
Allerup

Rævekærgård

Nøsegård

ALLESTED

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Allested
-----------------	--------------------------------	------------------------------	------------------------------

Navn: Allested	Navnetype: - Sted
------------------------------	---------------------------------

Bemærkninger:

Allested er nævnt første gang 1418 i formen Alisteth. Forleddet er en form af navneordet "ali", der betyder "bevoksning af elle-trær". Efterleddet er "sted".

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder
----------------------------------	---

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser ikke er anlagt ved udflytning. Allested er kirkeby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Allested
----------	---------------------	-------------------	-------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Vejklyngeby

Byens 26 gårde ligger uregelmæssigt spredt omkring det T-formede vejnet. Gårdene ligger i uens indbyrdes afstand og i forskellig afstand fra bygaderne. Mod vest og syd mindre vejudgreninger med bebyggelse omkring. Kirken ligger i den vestlige bydel og heromkring ligger en stor del af husene - resten spredt mellem gårdene.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering
☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Engområde vest for byen.

c. Udskiftning

år: 1799 figur: Stjerneudskiftning. Meget regelmæssig stjernefigur - i periferien blokfigur: mod S (udflytter), mod V (eng og skov), mod N (udflytter).

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 2 gårde.

☒ efter udskiftningen 3 gårde.

Gårdene flytter N og S for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug

rotation: 2/1

vangeantal: 3

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Centralfyn, glat. Ekstramarginale smeltevandsdale.

jordbund: Moræneler med mindre forekomster af ferskvandsdynd og -tørv.

naturlig afgrænsning: Mod SV og SØ, men ellers ikke.

☐ overvejende

☒ overvejende med større indhold af eng og skov.

☐ blandingsøkonomi med

Skov i den SV-del, eng især i den SV-del og spredt i hele ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Allested
----------	---------------------	-------------------	-------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret☐ opløst☐ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Kun 20% af gårdene (5 ud af 26) er flyttet ud. Der er kun i meget begrænset omfang sket nybyggeri i det gamle bytomtområde. Toftesystemet er i vid udstrækning bevaret, men tofternes gamle skel mod markerne er dog slettet. Vejnettet er bibeholdt i hovedforløbet, men der er sket enkelte udretninger.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

Meget stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal☐ større skovareal☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☐ størsteparten opdyrket

Engområde N for byen, skovareal SV for byen.

2 Nybyggede områder opstået.

1) i den N del af ejerlavet husmandskolonien Radby/Gulfelt.

2) V for byen stationsbyen "Ny Allested".

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Allested
----------	---------------------	-------------------	-------------------

STATISTIK

Areal: 955 ha, heraf opdyrket i 1688: 48%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	256	152	194	—			
Bebyggelsesenheder:							
	1589–94	1600–10	1664	1688	1774	1844 ¹⁾	1903
Gårde:	25*	24*	26*	25	26	29	36
Huse:			5		8		
Huse m/ jord:				4		27	27
Huse u/ jord:				4		—	5
I alt:	25	24	31	33	34	56	68
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
	1–4 tdr. htk.	5–8 tdr. htk.	8– tdr. htk.	Gennemsnit			
(40%) 1664	1	10	14	10,2			
(60%) 1688	7	17	1	6,0			
(90%) 1844	2	26	1	6,2			
(56%) 1903	15	19	2	4,9			
Folketal:							
	1787	1845	1901				
Voksne:	181	184	252				
Børn:	66	105	89				
I alt:	247	289	341				

1) Guldfelt

* mølle.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Allested
----------	---------------------	-------------------	-------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			2				24	5
1844	2	3					27	24
1903	36	32					-	-

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 955 ha store ejerlav var i 1682 opdyrket 48%. Byen havde da almindelig trevangsbrug og takseredes i 1684 til 152 tdr.htk. mod 194 tdr.htk. i 1844. I forhold hertil er landgildehartkornet fra 1664 (256 tdr.htk.) påfaldende højt, og byen har således været højt skyldet. I 1806 oplyses det, at hver gård i Allested har sin indhegnede skovlod, ligesom byen har to store tørvemoser, som rigelig kan forsyne beboerne. En Gammeltofte (omtalt 1667) vidner om byens tidligere placering.

I løbet af 1600-tallet blev Søby-Søgård to gange udvidet på Allestedes bekostning, jfr. det af terrænet ubundne skelforløb mellem de to sogne. Allested stjerneudskiftedes i 1799 og siden er 5 gårde flyttet ud. Allested kirke havde 2 gårde i Allested, som Finstrup (Holsteenshus) i 1586 erhvervede herligheden til. Nabohovedgården Søby-Søgård havde i 1616 samlet 12 gårde i Allested, heriblandt Stougård og Nørregård. I 1664 var Søgård i besiddelse af hele byen på nær præstegården og et præstebol. Endnu i 1844 holdt Søgård byen samlet, men inden 1903 var overgangen til selveje tilendebragt.

Antallet af gårde i byen (26) synes stabilt fra 1500-tallet til 1806. I forbindelse med overgangen til selveje stiger det i normalt omfang frem til 1903. I forbindelse med udskiftningen afsattes en koloni med 17 huslodder, Guldelt. De var alle bebyggede i 1806. Hustallets vækst er i øvrigt beskedent fra 1806 til 1903, ligesom befolkningsvæksten ligger under det normale. I det 20. årh. er der opstået en stationsby Ny Allested i ejerlavet.

Gårdene var i 1684 af normal størrelse. Byen er egaliseret mellem 1684 og 1806.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Allested
----------	---------------------	-------------------	-------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse:☐

Interesse:

☐Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☒

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1) Anlægstype.

Den store kirke-adelby af før-vikingetids navneendelsen -sted er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er vejklungeby. En Gammeltofte vidner om bebyggelsens tidligere placering. I 1600-tallet har Søby-Søgård to gange inddraget jord fra landsbyen.

2) Udviklingstype.

Byen samledes inden 1664 under nabohovedgården Søby-Søgård, der lod byen egalisere. Ved udskiftningen anlagdes en husmandskoloni Guldfelt (Radby). Overgangen til selveje skete sent og ledsagedes af ekspansion i begrænset omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

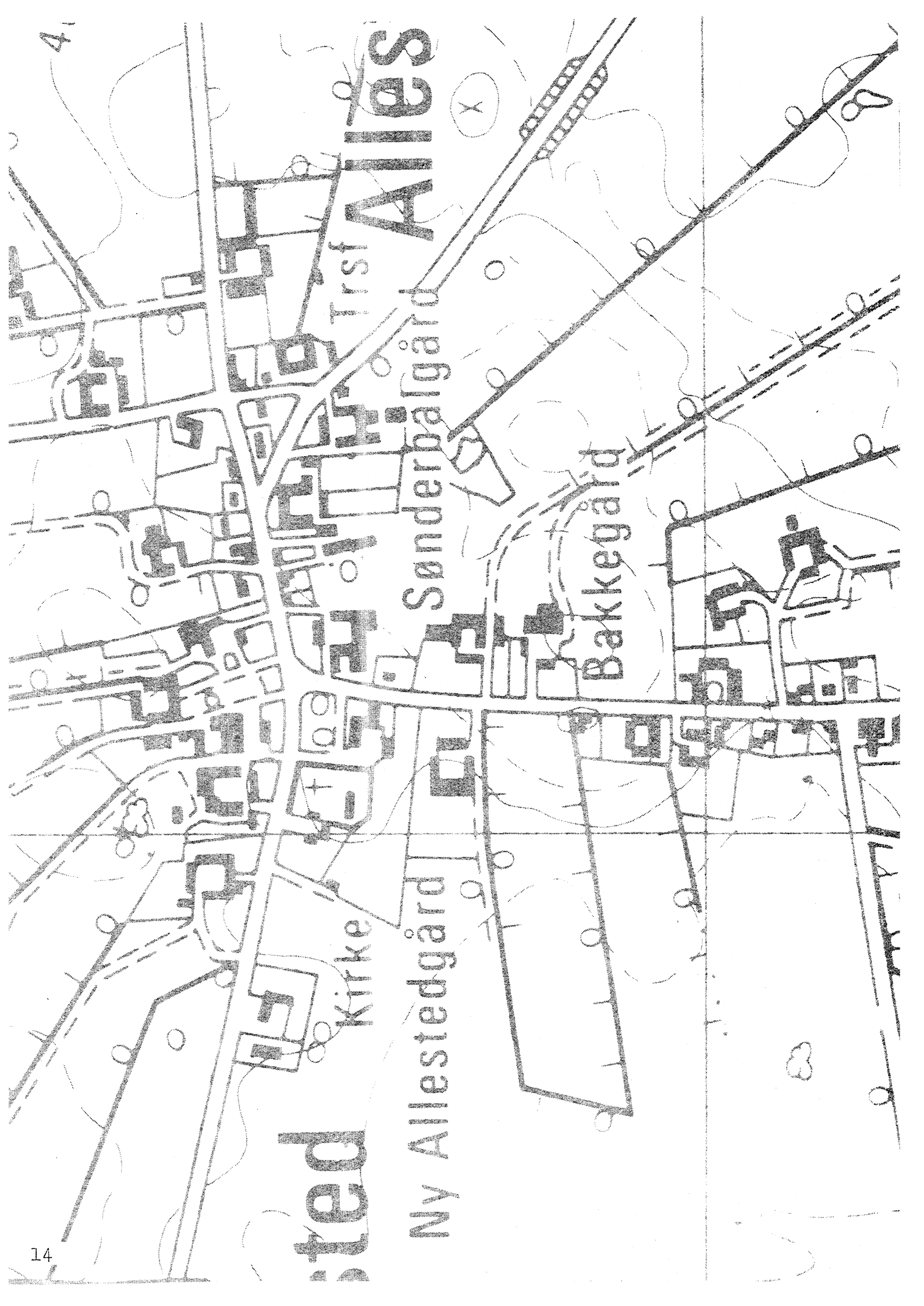
Relikt-vurdering: Særlig interesse.

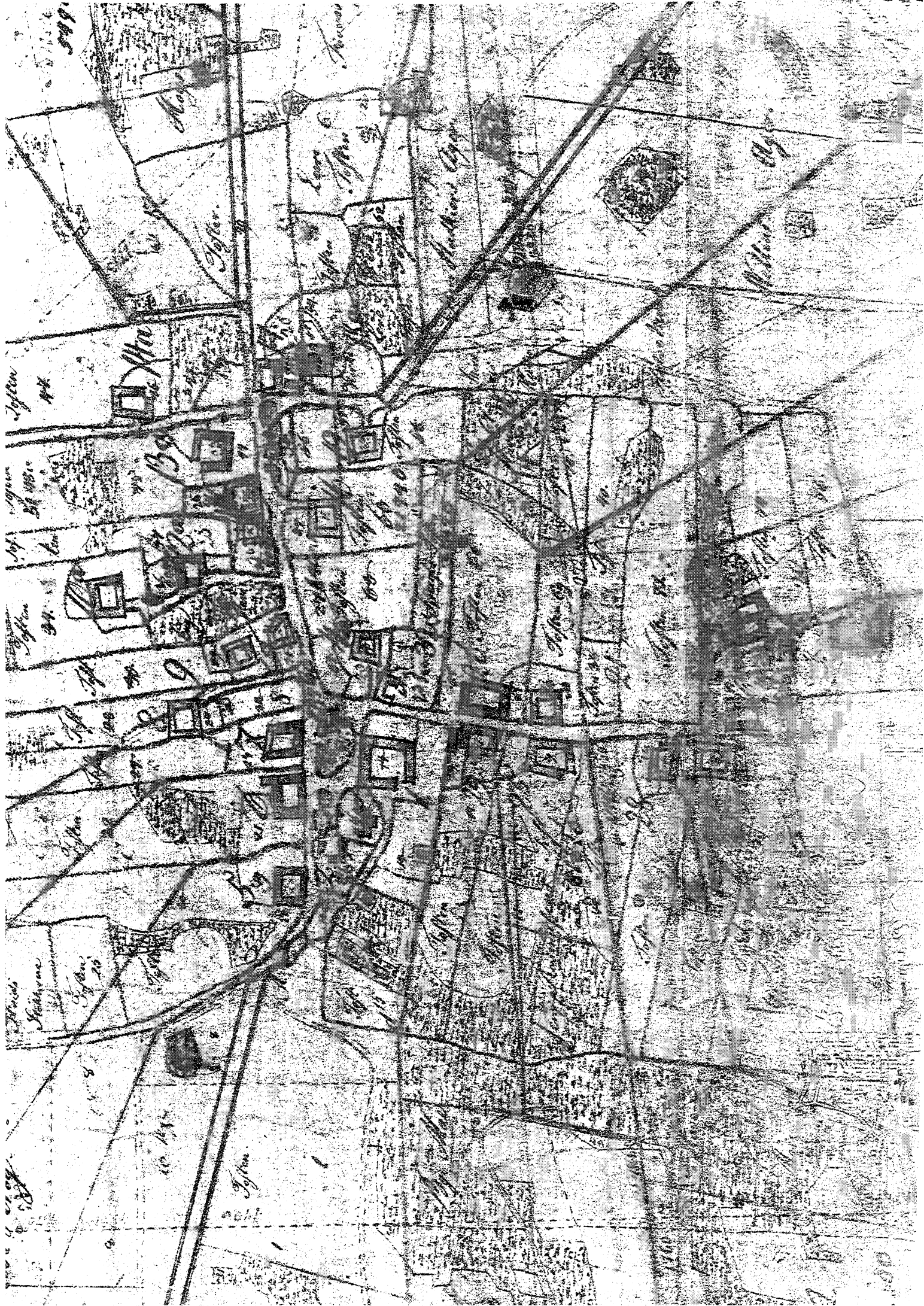
1) Bytomten er velbevaret.

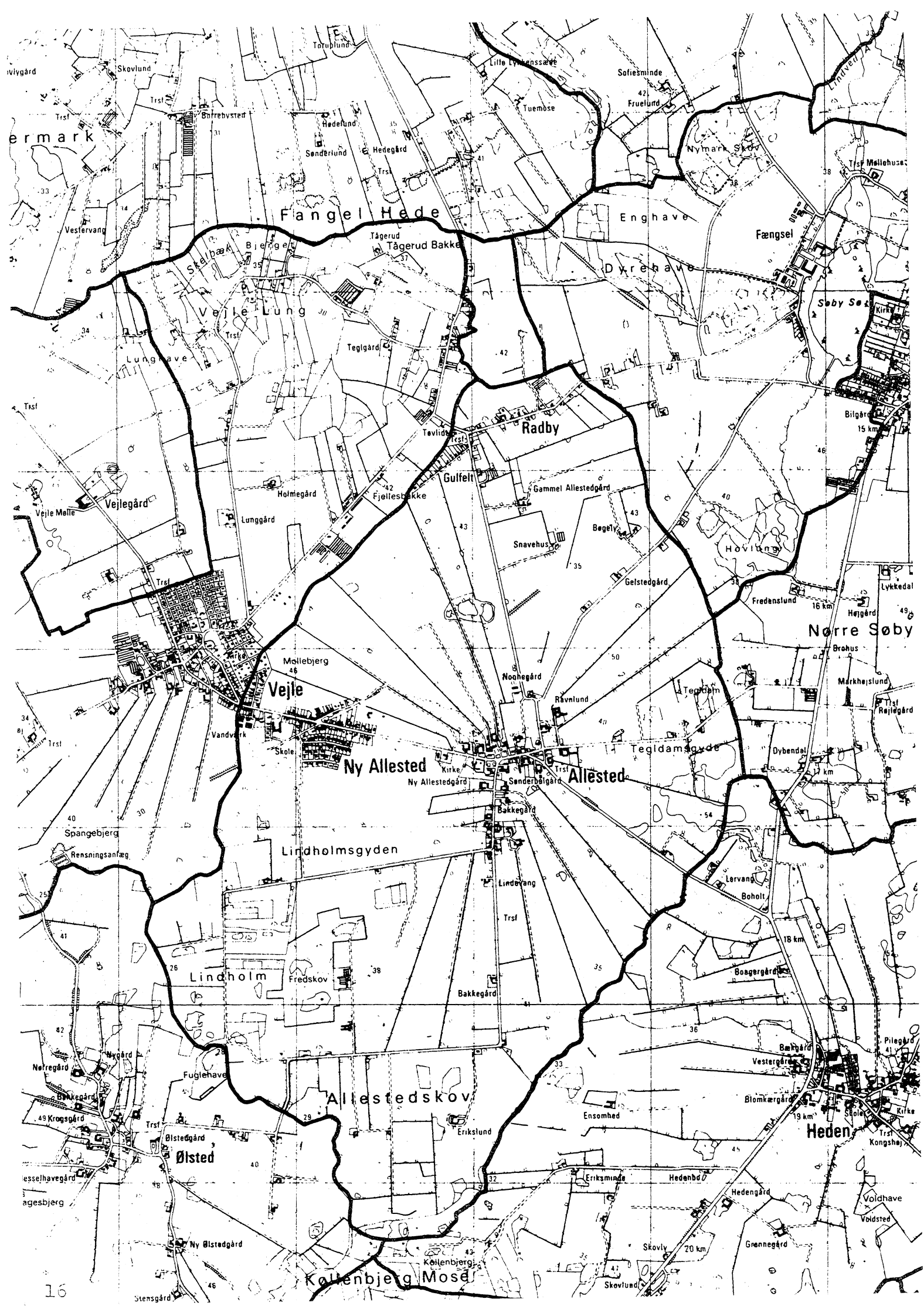
2) Kulturlandskabet har bevaret en meget stor del af det usædvanligt smukke stjerneudskiftnings skelsystem, samt et større eng og et større skovareal. Desuden en husmandskoloni Guldfelt. Der er dog opstået en stationsby i ejerlavet.

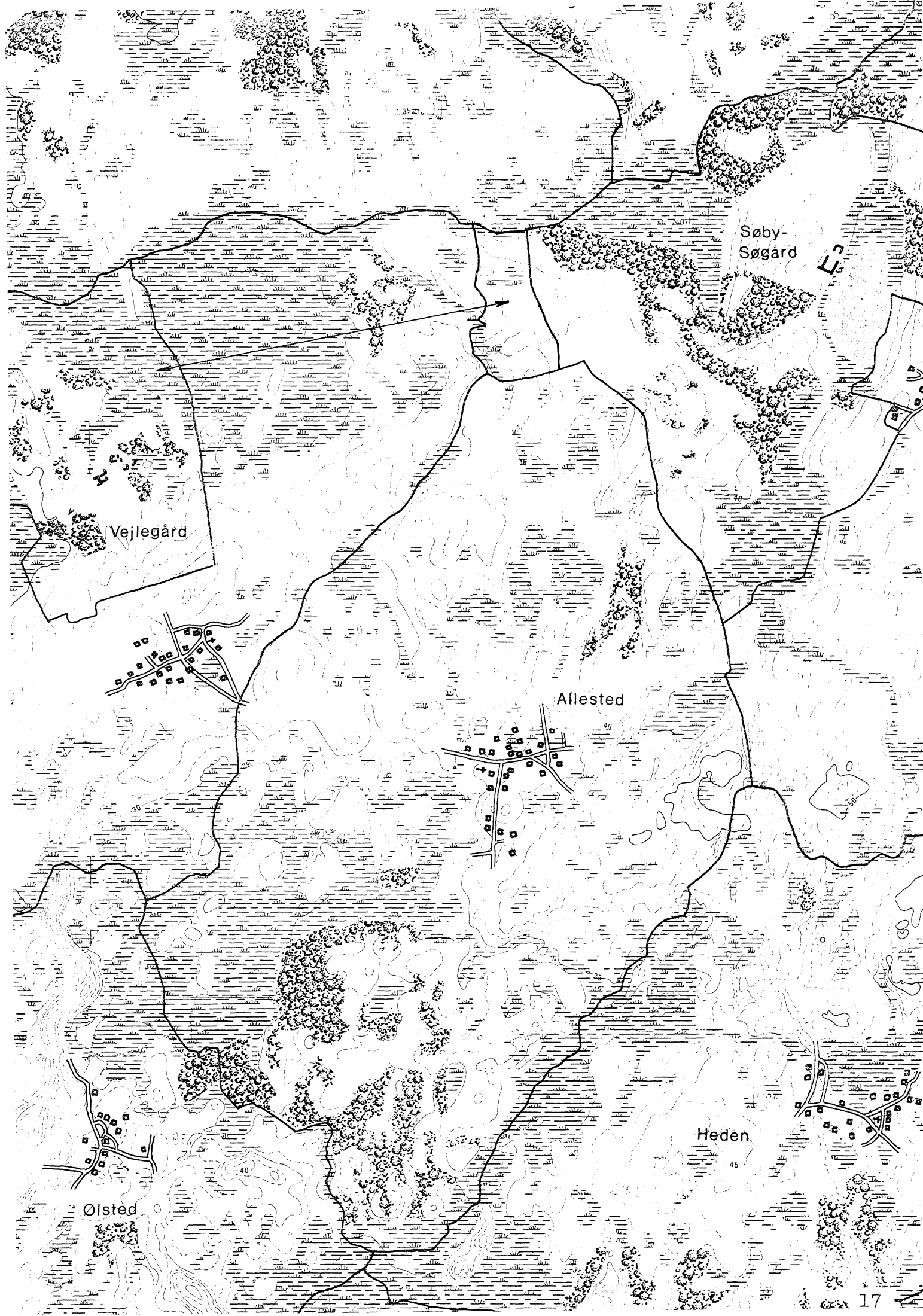
3) Særlige relikter: Kirke.

4) Arkæologiske interesser: En gammeltofte, to frilagte gårdtomter.

Vejlegård

Søby-Søgård

Allested

Heden

Ølsted

NØRRE BROBY

FYNS AMT	Hered: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
-----------------	---------------------------	--------------------------	---------------------------

Navn: Broby, Nørre	Navnetype: -By
------------------------------	--------------------------

Bemærkninger:

Nørre Broby er nævnt første gang 1368 i formen "Nørrebroby". Forleddet "bro-" hentyder til, at bebyggelsen ligger ved en vigtig overgang over Odense Å. Efterleddet er "-by", glde. by som i de fleste stednavne betyder landsby.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgang mellem vikingetid og middelalder
------------------------------	---

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser ikke er anlagt ved udflytning. Nr. Broby er kirkeby.

Historiske tildragelser:

I Nørre Broby sogn fødtes 1850 sprogmanden P. L. Ipsen, 1857 hans broder journalisten J.J. Ipsen, 1864 officeren N. E. Lomholt.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten vejkllyngeby.

Byens gårde ligger uregelmæssigt placeret i forhold til det meget for-grenede vejnet. Øst for Odense å ligger størsteparten af gårdene (18) med kirken i centrum og gårdene spredt ud langs vejnettet, der udstrå-ler fra kirken. Vest for åen ligger 10 gårde langs den nord-syd-gående vej - de ligger her tæt sammen med et reguleret præg på den vestlige side. Huse i byen ligger spredt rundt langs vejnettet.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☐ agerorientering ☐ skovoriering ☒ åorientering

☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Byen ligger op til Odense å og dens tilstødende engarealer.

c. Udskiftning

år: 1796 figur: blokudskiftning, store, men uregelmæssigt formede blokke.

d. Udflytning 20 gårde

☐ ved udskiftningen

☒ efter udskiftningen

Gårdene flyttet ud i hele ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem

trevangsbrug
driftssystem:

rotation: 2/1

vangeantal: 3 + 2 kohaver
Dyrkningsfællesskab med Vøjstrup + Vangelæg med Allerup.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Centralfyn/Vestfyn. K. Hedeslette, terrænskrænter, åse, israndsbakker og ekstra marginal smeltevandsdal.

jordbund: Overvejende smeltevandssand og moræner med mindre forekomster af ferskvandsdynd og -tørsv mod nord.

naturlig afgrænsning: mod N, Ø, SØ og V, men ikke mod S

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov

☐ blandingsøkonomi med

Større engarealer omkring Odense å, i den nordlige, østlige samt sydlige del af ejerlavet. Skov i den vestlige del.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☐ delvis bevaret☒ opløst og nybebygget

20 ud af 28 gårde er flyttet ud af byen, men af de tiloversblevne ligger 6 i den vestlige bydel (dvs. her er 60% tilbage). Overalt på de gamle tomter er der sket nybebyggelse. Vest for den gamle bydel opstået parcelhuskvarter. Vejnettet er dog i stor udstrækning bevaret og bebyggelsen følger dette, men der er sket et gennembrud af en VSV-ØNØ og en NS gående vej lige uden for byen. Toftesystemet opløst ved det store nybyggeri.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal☒ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevarsareal☐ størsteparten opdyrket

Skov/eng-arealer bevaret dels Ø for byen, dels i den N del af ejerlavet. Et område V for byen og N herfor bebygget.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

STATISTIK

Areal: 1959 ha. (både Nr. Broby og Vøjstrup), heraf opdyrket i 1688: 44%.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	293	242	246				
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		19 *	30 *	29	28	35	39
Huse:		8	15		33		
Huse m/ jord:				3		61	87
Huse u/ jord:				12		7	61
I alt:		27	45	44	61	103	187
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(28%) 1664	6	4	19	10,1			
(48%) 1688	8	4	17	8,3			
(54%) 1844	11	22	2	6,2			
(44%) 1903	21	16	2	5,1			
Folketal:							
	1787	1845	1901				
Voksne:	265	430	607				
Børn:	117	256	279				
I alt:	382	686	886				

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			3	1	25	14	2	
1844	10	38			16	24	9	6
1903	36	140					5	8

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 1.959 ha store ejerlav, der er fælles for Nørre Broby og ud-flytterbyen Vøjstrup var i 1682 opdyrket 44%. Jorden dyrkedes i tre-vangsbrug og Nørre Broby takseredes da til 242 tdr.htk. mod 246 tdr. i 1844. Ejerlavet er præget af store engarealer med fine tørveskær og byens skove takseredes i 1664 kun for 6 svins olden. I 1690 bemærkede præsten, at der var gode tørveskær, men kun få træer i skoven. Byen er koblingsplaceret over Odense Å og forbinder hermed to naturligt afgrænsede ressourceområder. Mod nord er landsbyen Lundegård, der i løbet af 1600-tallet foretog mindre udvidelser på Nørre Brobys bekostning. Mod vest er udflytterbyen Vøjstrup anlagt. Den havde i 1682 integreret dyrkningsfællesskab med Nørre Broby og de to byer egaliseredes under et i 1700-tallet.

Nørre Broby og Vøjstrup blokudskiftedes i 1796 og siden er 20 gårde flyttet ud. Besiddelsesforholdene i den store by var i middelalderen særdeles spredte. Søby Søgård havde i 1512 5 gårde. Hvedholm i 1505 2 gårde. Barsebek familien siges i 1482 at have (gen-?) opbygget Nr. Broby kirke, og givet præstegård og 2 andre gårde i Broby. Herudover er Løgismose omtalt med 1 gård i 1475. Blandt klostrene erhvervede Skt. Knuds Kloster i Odense allerede jord i byen i 1321. I 1455 omtalte en mølle under klostret. Også Skt. Hans Kloster i Odense havde erhvervet 1 gård, ligesom Dalum Kloster i 1533 besad 1 gård. Hertil kom præstegården og i 1531 tre kirketjenergårde. I 1578-79 bortmageskiftede kronen 5 gårde i byen, hvoraf de 2 var kirketjenergårde. I 1664 gjorde hovedgården Lundegård sig gældende med 25 gårde og 14 huse - langt størsteparten af byen. (At dømme efter de manglende skattefri ugedagstjenere i skattemandtallet 1610, har Lundegård allerede ejt omtrent 10 gårde på dette tidspunkt). Lundegård formåede dog ikke helt at holde denne position, og i 1802 var hovedgårdens andel 17 gårde a 8-6-1-0 tdr.htk., foruden 20 huse med jord. Blandt de øvrige godsbesiddere på denne tid kan nævnes Brobygård, Søbo, Vejlegård og Østrupgård. Endnu i 1844 var langt hovedparten af byen fortsat i fæste, og endnu i 1903 var der 5 gårde og 8 huse i fæste.

Antallet af gårde ligger omkring 30 i 1600-1700-tallet og stiger i normalt omfang igennem det 19. årh. Lundegårds 17 gårde var egaliserede under et med Vøjstrups gårde i 1802. Hus- og befolkningstallets ekspansion i det 19. årh. er særdeles markant og Broby udviklede sig i denne periode til bymæssig bebyggelse.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse:☐

Interesse:

☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1) Anlægstype.

Den store kirke-adelby af vikingetidsnavnetypen -by er koblings-placeret på tværs af Odense å. Byformen er vejklungeby. Af det oprindelige ejerlav er senere udskilt landsbyen Lunde, der i 1500-tallet blev til hovedgården Lundegård, samt torpen Vøjstrup - der havde integreret dyrkningsfællesskab med Nr. Broby.

2) Udviklingstype.

Byen havde i senmiddelalder stærkt sammensatte besiddelsesforhold, men hovedparten af byen samledes i 1600-tallet under Lundegård, der foretog en egalisering af sine gårde. I det 19. århundrede har byen udviklet sig som bymæssig bebyggelse.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og forholdsvis typen anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

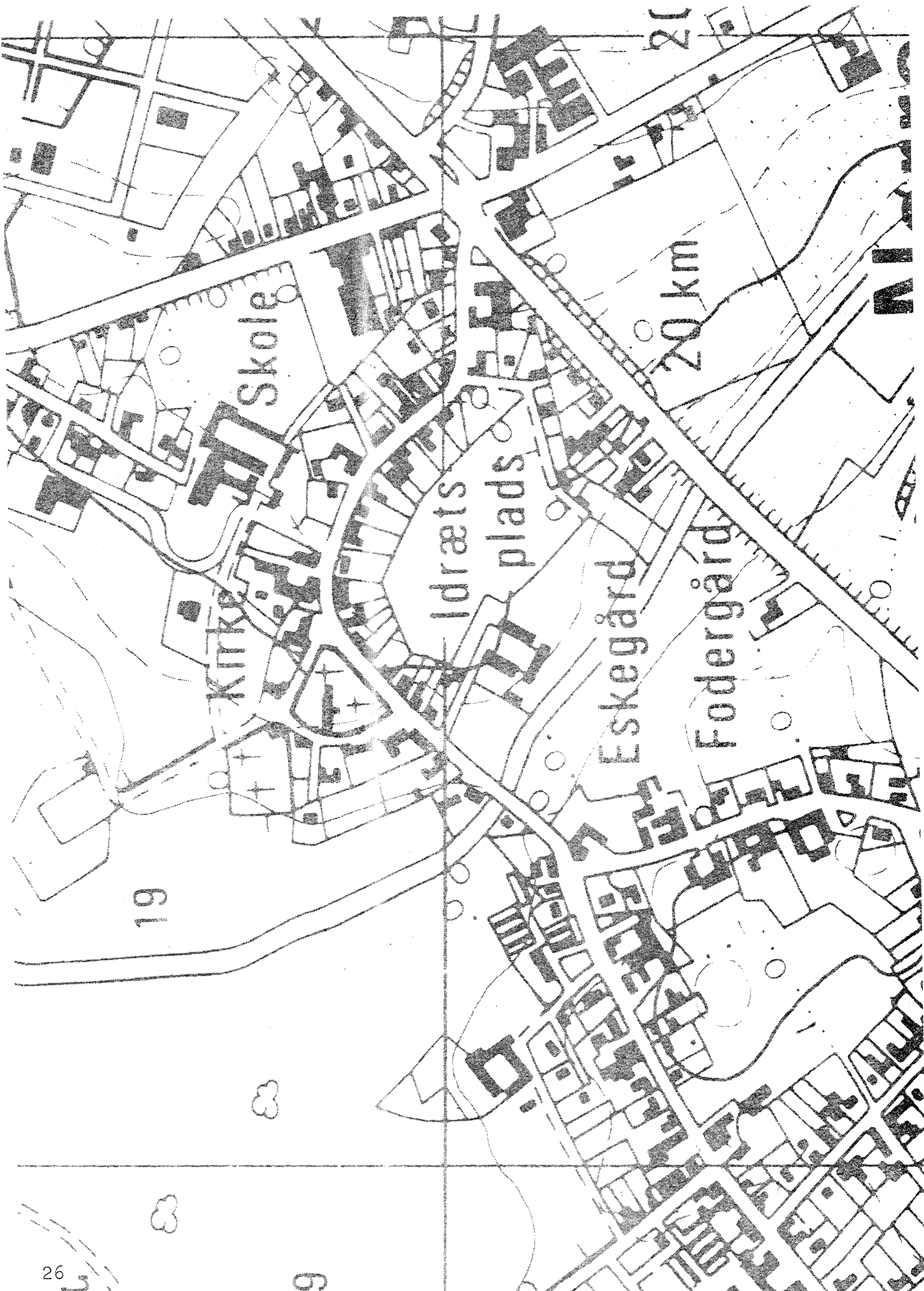
Relikt-vurdering: Interesse.

1) Bytomten er opløst og nybebygget.

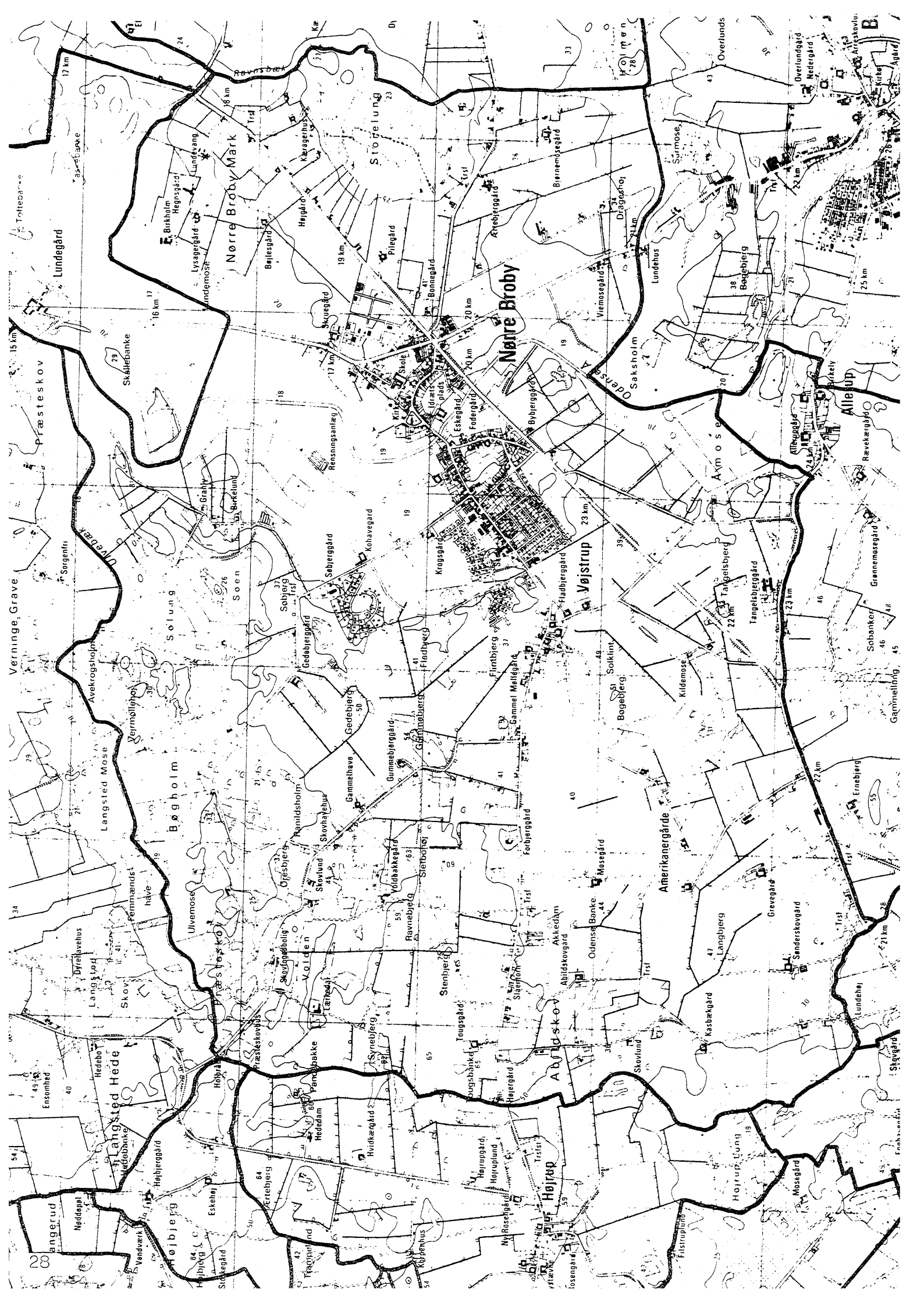
2) Kulturlandskabet har bevaret en del af udskiftningshegnene samt større eng- og skovarealer.

3) Særlige relikter: Kirke.

4) Arkæologiske interesser: 4 frilagte gårdtomter.

SANDHOLT LYNDELSE

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sandholts Lyndelse
----------	---------------------	-------------------	-----------------------------

Navn: Lyndelse, Sandholts	Navnetype: -løse
------------------------------	---------------------

Bemærkninger:

Sandholts Lyndelse er nævnt første gang 1438 i formen "Lunløzre". Forleddet er navneordet gl'da. "lund", lille tomt. Efterleddet er "-løse", der her måske betyder eng eller græsgang.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
-----------------------	---

Bemærkninger:

En landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser ikke er anlagt ved udflytning. Sandholts Lyndelse er en kirkeby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Sandholts Lyndelse

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Vejklyngeby.

Byens 21 gårde ligger tæt op til den nord-sydgående hovedgade og dens vejudgreninger mod øst og vest. Gårdene er jævnt fordelt langs bygaden og i midten af byen ligger kirken. Husene ligger spredt langs bygaden.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering
☒ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Engområder både øst og vest for byen.

c. Udskiftning

år: 1796 figur: Stjerneudskiftning. Stjernefigur nord og syd for byen - blokfigur i periferien.

d. Udflytning

- ☒ ved udskiftningen 7 gårde.
☒ efter udskiftningen 4 gårde. Nogle flyttet 500 m. uden for byen - andre flyttet ud i det yderste ved udskiftningen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug

rotation: 2/1

vangeantal: 3

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Centralfyn. K. Terrænskrænter. Ekstramarginal smeltevandsdale og gruslængdebakker.

jordbund: Moræner med spredte forekomster af diluvialt sand, ferskvandsdynd og -tørv.

naturlig afgrænsning: til alle sider undtagen mod sydøst (Sandholt).

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.

☐ blandingsoekonomi med

Engarealer øst og vest for byen i det sydvestlige hjørne og langs grænsen mod nord. skov vest for byen og i det nordvestlige hjørne.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sandholts Lyndelse
----------	---------------------	-------------------	-----------------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

1/3 af gårdene er flyttet ud af byen. Der er sket en vis nybebyggelse både på de gamle gårdtomter og udenfor langs bygaden, som i vid udstrækning er bevaret intakt. En del af toftestrukturen er bevaret, men en del af tofterne er også blevet opdelt.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal☐ større skovareal☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevarsareal☐ størsteparten opdyrket

Engområde vest for byen.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Sandholts Lyndelse

STATISTIK

Areal: 658 ha., heraf opdyrket i 1688: 52%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	223	107	143	

Bebyggelsesenheder:

		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		-	26	23	23	21	25
Huse:			3		9		
Huse m/ jord:						15	21
Huse u/ jord:				11		5	11
I alt:		-	29	34	32	41	57

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(42%)	1664	4	12	10	8,6
(100%)	1688	5	18		4,7
(100%)	1844	-	21	-	6,4
(84%)	1903	6	19	-	5,2

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	157	234	237
Børn:	70	126	113
I alt:	227	360	350

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sandholts Lyndelse
----------	---------------------	-------------------	-----------------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					26	3		
1844		1			21	19		
1903	23	23			2	9		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 658 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 52%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes i 1684 til 107 tdr.htk. Det synes dog at være en fejl. Ved den endelige taksering i 1688 ansattes hartkornet til 1499 tdr. og tilsvarende til 143 tdr.htk. i 1844. Af det oprindelige ejerlav er hovedgården Sandholt blevet udparcelleret. Hovedgården omtales fra 1423. I 1688 takseredes den til 79 tdr.htk.

Lyndelse blev stjerneudskiftet i 1796 og siden er 7 gårde udflyttet. Allerede i 1610 lå hele byen - som skattefri ugedagstjenere - til Sandholt, og denne situation holdt sig endnu i 1844 og endnu i 1903 var overgangen til selveje ikke afsluttet.

Antallet af gårde falder jævnt fra 26 til 21 i løbet af perioden 1664 til 1844 - formentlig i forbindelse med egaliseringer og hovedgårdseksansion. I forbindelse med overgangen til selveje steg gårdtallet igen til 25 inden 1903. Hus- og befolkningseksansionen i det 19. årh. har ligeledes begrænset omfang.

Omkring 1670 omrededes byens jorde og gårdene egaliseredes. Inden 1802 egaliseredes byen på ny på et niveau a 6-7-0-1½ tdr. Hertil kom 18 hartkornshuse, der ligeledes var gruppevis egaliserede. Endnu i 1903 bibeholdt bebyggelsen sit egaliserede præg.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sandholts Lyndelse
----------	---------------------	-------------------	-----------------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse:☐

Interesse:

☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1) Anlægstype.

Den store kirke-adelby af før-vikingetids navneendelsen -løse er randplaceret i sit ejerlav og har engorientering. Byformen er den almindeligt forekommende vejklungeby. Af ejerlavet er Sandholt hovedgård udparcelleret.

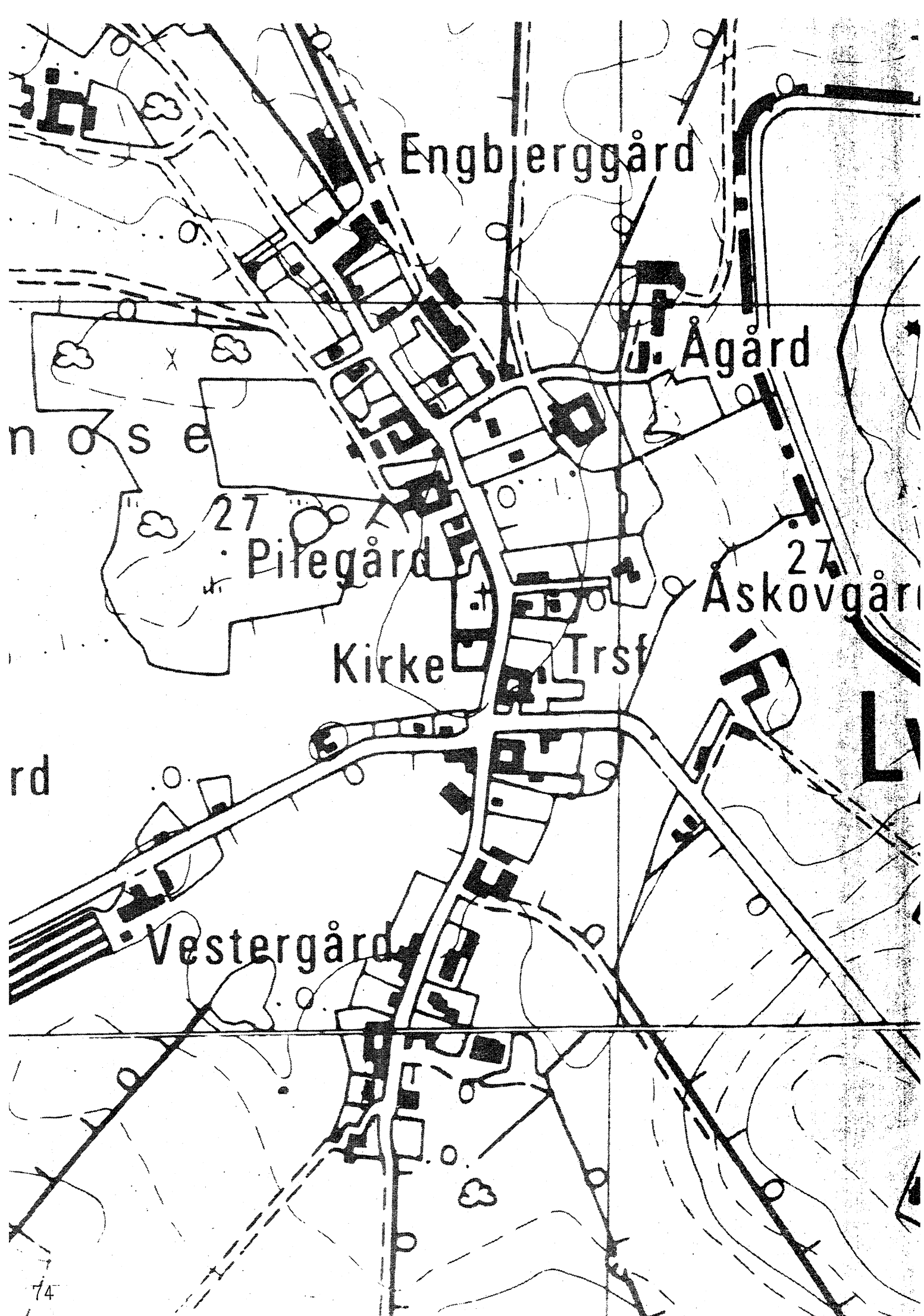
2) Udviklingstype.

Byen var allerede inden 1610 samlet under nabohovedgården Sandholt og forblev herunder indtil sidste halvdel af 1800-tallet. Landsbyen egaliseredes 2 gange. En sen overgang til selveje ledsagedes af begrænset ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og forholdsvis typen anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er kun delvis bevaret og noget præget af nybyggeri.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene samt et større engareal.
- 3) Særlige relikter: Kirke.
- 4) Arkæologiske interesser: Omkring 4 frilagte gårdtomter.

Engbjerggård

Ågård

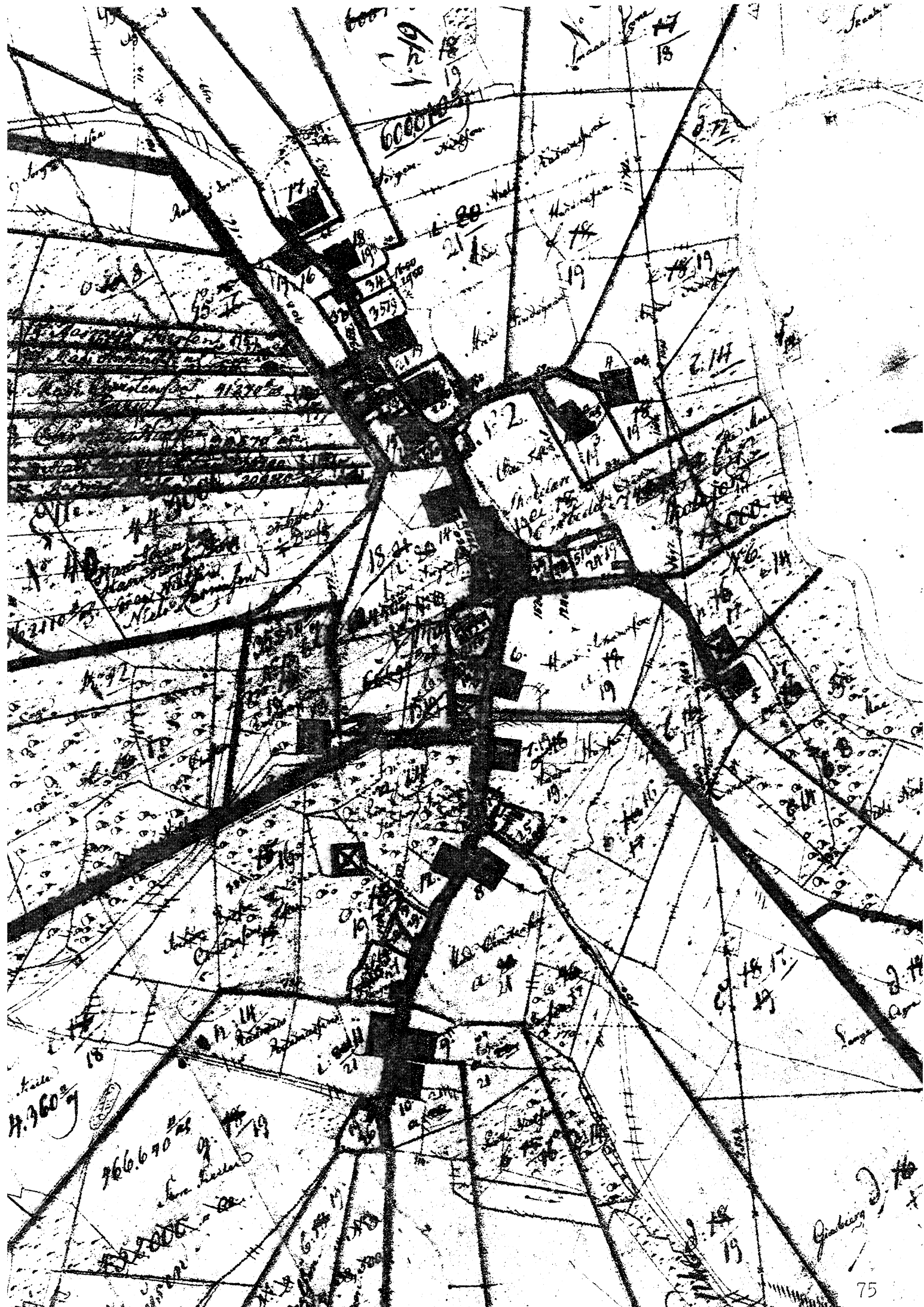
Pilegård

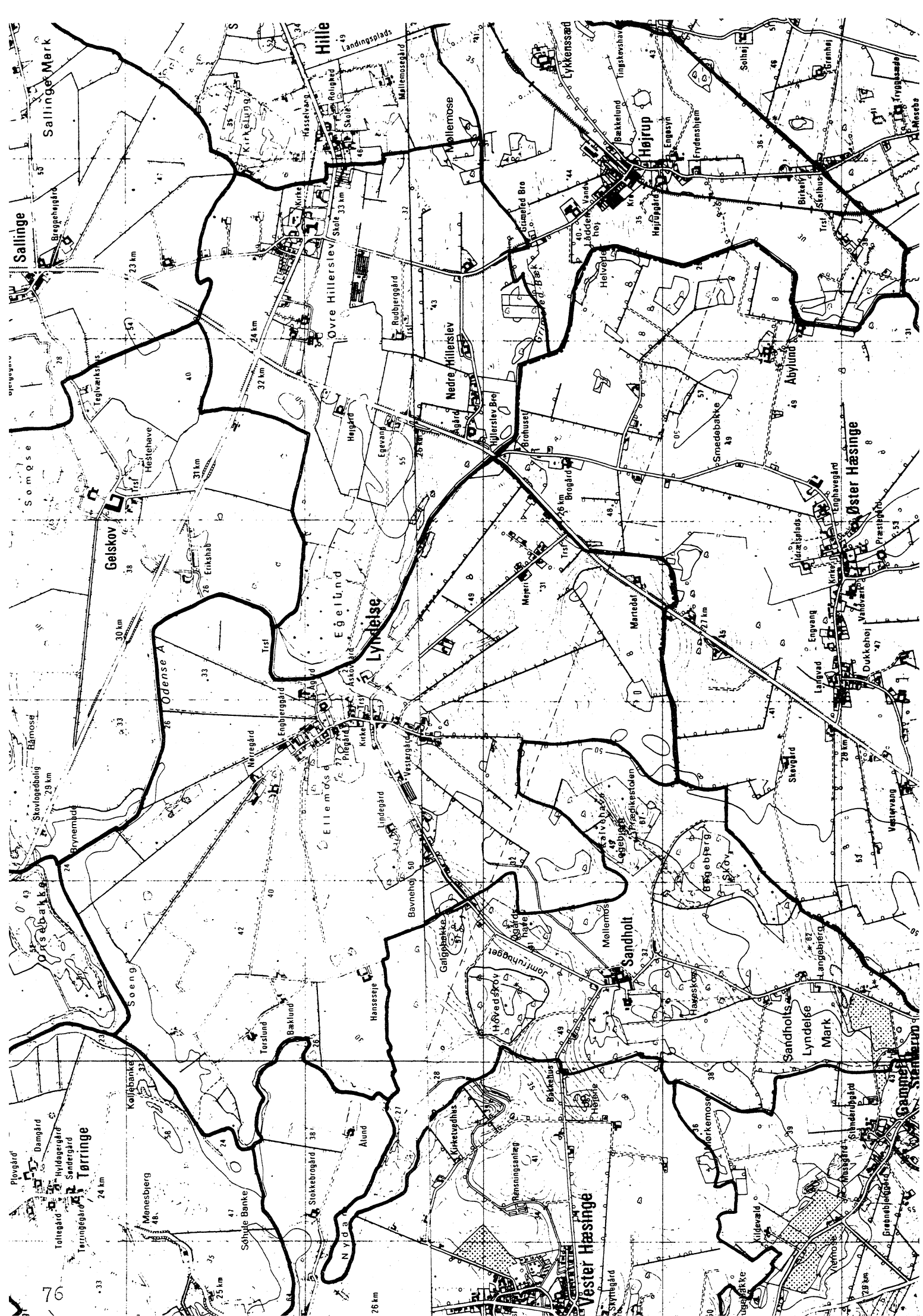
Åskovgård

Kirke

Trsf

Vestergård

STENDERUP

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Vester Hæsing
----------	---------------------	-------------------	------------------------

Navn: Stenderup	Navnetype: -torp
--------------------	---------------------

Bemærkninger:

Stenderup er første gang nævnt 1453 i formen "Stenderop". Forleddet er navneordet sten, mens efterleddet er "torp", som betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: Torp	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
---------------------	--------------------------------------

Bemærkninger:

Middelalderlig udflytterbebyggelse, der er anlagt ved udflytning fra adelbyen.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Vester Hæsinge

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 9 gårde ligger uregelmæssigt spredt langs den nordvest-sydøst-gående slyngede vej der følger terrænets højdekurver. En gård ligger isoleret mod vest. Huse ligger spredt langs bygaden.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

I den nordlige ende af den langstrakte bymark.

c. Udskiftning

år: 1795

figur: Blokudskiftning. Uregelmæssige blokke i størrelse og figur.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 3 gårde. 4 gårde/en række huse.

☒ efter udskiftningen 1 gård. 1 gård flyttet nord for byen, de øvrige gårde, samt de fleste huse syd for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug

rotation: 2/1

vangeantal: 6

vangelag med Østrup og Vester Hæsinge.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Centralfyn /vestfyn. K. Israndsbakker

jordbund: Diluvial sand med små forekomster af ferskvandsdynd og -tørve.

naturlig afgrænsning: mod NØ og SV, ellers ikke

☒ overvejende ager

☐ overvejende med større indhold af

☐ blandingsøkonomi med skov i det nordøstlige hjørne - eng spredt rundt i ejerlavet.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Vester Hæsing

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☒ opløst☐ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Ca. halvdelen (4 ud af 9) af gårdene er udflyttet og ligeså en række huse. Der er kun i begrænset omfang sket nybebyggelse inde i byen. Bygaden er blevet forlagt ca. 100 m. mod sydvest, og kun en lille stump rester af den gamle. En stor del af toftestrukturen opløst.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☐ større engareal☐ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevarsareal☒ størsteparten opdyrket

En ny bebyggelse - Ny stenderup - opstået syd for den gamle.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Vester Hæsinge

STATISTIK

Areal: 510 ha., heraf opdyrket i 1688: 65%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	89	105	57				
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		6	12	13	-	12	14
Huse:		5 [⊕]	5 [⊕]		-		
Huse m/ jord:						18	45
Huse u/ jord:				5		2	33
I alt:		11	17	18		32	92
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(50%)	1664	3	5	4	7,4		
(31%)	1688	3	4	6	8,1		
(50%)	1844	8	4		4,0		
(86%)	1903	12	2	-	3,1		
Folketal:							
		1787	1845 l	1901 l			
Voksne:		60	159	256			
Børn:		44	107	164			
I alt:		104	266	420			

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Vester Hæsinge
----------	---------------------	-------------------	-------------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1				11	5 ^Φ
1844	6	18					6	2
1903	11	76					3	2

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 510 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 65%, hvilket er overraskende meget i betragtning af det stærkt kuperede skovbygdterræn i ejerlavets sydlige del. Stenderup havde da trevangsbrug i vangelag med Østrup og Vester Hæsinge og takseredes i 1684 meget højt til 105 tdr. htk. på grund af den intensive udnyttelse. Ved den endelige taksering i 1688 nedsattes hartkornet dog til 50 tdr. mod 57 tdr. i 1844. I 1664 takseredes byens skove for 48 svins olden. Et bol i skovhusene blev inden 1667 lagt til Trente Mølle og dyrkedes herfra. Inden 1667 overtog Hvedholm "Kirkeskoven" åbenbart enemærket ved Kirkebjerg. Enemærket omkring Gammelsskov hørte formentlig til Arreskov. En Gammeltofte (nævnt 1794) vidner formentlig om forgængeren for den nuværende bebyggelse.

Stenderup blokudskiftedes i 1795. Herved opstod en lille bebyggelse, som i begyndelsen kaldtes Stenderup udflyttere, senere ny Stenderup, hvorefter den oprindelige by kom til at hedde Gl. Stenderup.

I 1453 indløste Johan Hvitkop til Sandholt 4 gårde i stenderup, der tidligere havde været pantsat. I 1664 var bebyggelsen stort set delt mellem Søbo (5 gårde) og Arreskov (4 gårde og møllen). Kronen havde tidligere haft 2 gårde foruden 1 kirkegård. De bortmageskiftedes i 1584 til Arreskov. Sidst i 1700-tallet var bebyggelsen delt mellem Arreskov, Damsbo, Sandholt og Søbo. Overgangen til selveje skete i flere omgange og var endnu ikke afsluttet i 1903. Antallet af gårde er stort set stabilt fra 1600-tallet til 1903 (i 1610 mangler en række skattefri ugedagstjenere). Hus- og befolkningsvæksten i det 19. årh. overstiger langt det normale - åbenbart i forbindelse med Ny Stenderups fremvækst.

Gårdene i byen var forholdsvis små. Byen synes aldrig egaliseret. I 1600-tallet omtales Stenderup Mølle.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Vester Hæsinge
----------	---------------------	-------------------	-------------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse:☐

Interesse:

☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1) Anlægstype.

Den middelstore udflytterby af vikingstids- middelalder navnety-
pen -torp er randplaceret i sit ejerlav og har agerorientering.
Ejerlavet er langstrakt og i den skovrige sydlige del er udpar-
celleret to hovedgårdsenemærker, medens en mindre jord er lagt
til Trente mølle. Byformen er den almindeligt forekommende slyn-
get vejby.

2) Udviklingstype.

I 1400-tallet havde Sandholt mindst 4 gårde i byen. Kronen havde
4 gårde, hvoraf de 3 afhændedes til Arreskov i 1584. Besiddelses-
forholdene forblev spredte og byen egaliseredes aldrig. Overgan-
gen til selveje skete i flere omgange og ledsagedes af ekspansion
i betydeligt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig forholdsvis typeren an-
lægstype uden særlige udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er opløst og præges af vejforlægninger.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene.
En ny bebyggelse Ny Stenderup er opstået syd for den gamle.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: En gammeltoft, 2 frilagte gårdtomter.

Mar

Møsegård

Stenderupgård

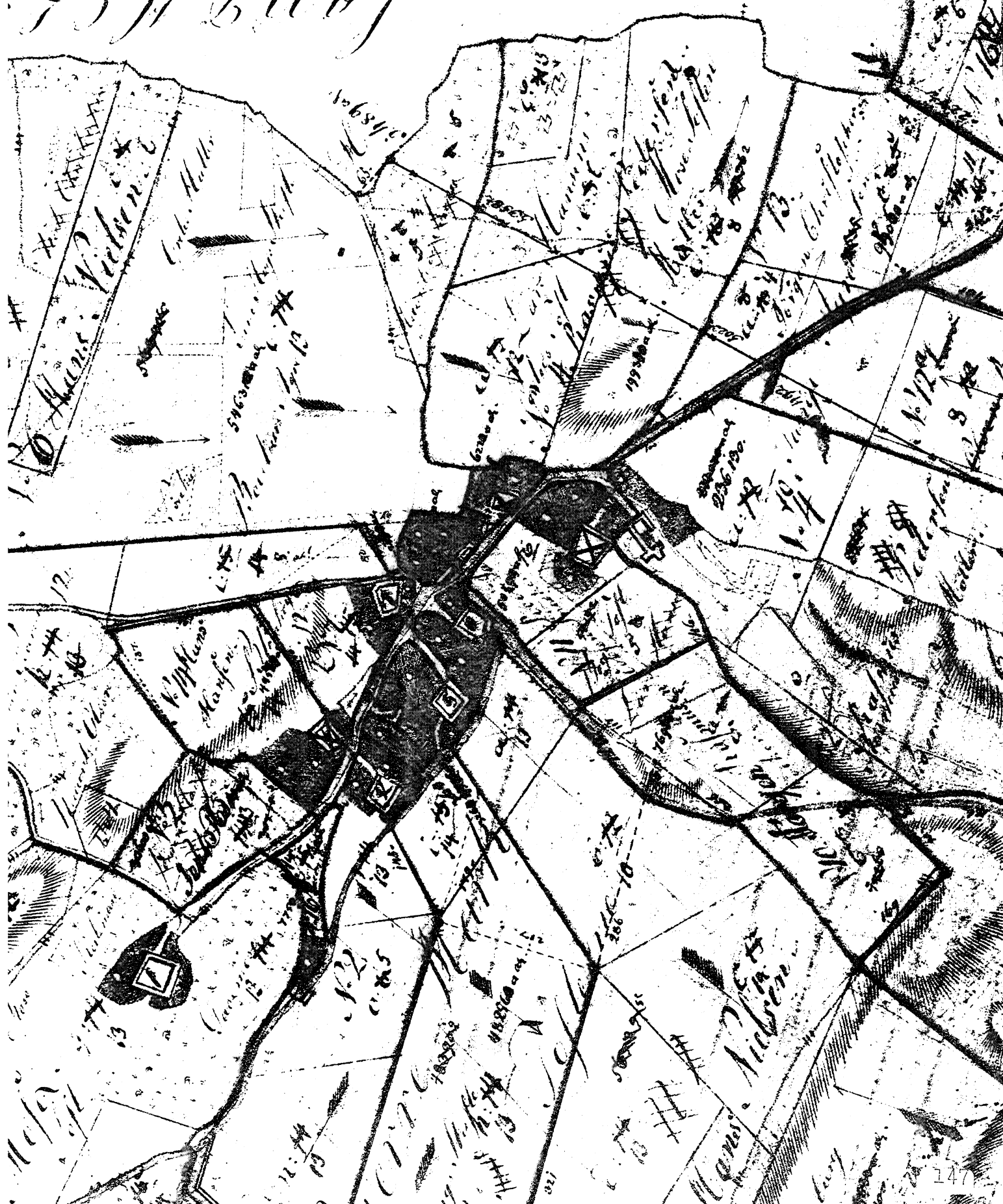
Ørnebjerggård

Gammel Stenderup

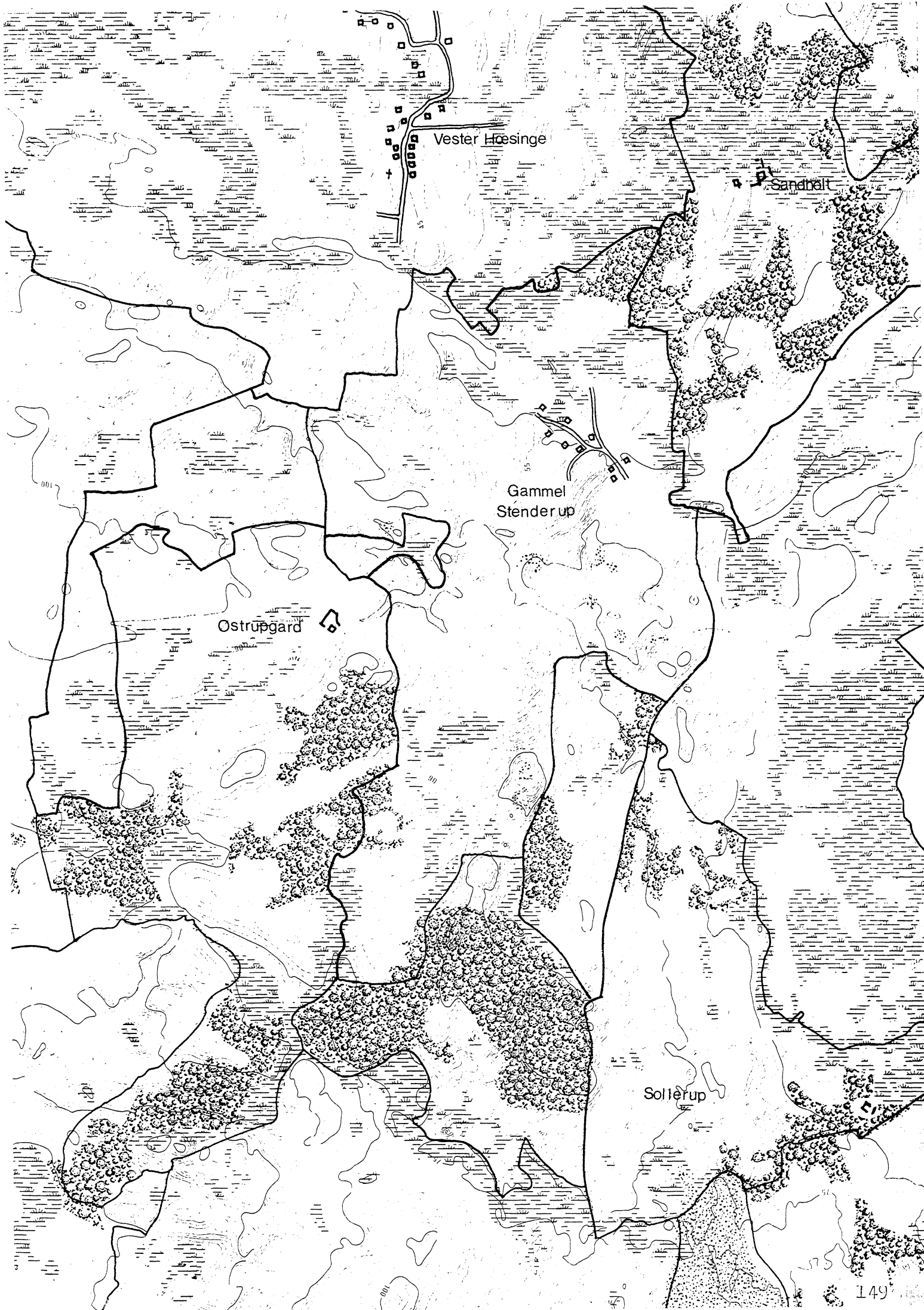
43

55

JOH BULL

STÅBY

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

Navn: Ståby	Navnetype: -by
--------------------	-----------------------

Bemærkninger:

Ståby er nævnt første gang 1433 i formen "Stauffby". Forleddet er en form af navneordet glda. "staf", der betyder stav, vistnok i betydningen "grænsepæl". Efterleddet er - "by", glda. by, som i de fleste stednavne betyder landsby.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder
---------------------------	--

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Nr. Broby

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten vejklungeby.

Byen er tre-delt, 1) en nordlig del med 4 gårde, 2) en midterdel med 3 gårde og 3) en sydlig del med 3 gårde. I disse tre grupper ligger gårdene tæt samlet med tofter omkring sig. Mellem grupperne agerjord. Gårdgrupperne forbindes af et vejnet, hvorudfra går små stikveje, som bebyggelsen knytter sig til. Ingen huse.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering
☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1798 figur: blokudskiftning, regelmæssige, rektangulære blokke.

d. Udflytning 3 gårde.

- ☐ ved udskiftningen
☒ efter udskiftningen
 Nord for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem	trevangsbrug driftssystem: vangeantal: 3	rotation: 2/1
b. Ressourceområdets sammensætning		
landskabsform: Centrafyn G/K. Enkelte steder med terrænskrænter og hede-slette i udkanten af ejerlavet.		
jordbund: Overvejende moræner med forekomster af smeltevandssand mod nordvest.		
naturlig afgrænsning: Til alle sider.		
☒ overvejende ager ☐ overvejende med større indhold af ☐ blandingsøkonomi med engarealer langs ejerlavets grænser og NØ for byen.		

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

30% af gårdene er flyttet ud, og de tiloversblevne er flyttet lidt indenfor deres tofter, således at de tre gårdgrupper ikke står isoleret mere. Der er kun i begrænset omfang sket nybebyggelse, men den ligger langs vejnettet og lige sydøst for byen. Vejnettet stort set uforandret. Toftestrukturen delvis bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☐ større engareal☐ større skovareal☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevarsareal☒ størsteparten opdyrket

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Nr. Broby

STATISTIK

Areal: Dyrket areal 1682: 457 tdr. land.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	102	95	92				
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		5	10	9	10	10	14
Huse:		2	2				
Huse m/ jord:						3	3
Huse u/ jord:				2			3
I alt:		7	12	11	10	13	20
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(70%) 1664		1		9	10,2		
(78%) 1688				9	10,6		
(100%) 1844			2	8	9,0		
(64%) 1903		4	9	1	6,5		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
Voksne:		61	80	104			
Børn:		43	31	32			
I alt:		104	111	136			

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664				2	10			
1844					10	3		
1903	14	6						

Udviklingsbeskrivelse:

Ståby takseredes i 1684 til 95 tdr.htk. og i 1844 tilsvarende til 92 tdr.htk. Byen havde i 1682 trevangsbrug. Byens skove takseredes i 1664 for 8 svins olden. Byformen er ejendommelig delt og i topografisk henseende kan Ståby siges at bestå af tre små torp-bebyggelser. Den nordlige af disse er måske indflyttet fra den lokalitet, Stupperup Krog (1682) nord for Ståby, der vidner om en nedlagt torpbebyggelse. Samtidig omtales Ståby Gammel Tofte, der formentlig vidner om forgængerbebyggelsen placering.

Ståby blokudskiftedes i 1798 og siden er 3 gårde flyttet ud.

I middelalderen var besiddelsesforholdene meget spredte. Ved det store Løgismose skifte i 1475 optræder 3 gårde i Ståby. Søby Søgård havde i 1512 1 gårde i Ståby, medens Dalum Koster i 1533 havde 2 gårde. I løbet af 1500-tallets anden halvdel oprettedes den indensogns hovedgård Lundegård. At dømme efter de manglende, skattefri ugedagstjenere i 1610 har Lundegård på dette tidspunkt besiddet halvdelen af byens gårde. I 1664 ejede Lundegård hele byen på nær de 2 huse, der tilhørte sognepræsten. Endnu i 1844 lå hele byen under Lundegård, men i 1903 var overgangen til selveje afsluttet.

Gårdene var i 1684 forholdsvis store. Byen egaliseredes i løbet af 1700-tallet.

I 1802 bestod den af 10 gårde a 9-4-2-1 tdr.htk. og 3 hartkornshuse a hver 3 skp. htk. I løbet af det 19. årh. voksede gårdtallet i normalt omfang, medens hus- og befolkningstallets vækst havde beskedent omfang.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse: ☐Interesse: ☒Stor
interesse: ☐Særlig
interesse: ☐

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse

1. Anlægstype.

Den middelstore adelby af vikingetidssnavnetypen -by er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Bytomten er tredelt, og den nordlige del kan evt. være identisk med en indflyttet torp, Stubberup. En Gammeltofte vidner om forgængerlandsbyens placering.

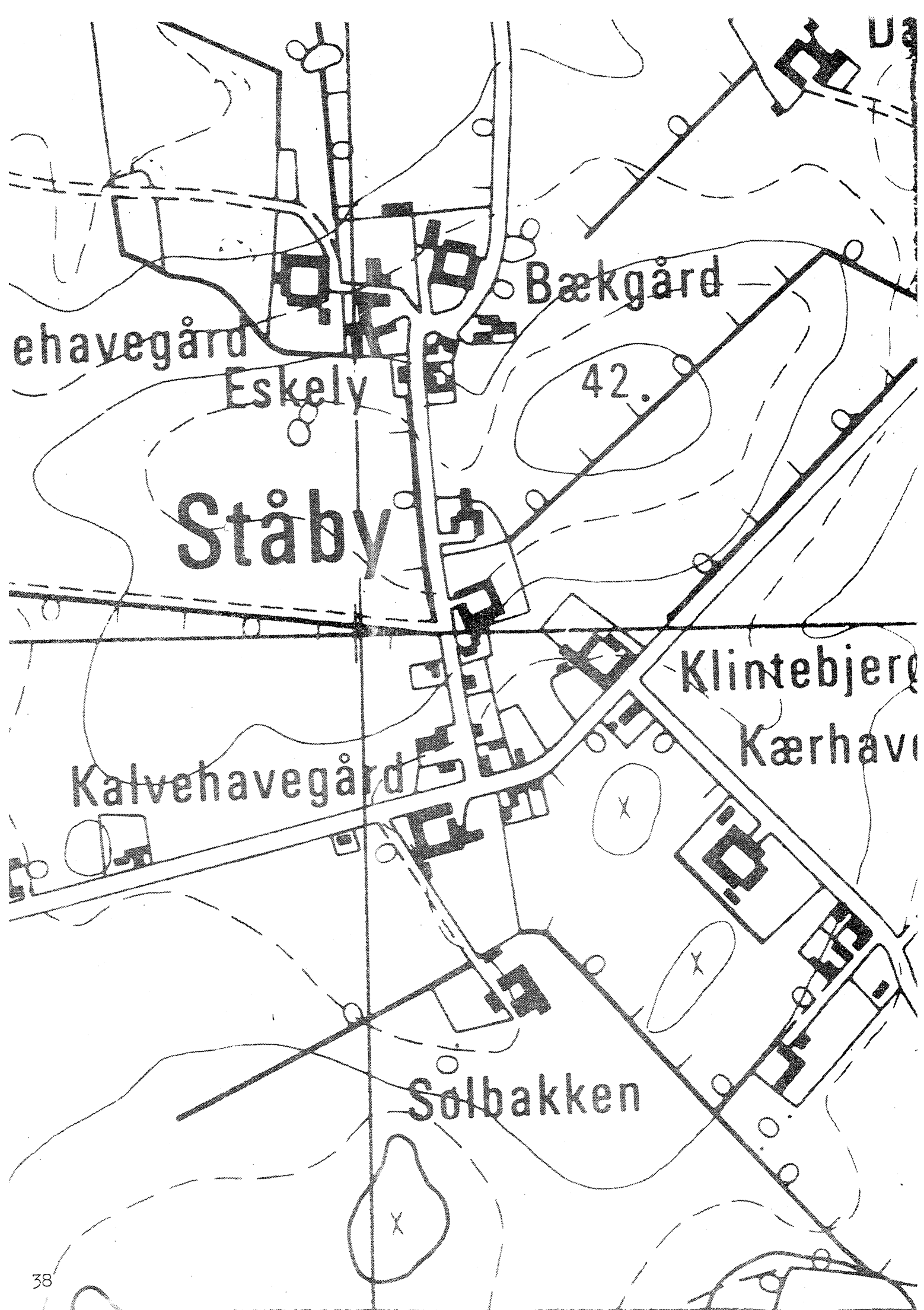
2. Udviklingstype.

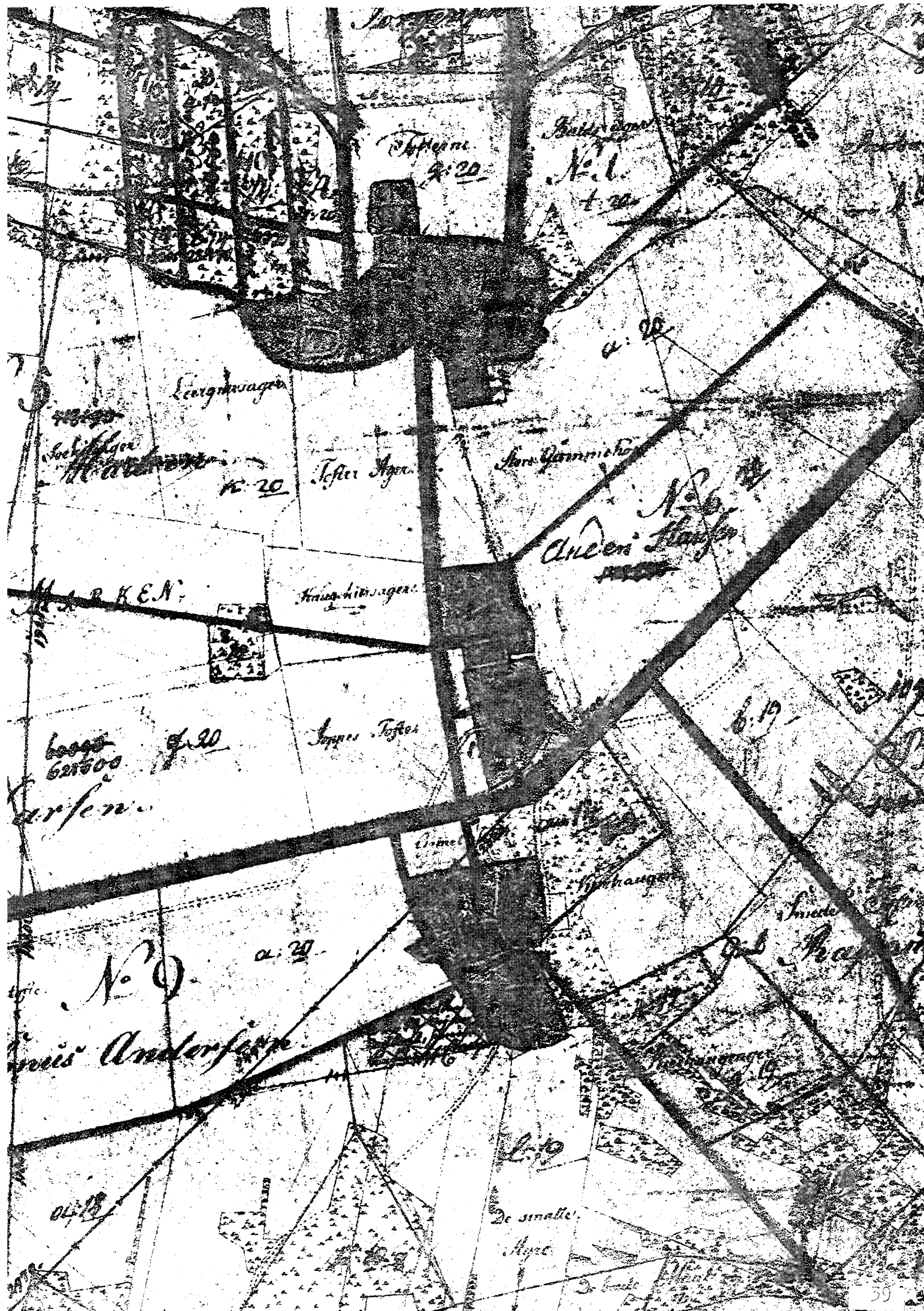
Byen havde i middelalderen ret sammensatte besiddelsesforhold. I løbet af 1600-tallet samledes Ståby under den indensogns hovedgård Lundegård og byen egaliseredes. Overgangen til selveje ledsagedes af en beskeden ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en noget speciel anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er kun delvis bevaret og byens løse præg er forstærket.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: Tomten af Stubberup, en Gammeltofte, 1-2 frilagte gårdtomter.

Töftens
9:20

Buller
No. 1
t. 20

Leirgrovag

Lochthagen

No. 20

Töftens Agre

Store Gammelhøg

No. 6
Anden Høyen

M. A. R. K. E. N.

Haug-kittvagen

60000
62500
arsen

Töftens Agre

8:19

Anden

Haugkittvagen

No. 9
a. 20

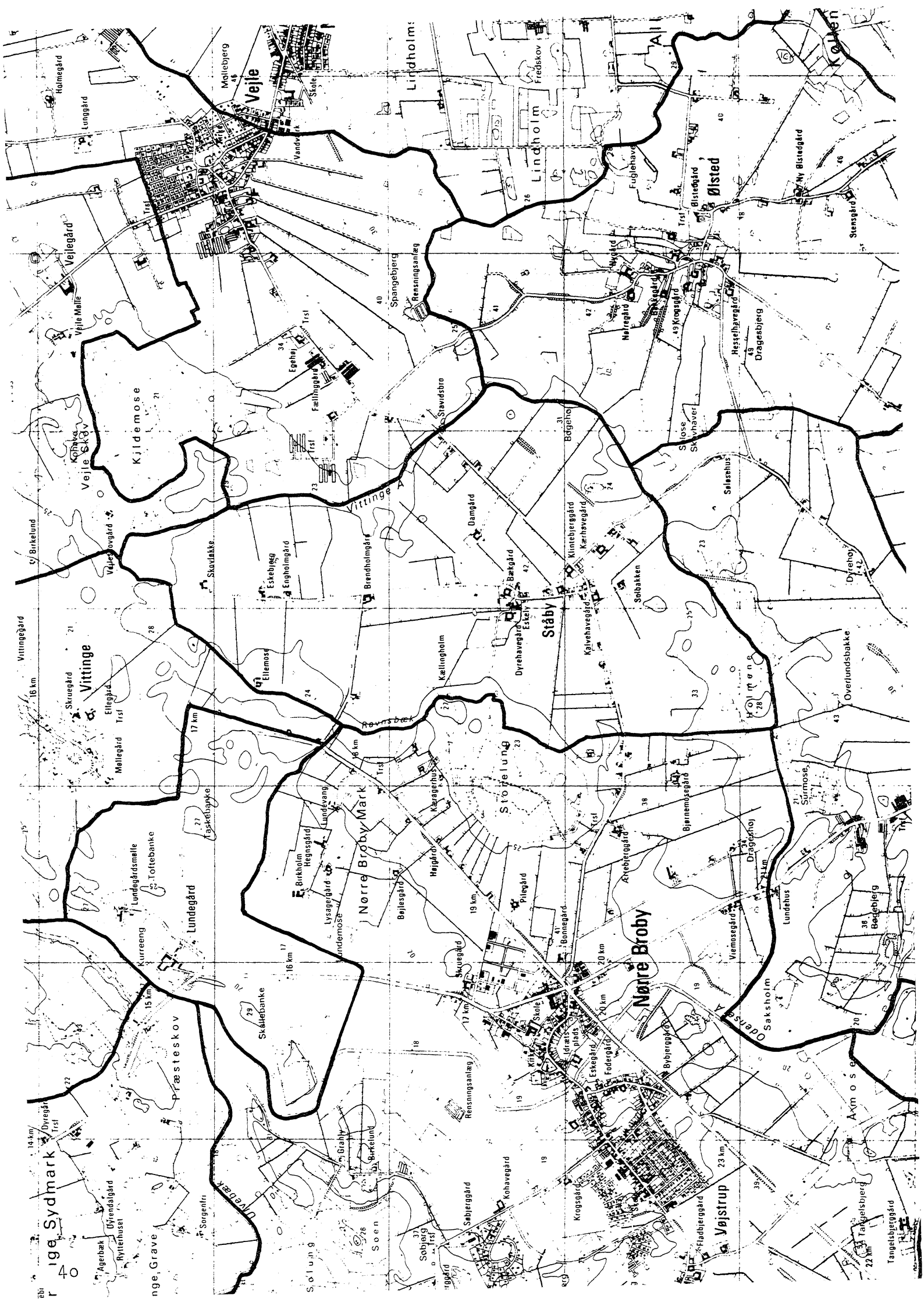
Anders Agre

Store Agre
Anden Agre

6:19

De smalle
Agre

04:18

SØNDRE BROBY

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sdr. Broby
-----------------	--------------------------------	------------------------------	--------------------------------

Navn: Broby, Sønder	Navnetype: -by
-----------------------------------	------------------------------

Bemærkninger:

Sønder Broby er nævnt første gang 1327 i formen "Broby" og 1330 i formen "synderbroby". Forleddet "bro-" hentyder til at bebyggelsen ligger ved en vigtig overgang over Odense Å. Efterleddet er "-by", som i de fleste stednavne betyder landsby.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
----------------------------------	--

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser ikke er anlagt ved udflytning. Sdr. Broby er kirkeby.

Historiske tildragelser:

1648-58 lå i byen ved Odense Å våbenfabrikken Brobyværk, opført på initiativ af ejeren af Brobygård, rigsmarsk hr. Anders Bille. Nedbrudtes 1658 under svenskekrigene og blev senere omdannet til kornmølle.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Sdr. Broby

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Vejklyngeby.

Byens 11 gårde ligger uregelmæssigt spredt langs det forgrenede vejnet, der følger Odense Å i den vestlige ende, og som strækker sig mod øst, hvorfra flere sideveje udgår med gårde placeret for enderne. Kirken og størsteparten af husene ligger i den vestlige bydel på den østlige side af åen, mens der på den vestlige åbred ligger en række huse tæt samlet (det tidligere våbenfabrikanlæg). Op til åen ligger møllen.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☒ åorientering
☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Midt i den sydlige grænse op til Odense Å og dens engarealer.

c. Udskiftning

år: 1784 figur: Blokudskiftning. Uregelmæssige blokke i figur og størrelse.

d. Udflytning

- ☒ ved udskiftningen 1 gård
☐ efter udskiftningen 1 gård flyttet vest for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug

rotation: 2/1

Vangelag med Allerup og Tørringe. ^{vangeantal: 3}

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Centalfyn. K. Åse mod syd. Ekstramarginal smeltevandsdal tværs gennem ejerlavet (Odense Å). Gruslængdebakker mod nordøst.

jordbund: Moræner med store forekomster af diluvialtsand og mindre forekomster af ferskvandstørv og -ler.

naturlig afgrænsning: Til alle sider undtagen mod sydøst (Brobygård).

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov
☐ blandingsøkonomi med eng langs åløbet midt i ejerlavet, nordøst for byen samt langs ejerlavets grænse. Skov nø for byen og i den sv del af ejerlavet.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Sdr. Broby

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret☐ opløst☐ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Kun 1 ud af 11 gårde udflyttet - de øvrige tilbage på samme plads som på udskiftningstiden. Der er intet nybyggeri af betydning sket inden for den gamle bykerne, hvis både vejnet og tofter er velbevaret. Uden for den gamle bykerne - dels langs den nordgående vej, dels på den vestlige side af åen - er der sket større nybyggeri. Vejene gennem byen er blevet af større regional betydning.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal☒ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevarsareal☐ størsteparten opdyrket

Eng/mose-arealer nordøst og vest for byen. Skov i det sydvestlige hjørne. Området lige vest for byen stærkt bebygget.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Sdr. Broby

STATISTIK

Areal: 711 ha., heraf opdyrket i 1688: 40%.							
Tønder hartkorn	1664	1688		1844		1903	
	116	104		121			
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		*	*				
		14	11	11	11	13	15
Huse:		8	6		17		
Huse m/ jord:				4		40	45
Huse u/ jord:				13		16	25
I alt:		22	17	28	28	69	85
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(100%)	1664	-	-	10	11,6		
(91%)	1688	-	-	11	9,3		
(85%)	1844	2	3	8	8,2		
(53%)	1903	5	4	6	6,7		
Folketal:							
		1787		1845	1901		
	Voksne:	189		312	320		
	Børn:	67		165	138		
	I alt:	256		477	458		

* mølle.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sdr. Broby
----------	---------------------	-------------------	---------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1		10	6 [⊕]		
1844	2	2			11	54		
1903	3	20			12	50		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 711 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 40%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes til 104 tdr.htk., mod 121 tdr.htk. i 1844. I 1664 takseredes byens skove til 300 svins olden, ligesom Brobygårds skove var på 300 svins olden. Ejerlavet havde således på dette tidspunkt betydelige skovarealer, hvoraf der endnu ses rester o. 1800. En våbenfabrik Brobyværk blev oprettet i 1648, men den ødelagdes af sven-skerne i 1658. Selve vandmøllen fortsatte dog og findes endnu i byen. Af det oprindeligt meget store ejerlav synes Allerup og Tørringe ud-parcelleret. Hovedgården Brobygård synes anlagt i sidste halvdel af 1500-tallet. Inden 1664 blev en række gårde afbrudt og jorden lagt til Brobygård.

Løgismose ejede allerede i 1432 gårde i Sdr. Broby. Ved det store Løgismose-skifte i 1475 optræder 4 gårde i Broby. Hesselagergård havde i 1544 2 gårde. Kronen havde 1 fæstegård og 1 selvejergård som imidlertid bortmageskiftedes i 1573 og 1588. Endnu i 1617 havde Hvedholm 1 gård, men inden 1664 var hele landsbyen (på nær præstegården) samlet under Brobygård, der på dette tidspunkt var en hovedgård på 62½ tdr. htk. Byens gårde var da egaliserede på 12 tdr.htk. I 1784 indgik Brobygård i grevskabet Muckadell, der først fra 1916 bortsolgte fæstegodset.

Fra 1610 til 1664 mindskedes gårdtallet minimum med 3 i forbindelse med Brobygårds oprettelse. I løbet af det 19. årh. ekspanderede gårdtallet i normalt omfang. Hustallet var allerede påfaldende højt i 1684 - formentlig som følge af hovedgårdens hoveribehov. I løbet af det 19. årh. ekspanderede hus- og befolkningstal markant i forbindelse med, at Sdr. Broby som stationsby blev en bymæssig bebyggelse.

Byens gårde var i 1684 forholdsvis store. Byen egaliseredes allerede inden 1664 og den egaliserede struktur fastholdtes herefter endnu ind i 1800-tallet.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sdr. Broby
----------	---------------------	-------------------	---------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse:☐

Interesse:

☐Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☒

Landsbytypologisk vurdering: Særlig interesse

1. Anlægstype.

Den middelstore kirkeadelby af vikingetidsnavnetypen - by har oprindeligt været meget større, idet Allerup og Tørringe synes udparcelleret herfra, ligesom hovedgården Brobygårds oprettelse betød et større indhug i ejerlavet. Som følge heraf fremstår byen i dag som randplaceret. Byen har en koblingsplacering ned til Odense Å. På den anden side af åen anlagdes i 1600-tallet en våbenfabrik Brobyværk. Byformen er vej-klyngeby.

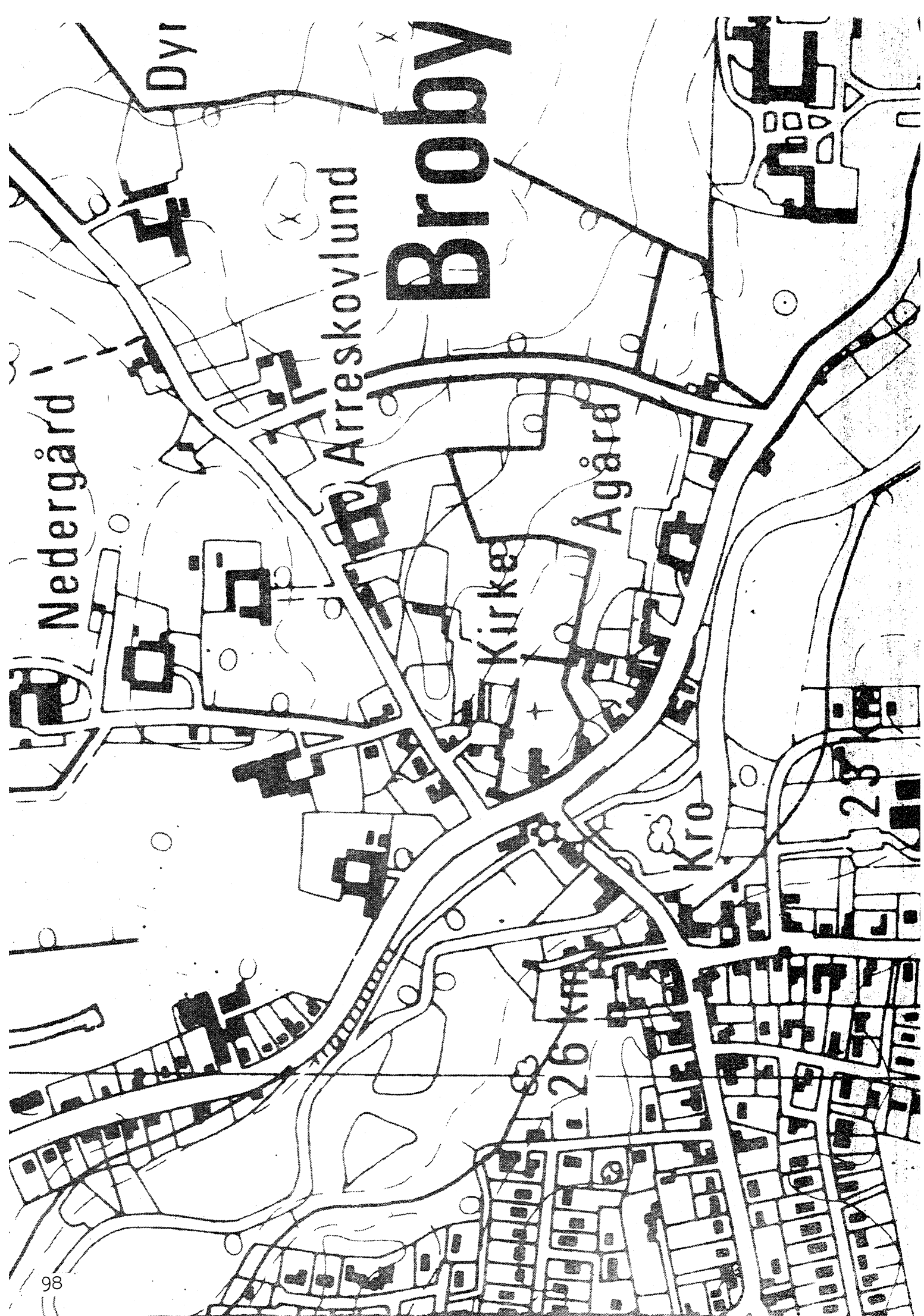
2. Udviklingstype.

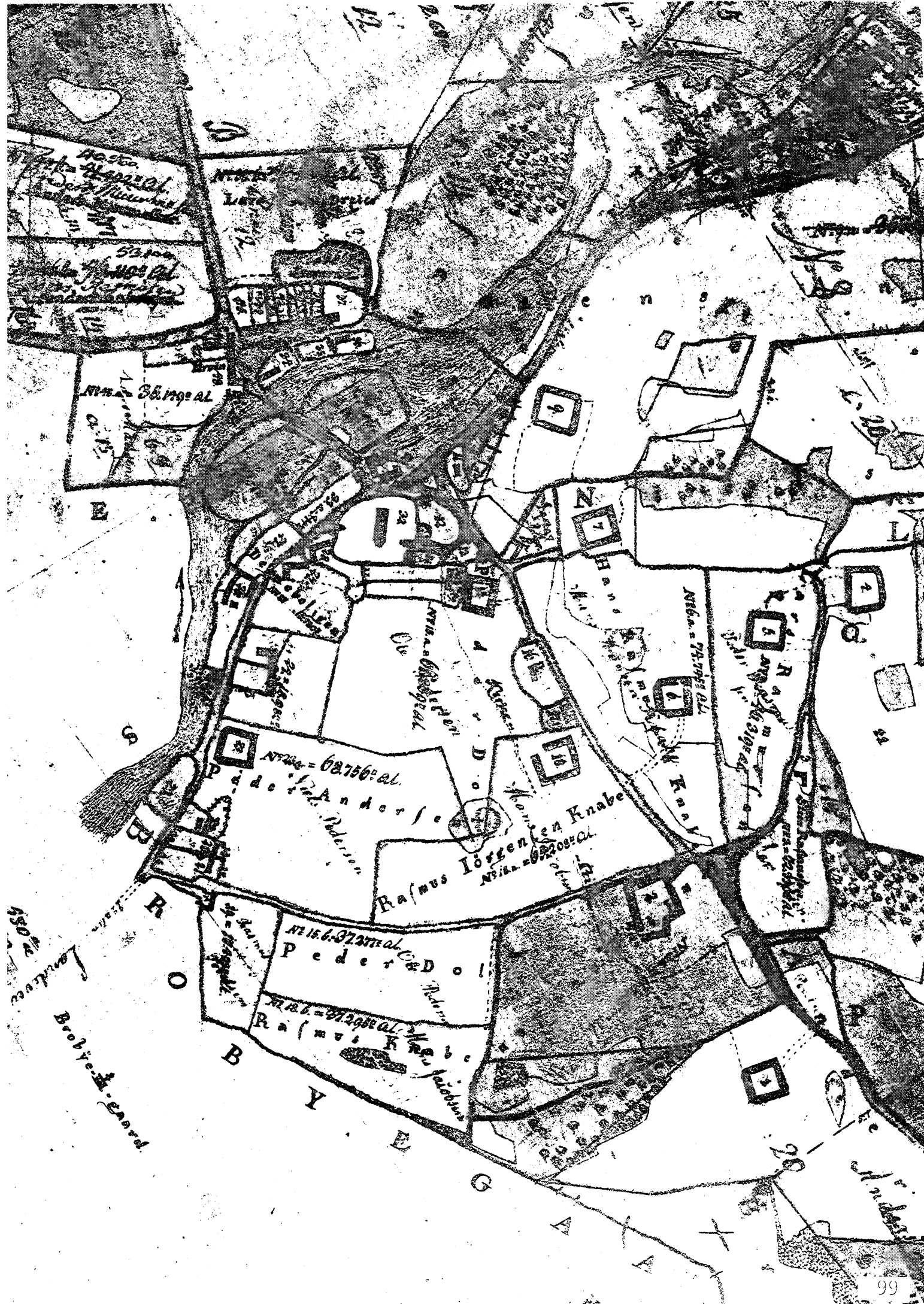
Inden 1664 samledes byen under Brobygård, der 1) foretog udvidelser af hovedgårdsmarken, 2) nedlagde en række gårde, 3) egaliserede byer, 4) anlagde en våbenfabrik og 5) en række ugedagstjenerhuse. En sen overgang til selveje i selve byen ledsagedes af en stationsbyvækst på den anden side af åen i det tidligere Brobyværk.

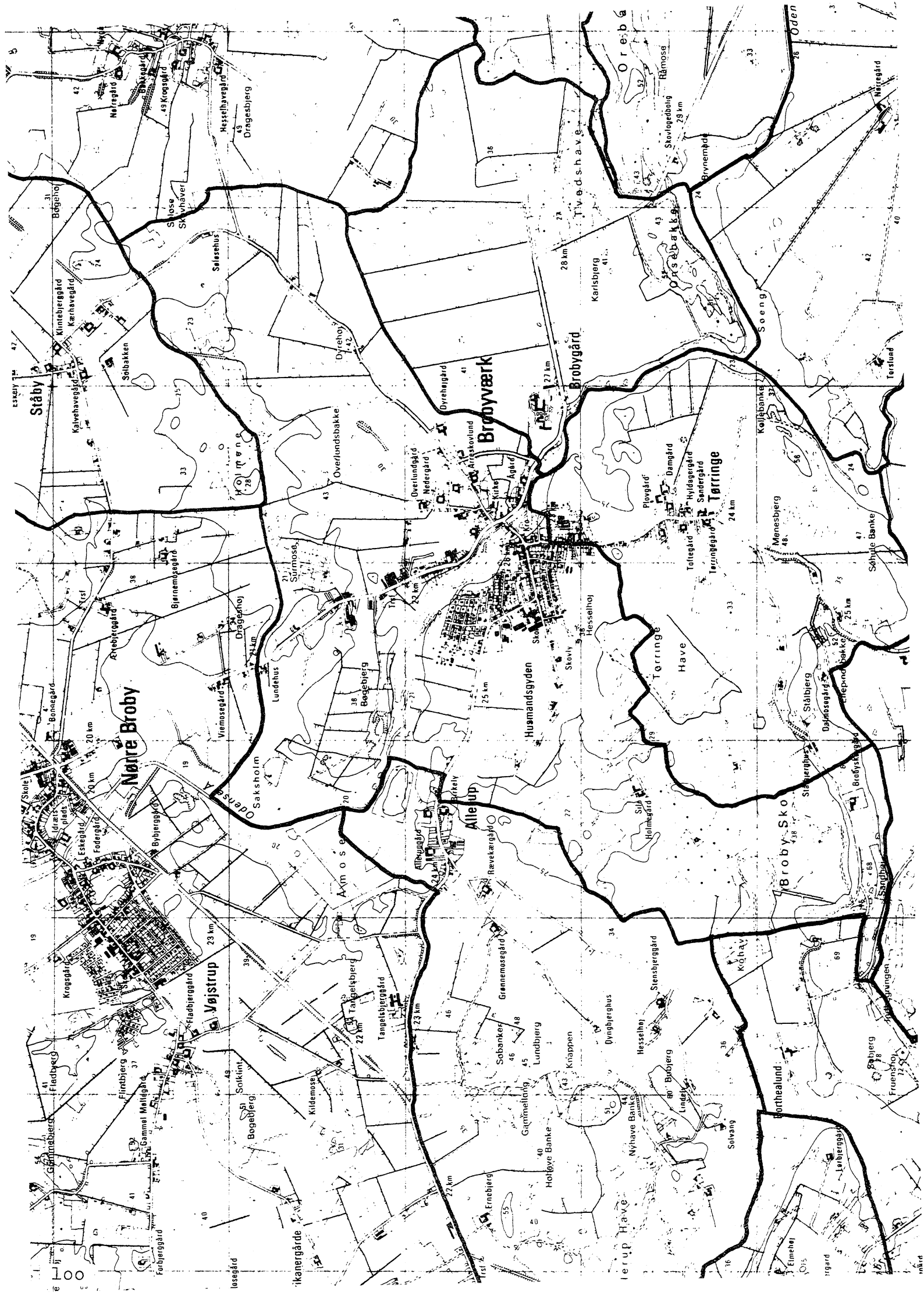
Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og forholdsvis typeren anlægstype med en lang række udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

- 1) Bytomten er velbevaret.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en stor del hegn samt eng-, mose- og skovarealer. Vest for åen er opstået en stationsbybebyggelse.
- 3) Særlige relikter: Brobygård, vandmølle, kirke.
- 4: Arkæologiske interesser: -

TØRRINGE

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sdr. Broby
----------	---------------------	-------------------	---------------------

Navn: Tørringe	Navnetype: -inge
-------------------	---------------------

Bemærkninger:

Tørringe er nævnt første gang 1330 i formen Tyrinch. Forleddet kan enten være afledt af navneordet glða. "thiur", tyr, eller afledt af til-lægsordet glða. "thue", tør. Efterleddet er "inge", som er en stedbetegnelse afledt af indbyggernavne eller naturnavne.

Anlægstype: torp (?)	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
-------------------------	--------------------------------------

Bemærkninger:

En torp er en middelalderlig udflytterbebyggelse, der er anlagt ved udflytning fra adælbyen. Tørringe er udflyttet fra Sdr. Broby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sdr. Broby
----------	---------------------	-------------------	---------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Vejby med reguleret præg. (!)

Byen bærer et reguleret præg, idet 5 af byens 9 gårde ligger i to regulerede grupper (3 og 7) tæt sammen lige op til vejene, den ene gruppe op til den nord-sydgående, den anden til den øst-vest-gående. De 4 øvrige gårde ligger uregelmæssigt spredt langs den nord-syd-gående vej. 3 huse ligger midt i byen, hvor vejene mødes.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☒ agerorientering ☒ skovorientering ☐ åorientering
☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

Skov lige nord for byen.

c. Udskiftning

år: 1780/1795 figur:
(Muckadells gårde)

d. Udflytning

- ☐ ved udskiftningen 1 gård
☒ efter udskiftningen ud i den sydvestlige del af ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug

rotation: 2/1

Vangelag med Sdr. Broby. vangeantal: 3

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Centalfyn. K. Åse mod syd. Ekstramarginal smeltevandsdal (Odense Å).

jordbund: Moræneler med diluvialt sand, ferskvandsdynd -tørvt og -sand.

naturlig afgrænsning: Til alle sider.

- ☐ overvejende
☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov
☐ blandingsøkonomi med Store skovarealer i den vestlige del af ejerlavet og
 nord for byen eng lige vest for byen og langs ejerlavsgården.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Sdr. Broby

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret☐ opløst☐ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Kun 1 ud af 9 gårde flyttet ud, men de øvrige er flyttet lidt inden for byen, så den mister sit regulerede præg. Der er ingen nybebyggelse af betydning sket i selve byen, men langs den nordgående vej. Vejsystemet er stort set uforandret, bortset fra, at den nord-sydgående vej har fået større trafikalt betydning. Toftestrukturen intakt.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En mindre del af udskiftningshegnene, især øst for byen.

c. Ressourceområde

☐ større engareal☒ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☐ størsteparten opdyrket

Skov vest for byen.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sdr. Broby
----------	---------------------	-------------------	---------------------

STATISTIK

Areal: 341 ha., heraf opdyrket i 1688: 42%.							
Tønder hartkorn	1664	1688		1844		1903	
	87	62		59			
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		8	10	9	9	9	12
Huse:		3	2		3		
Huse m/ jord:				1		6	11
Huse u/ jord:						6	16
I alt:		11	12	10	12	21	39
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.		8- tdr. htk.		Gennemsnit
(50%)	1664	1	4		5		8,7
(78%)	1688	1	7		1		6,9
(89%)	1844	1	8				6,2
(58%)	1903	5	7		-		7,2
Folketal:							
		1787		1845		1901	
	Voksne:	73		96		141	
	Børn:	27		33		68	
	I alt:	100		129		209	

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sdr. Broby
----------	---------------------	-------------------	---------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1		3	1	6	1
1844	-	1			6	7	3	4
1903	6	25			6	2		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 341 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 42%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes til 62 tdr.htk. og tilsvarende til 59 tdr.htk. i 1844. Byens skove takseredes i 1664 for 44 svins olden. Ejendommeligt nok synes Tørringe - trods navneformen - at være udparcellet af Sdr. Brobys ejerlav. En gammeltofte (nævnt 1682) vidner formentlig om forgængerbebyggelsens placering.

Tørringe udskiftedes 1780/ 95 og siden er 1 gård flyttet ud.

I 1330 erhvervede Sdr. Broby kirke en gård i Tørringe. Også Skt. Hans Kloster i Odense synes at have ejet 1 gård. I 1581 bortmageskiftede kronen imidlertid kirke-gården og 3 selvejergårde i Tørringe til Høgs-gård i Hårby sogn. I 1664 ejede den indensogns hovedgård Brobygård 3 gårde, medens Sandholt hovedgård havde 5 gårde. Endnu sidst i 1700-tallet var besiddelsesforholdene ret spredte. De indensogns hovedgårde Brobygård og Ølstedgård, der nu hørte under grevskabet Muckadell havde tilsammen 5 gårde, medens Steensgård og Søbo havde 3 gårde. Endnu i 1844 var hele byen i fæste og for grevskabet Muckadells vedkommende begyndte frasolgt af fæstegods først i 1916.

Antallet af gårde daler fra 10 til 9 mellem 1664 og 1688 som følge af, at en gård blev delt ud på andre gårde. Bebyggelsen fik herved et mere egaliseret præg. I forbindelse med overgangen til selveje stiger gård-tallet i normalt omfang, ligesom hus- og befolkningstallet stiger i normalt omfang fra 1787 til 1901.

Gårdene var i 1684 lidt over normal størrelse. Der er foretaget lods-ejervise egaliseringer i byen.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sdr. Broby
----------	---------------------	-------------------	---------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse:☐

Interesse:

☐Stor
interesse:☒Særlig
interesse:☐

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1) Anlægstype.

Den middelstore udflytterby har ejendommelig nok et navn af -inge typen, der eller indicerer adelbyer. Byen er centralplaceret i sit ejerlav med ager/skovorientering. Byformen er vejby med et reguleret præg. En gammeltofte vidner om bebyggelsens tidligere placering.

2) Udviklingstype.

Byen blev aldrig samlet på en besidders hånd, og der er i det hele tale om en ret træg udvikling. Overgangen til selveje skete trinsvis og ledsagedes af ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en noget atypisk anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristika.

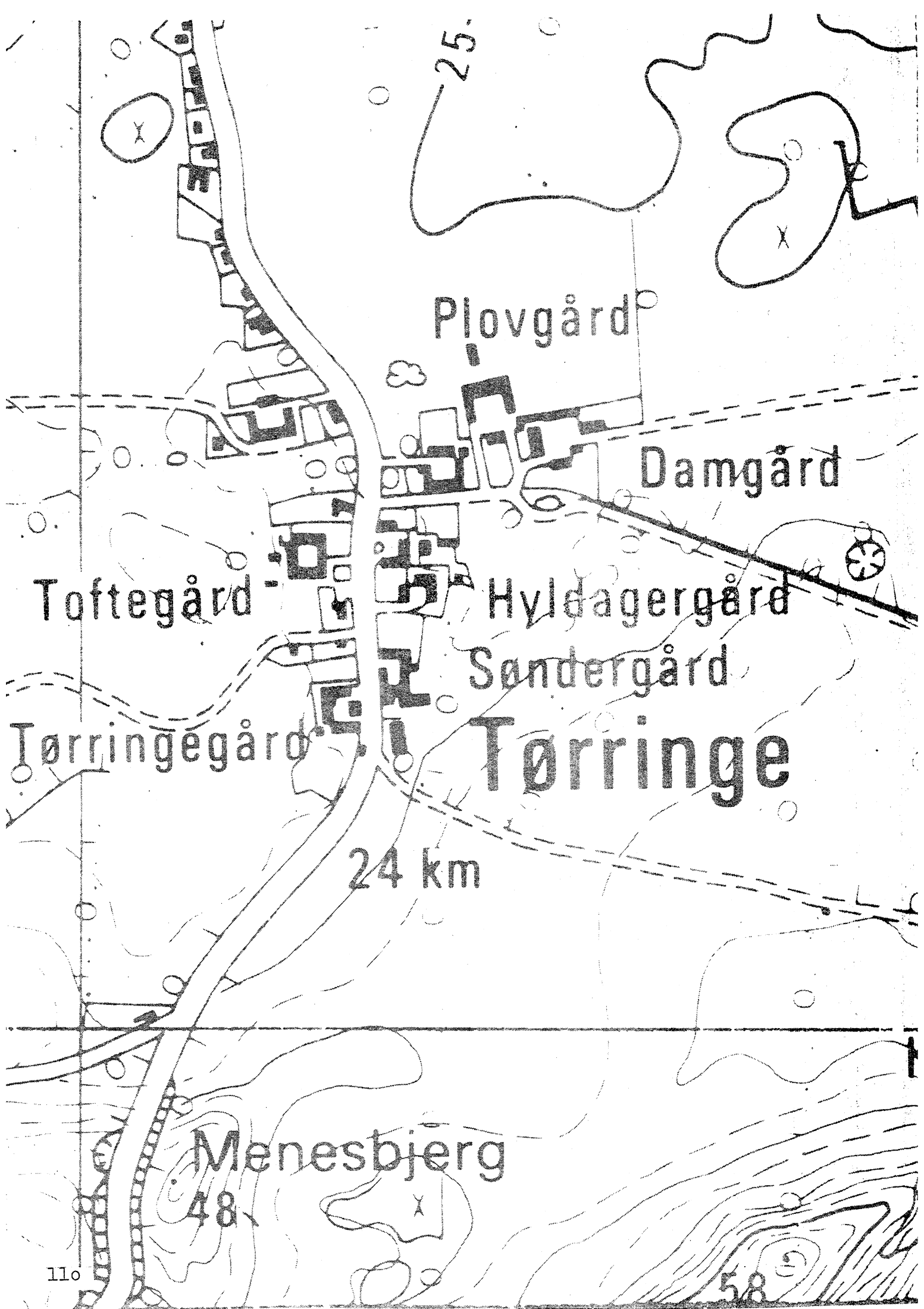
Relikt-vurdering: Stor interesse.

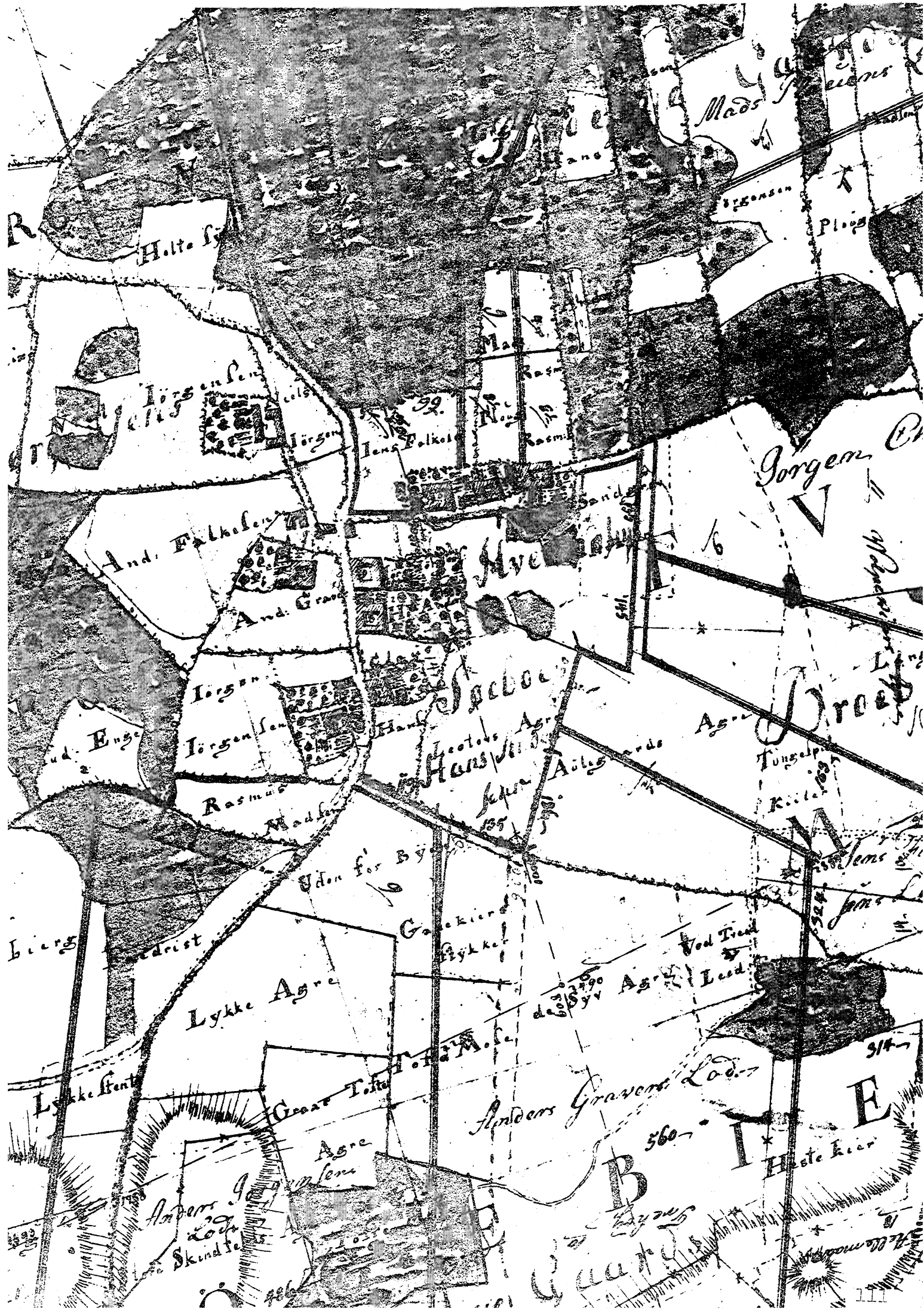
1) Bytomten er velbevaret.

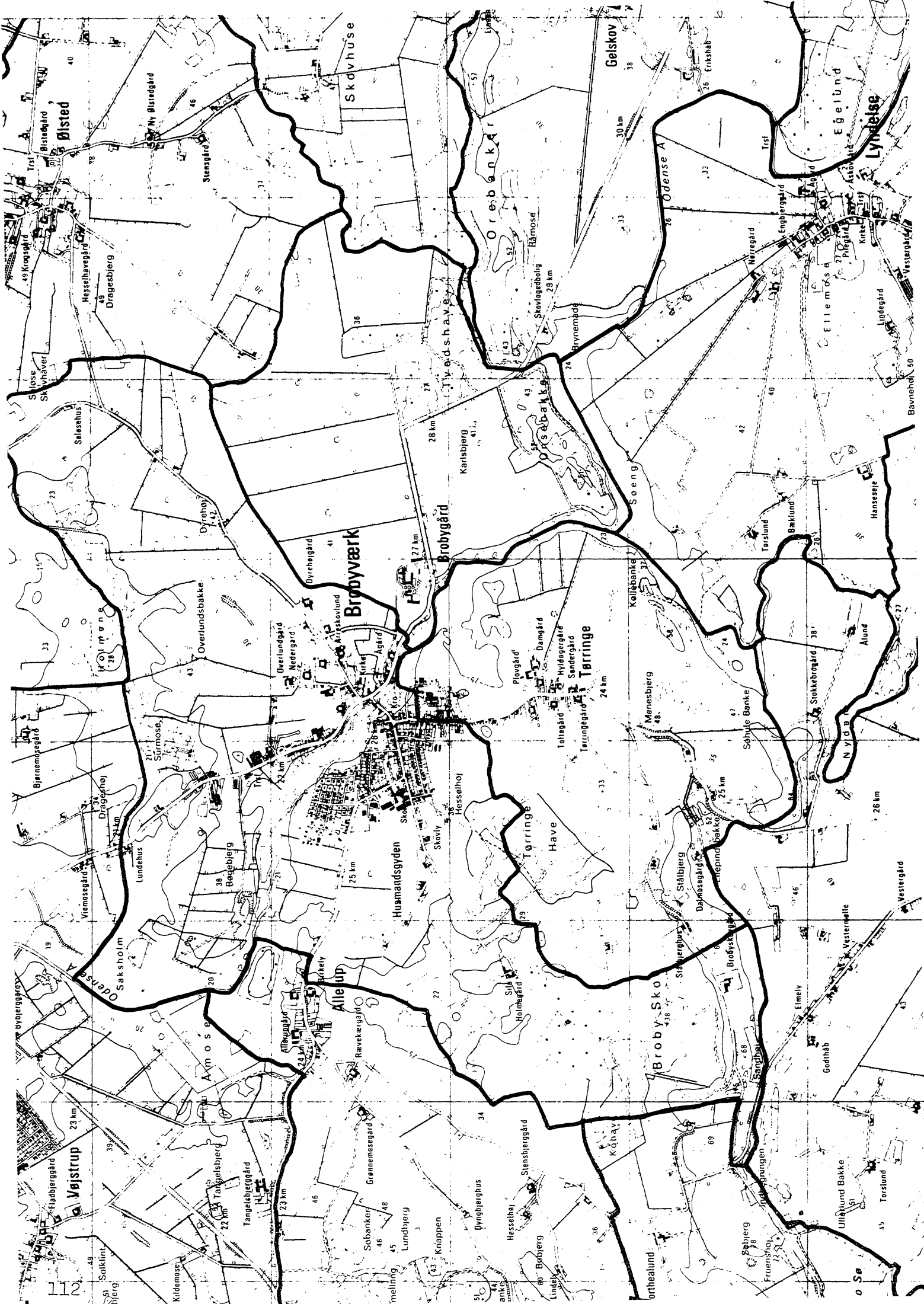
2) Kulturlandskabet har kun bevaret en mindre del af udskiftningshegnene samt et større skovareal.

3) Særlige relikter: -

4) Arkæologiske interesser: En gammeltofte.

VEJLE

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Vejle
----------	-------------------------	-----------------------	--------------------

Navn: Vejle	Navnetype: -lev
--------------------	------------------------

Bemærkninger:

Vejle er første gang nævnt 1351 i formen "Wetelene". Forleddet er mandsnavnet glda. "Witen". Efterleddet er "-lev", afledt af verbet glda. "liban"; bliver tilbage, og betyder arvegods.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
---------------------------	---

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser, ikke er anlagt ved udflytning. Vejle er en kirkeby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Vejlè
----------	---------------------	-------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☐ delvis bevaret☒ opløst og nybebygget

Under halvdelen (8 ud af 20) af gårdene er tilbage i byen, fortrinsvis i den sydlige del, hvor de har adgang til deres stjerneudskiftede lodder. Der er bebygget på en stor del af de gamle gårdtomter, ligesom området mod nordøst omkring kirken er kraftigt bebygget. Vejnettet er for en stor del intakt inde i den gamle by, men der er dog sket et vejgennembrud fra bymidten til Allested-vejen. Toftestrukturen stærkt opdelt undtagen hvor gårdene endnu ligger. Gadekæret bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene, bl.a. stjernefigurerne.

c. Ressourceområde

☒ større engareal☒ større skovareal☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevarsareal☐ størsteparten opdyrket

Eng og skovområder både i det nordvestlige hjørne og i den nordlige del.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Vejle

STATISTIK

Areal: 627 ha., heraf opdyrket i 1688: 39%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	237	82	106	

Bebyggelsesenheder:

		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		10	24	20	21 [⊕]	22	31
Huse:		5	11		18		
Huse m/ jord:				5		28	77
Huse u/ jord:				9		7	33
I alt:		15	35	34	39	57	141

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(35%)	1664	6	5	13	10,0
(95%)	1688	17	3	-	4,0
(63%)	1844	16	6		3,7
(58%)	1903	24	7	-	3,6

Folketal:

		1787	1845	1901
Voksne:		150	262	406
Børn:		69	157	216
I alt:		219	419	622

1) Incl. Broby (4 voksne i 1903).

* Mølle.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Vejle
----------	---------------------	-------------------	----------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					15	9	9	2
1844	21	17			-	15	1	3
1903	31	110						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 627 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 39%, hvilket er i overensstemmelse med ejerlavets store mose- og engstrækninger. På grund af den ekstensive udnyttelse takseredes Vejle i 1684 kun til 82 tdr.htk. mod 106 tdr. i 1844. I forhold hertil er landgildehartkornet fra 1664 påfaldende højt. Fænomenet kan evt. stå i forbindelse med, at ejerlavet allerede fra 1400-tallet husede hovedgården Vejlegård. Vejlegårds jorder er allerede i middelalderen udparcelleret i et særligt enemærke. I 1501 toges lovhævd på Vejlegårds enemærke mellem Fangel Grund og Vejle Grund. I 1664 var Vejlegård på 36 tdr.htk. og hovedgården synes udvidet flere gange. Før 1667 lagdes 2 gårde i Vejle under hovedgården og o. 1670 blev den tidligere landsbyhovedgård, Vestergård (nævnt som hovedgård fra 1569 til 1594) lagt under Vejlegård. I 1806 omtales det, at byen har en stor tørvemose på 70-80 tdr. land, hvoraf hver mand årligt solgte 50-60 læs tørv til Odense. I 1664 takseredes ejerlavets skove til 80 svins olden. I 1664 omtales en teglgård.

Vejle stjerneudskiftedes i 1799. Ved udskiftningen udflyttedes kun én gård og hver gård fik derfor sin jord på 5-6 steder. Senere udflyttedes omkring 10 gårde.

I 1351 synes en del af Vejle at have tilhørt kronen. At dømme efter de manglende skattefri ugedagstjenere i skattemandtallet 1610 har Vejlegård på dette tidspunkt ejt godt halvdelen af byens gårde. I 1664 havde Vejlegård 15 gårde og 9 huse, medens Sandholt havde 4 gårde og 1 huse. I 1791 havde Vejlegård i alt samlet 20 gårde og 38 huse. Inden 1802 var overgangen til selveje næsten gennemført, idet Vejlegård gods tidligt blev udparcelleret.

Antallet af gårde faldt fra 24 i 1664 til 20 i 1688 i forbindelse med hovedgårdseksansion. I forbindelse med overgangen til selveje øgedes gårdtallet markant igennem det 19. årh. Hustallet var allerede højt o. 1800 og ekspansionen i hus såvel som befolkningstal var kraftig igennem det 19. årh. I dag har Vejle udviklet sig til bymæssig bebyggelse.

Gårdene var i 1684 forholdsvis små. Byen egaliseredes mellem 1664 og 1684. Inden 1791 foretoges en ny egalisering, hvorved der blev 17 helgårde a. 6-4-1 $\frac{59}{72}$ tdr. htk. samt 1 halvgård og 2 kvartgårde.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Vejle

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:☐

Interesse:

☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐**Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse

1) Anlægstype.

Den store kirke-adelby af førvikingetids navneendelsen -lev er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er uregelmæssig vejforteby. Af det oprindelige ejerlav er Vejlegård udparcelleret. Hovedgården udvidedes flere gange.

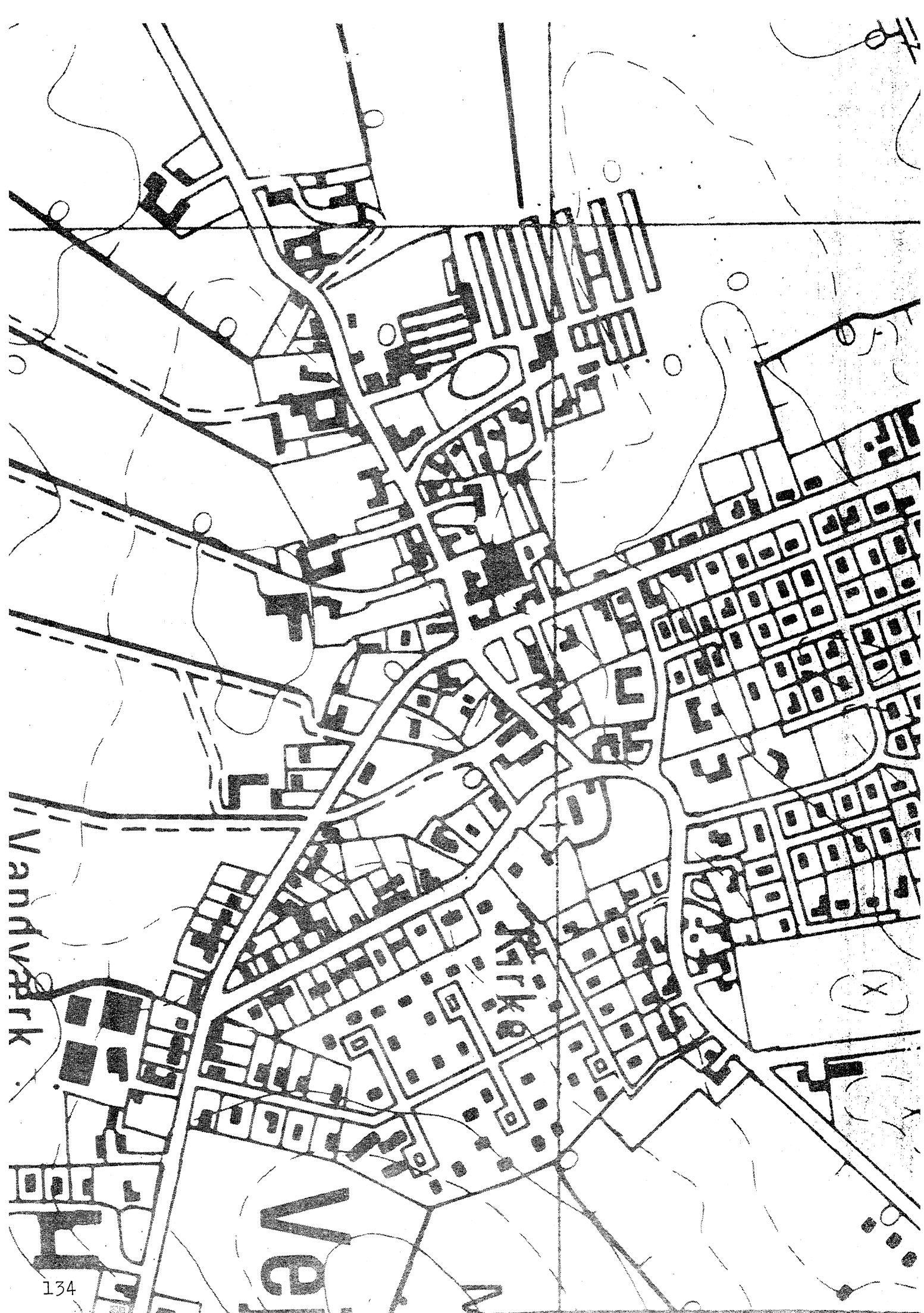
2) Udviklingstype.

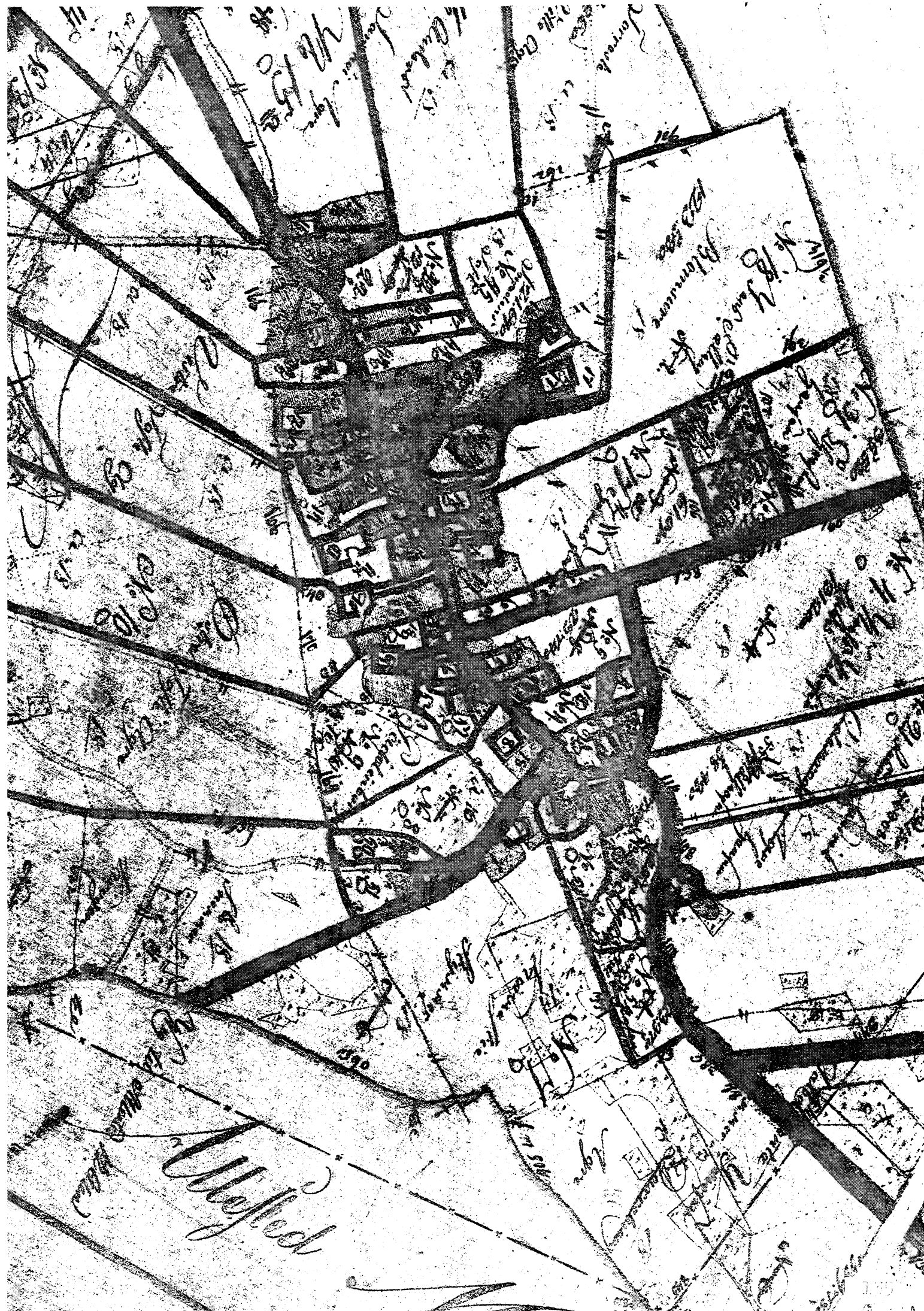
Vejlegård omtales allerede fra 1400-tallet. I løbet af 1600-tallet opslugte den landsbyhovedgården Vestergård samt flere andre gårde i byen. Landsbyen egaliseredes 1. gang mellem 1664 og 1684 og 2. gang inden 1791. Overgangen til selveje skete tidligt og ledsagedes af kraftig ekspansion.

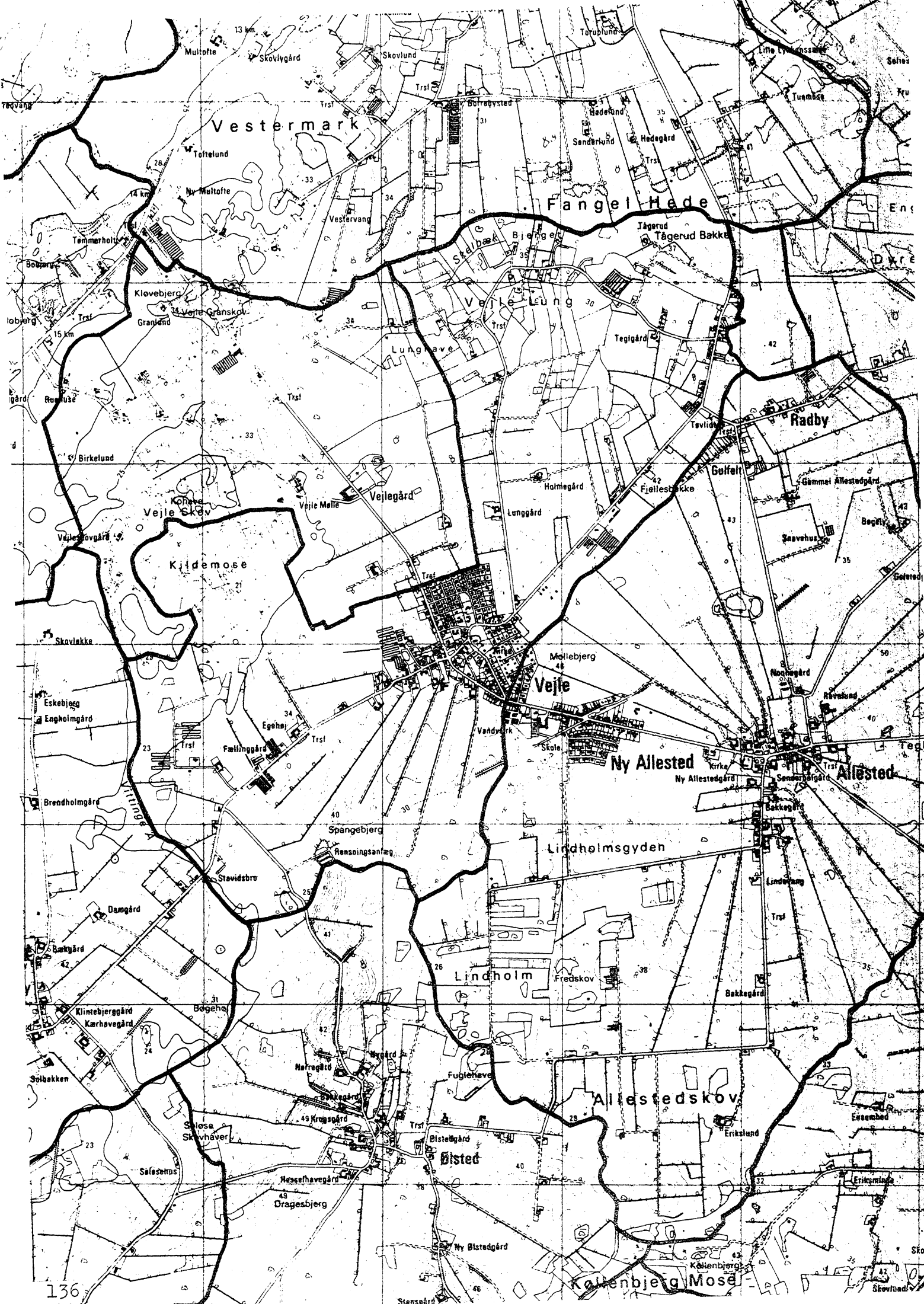
Sammenfattende drejer det sig om en almindelig forholdsvis typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse

- 1) Bytomten er opløst og nybebygget.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene samt større eng- og skovarealer.
- 3) Særlige relikter: Kirke.
- 4) Arkæologiske interesser: -

Vejlegård

Allested

Ølsted

VESTER HÆSINGE

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Vester Hæsinge

Navn:	Navnetype:
Hæsinge, Vester	-inge

Bemærkninger:

Vester Hæsinge er nævnt første gang 1300-50 som Hesringe og 1453 som Wester Hæsinge. Forleddet kan være afledt enten af et tillægsord glɔa. "hass", hæs, et tillægsord (konstrueret) glɔa. "has", grålig eller et navneord glɔa. "has", gurde. Efterleddet er -inge som er en stedsbetegnelse afledt af indbyggernavn eller naturnavn.

Anlægstype:	Anlæggelsestidspunkt:
adelby	omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser ikke er anlagt ved udflytning. Vester Hæsinge er en kirkeby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Vester Hæsinge

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten uregelmæssig vejforteby.

Byen kan opdeles i to dele. En sydlig del, hvor 16 gårde grupperer sig omkring og inden for en forte, der strækker sig mod nord-syd. Kirken ligger lige syd for forten. Byens anden del udskilles fra den første af et åløb og udgøres af 10 gårde, der ligger spredt langs et slynget vejnet nord for den første del. Denne nordlige del giver indtryk af at være sekundær i forhold til den sydlige. Størsteparten af byens huse ligger koncentreret i den østlige del af det nordlige byområde.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☒ åorientering
☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering
 Engområde op til byen mellem den nordlige og sydlige del, hvor åen løber igennem.

c. Udskiftning

år: 1799 figur: Stjerneudskiftning. Stjernefigur i en halv cirkel omkring byen mod nord - blokfigur herudenfor.

d. Udflytning ca. 16 gårde.

☒ ved udskiftningen 2 gårde
☒ efter udskiftningen 14 gårde. 2 gårde flyttet ved udsk. i det nordøstlige hjørne - de øvrige vest for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem	driftssystem: 3-vangsbrug	rotation: 2/1
Vangelag mod Håstrup. vandeanstal: 5 Østrup og Stenderup,		
b. Ressourceområdets sammensætning		
landskabsform: Centralfyn /vestfyn. K. Israndsbakker mod Syd. Terrænskrænter mod nord. Mindre områder med grusfladbakker.		
jordbund: Blanding af moræneler og		
naturlig afgrænsning: til alle sider undtagen mod Syd (Håstrup/Stenderup)		
☐ overvejende ☒ overvejende ager med større indhold af eng ☐ blandingsøkonomi med Engområder i den vestlige og østlige del af ejerlavet samt langs åløbet. Skovområder i det nordvestlige og nordøstlige hjørne samt langs østgrænsen.		

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Vester Hæsinge

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☐ delvis bevaret☒ opløst og nybebygget

Ca. 60% af gårdene er flyttet ud af byen, især fra den sydlige del. De fleste af gårdtomterne er bebygget ligesom der også er nybygget langs den gennembrudte nord-sydgående vej og langs vejen mod øst. Den gamle forte er der intet spor tilbage af, eftersom vejen rundt om er nedlagt. Toftestrukturen stort set opløst.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En mindre del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☐ større engareal☐ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevarsareal☒ størsteparten opdyrket

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Vester Hæsinge

STATISTIK

Areal: 1062 ha., heraf opdyrket i 1688: 48%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	235	156	175				
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774 ¹	1844	1903
Gårde:		19 [†]	28 [†]	25	36	31	32
Huse:		9	8		20		
Huse m/ jord:				3		40	67
Huse u/ jord:				13		7	39
I alt:		28	36	41	56	78	138
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit			
(44%) 1664	5	6	16	8,7			
(44%) 1688	7	13	5	6,2			
(68%) 1844	10	21	-	5,1			
(47%) 1903	17	14	1	4,4			
Folketal:							
	1787	1845	1901				
Voksne:	229	376	475				
Børn:	94	166	225				
I alt:	323	542	700				

† Incl. Stenderup.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Vester Hæsinge
----------	---------------------	-------------------	-------------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			2	3			26	5
1844	13	33					18	14
1903	26	94					6	12

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 1062 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 48%. Byen havde da trevangsbrug og vangelag med Håstrup-Østrup-Stenstrup. Vester Hæsinge takseredes i 1684 til 156 tdr. htk. og i 1844 tilsvarende til 175 tdr. I 1664 takseres byens skove for 18 svins olden. Af Vester Hæsinge ejerlav er Stenderup udflyttet og udparcelleret. Nabohovedgården Sandholt har gjort et mindre indhug i ejerlavet.

Fra 1579 til 1584 bortmageskiftede kronen 2 selvejergårde, 1 fæstegård og 1 kirke-gård i Vester Hæsinge. I 1664 var der herefter kun præstegården og 1 gård til Herringe kirke tilbage til kronens andel. De dominerende var da de to nabohovedgårde Søbo og Sandholt med henholdsvis 7 og 17 gårde. I 1802 havde Sandholt 14 egaliserede gårde a. 7-2-1-2-²/₇ tdr.htk. samt 8 huse med hver 3 skp. jord, medens Søbo da havde 6 egaliserede gårde (5 gårde a. 8-1-0-0 tdr. samt en halvgård) og 8 huse med hver 2-3 skp.htk. Arreskov og Brobygård under grevskabet Muckadell havde i 1774 9 gårde. I 1844 var overgangen til selveje stadig kun nået halvvejs.

Antallet af gårde lå i 1600-tallet på 25 (i 1664 er blandt gårdene medregnet 2 "huse" a. 1-3 tdr.htk., i 1610 synes at mangle enkelte skattefri ugedagstjenere). I forbindelse med overgangen til selveje stiger gårdtallet i normalt omfang, medens hus- og befolkningstallets stigning i det 19. årh. overstiger det normale.

Gårdene var i 1684 gennemsnitlig af normal størrelse. Byen blev kun udsat for lodsejervise galiseringer, der imidlertid o. 1800 som helhed gav bebyggelsen et egaliseret præg.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Vester Hæsinge
----------	---------------------	-------------------	-------------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse:☐

Interesse:

☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

1) Anlægstype.

Den store kirke-adelby af før-vikingetids navneendelsen -inge er centralplaceret i sit ejerlav i en koblingsplacering på tværs af en å. Syd herfor er byformen uregelmæssig vejforteby. Nord herfor en langstrakt slynget-vejby. Af det oprindeligt større ejerlav er Stenderup udparcelleret. Hovedgården Sandholt har gjort et mindre indhug i ejerlavet.

2) Udviklingstype.

Byen domineredes fra 1600-tallet og ind i 1800-tallet af nabo-godserne Sandholt og Søbo, der foretog lodsejervise egaliseringer. Overgangen til selveje ledsagedes af betydelig ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig ikke særlig typeren anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er opløst og nybebygget. Forten er forsvundet.
- 2) Kulturlandskabet har kun bevaret en mindre del af udskiftningshegnene.
- 3) Særlige relikter: Kirke.
- 4) Arkæologiske interesser: Omkring 6 frilagte gårdtomter.

Kaptajngård

44

Trst
Palles
have

Bankegård

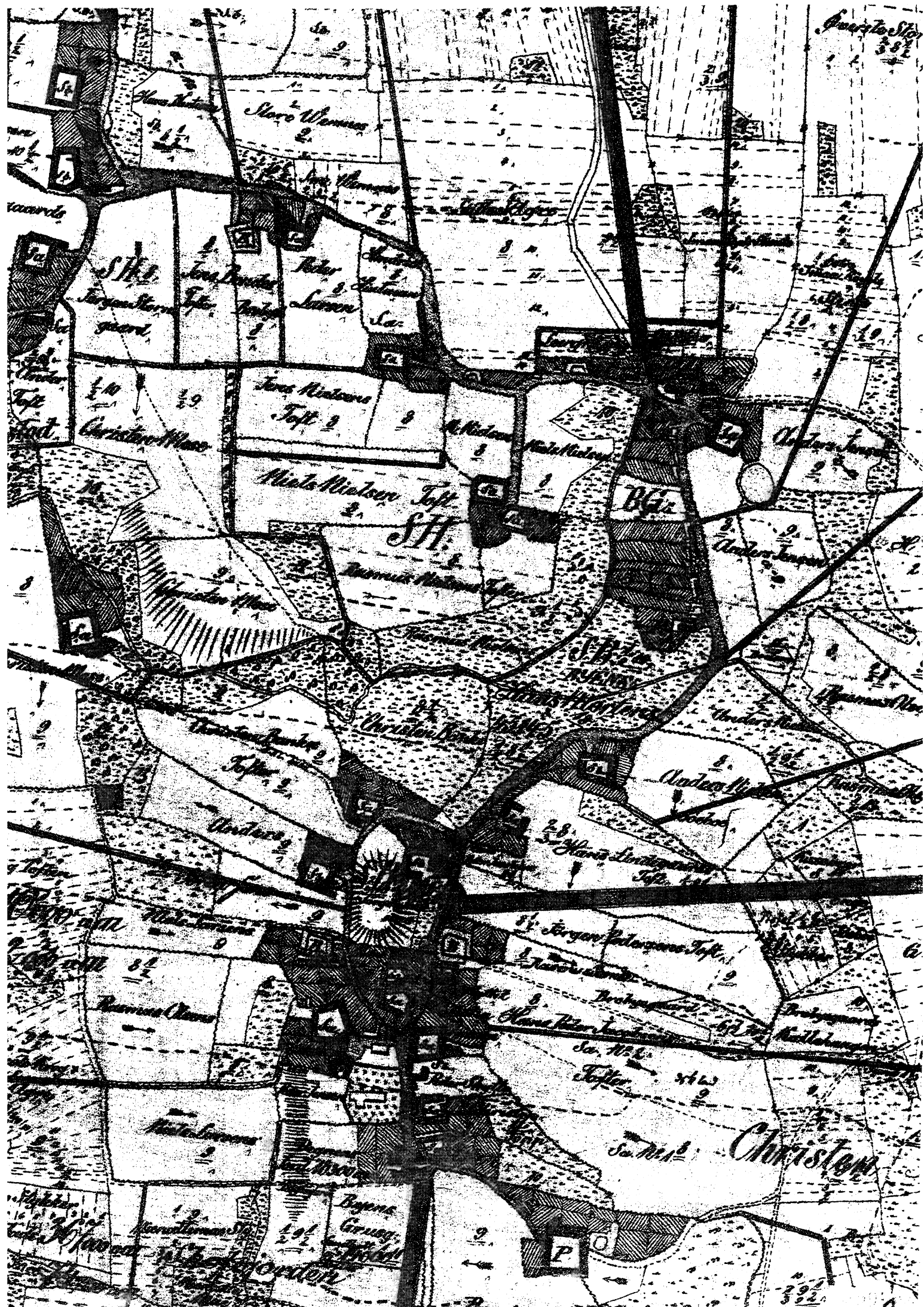
Vester

Kirke

Skyttegård

Skole

Kro

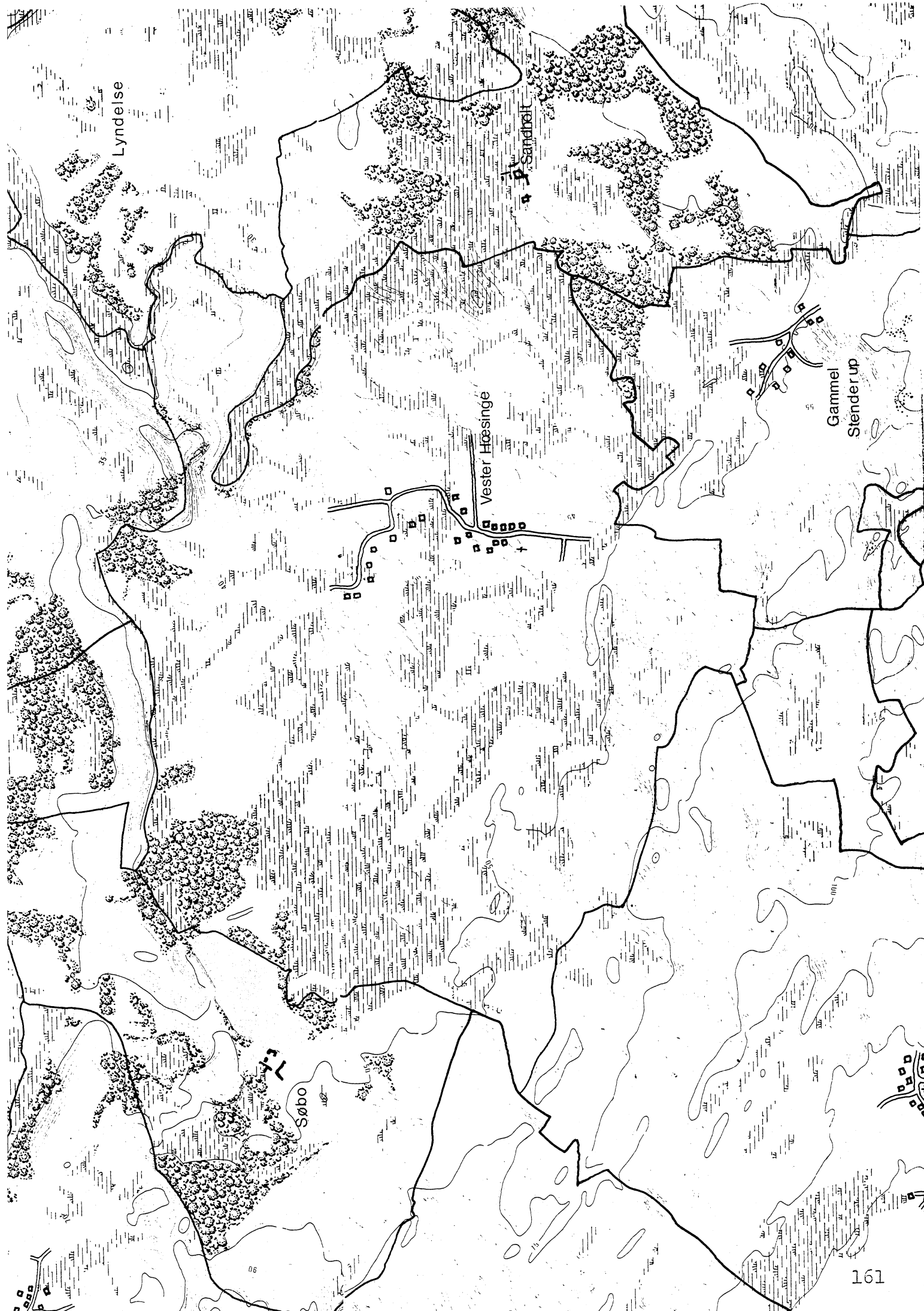
Lyndelse

Sandholt

Vester Høesinge

Gammel
Stenderup

Søbo

VITTINGE

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
-----------------	----------------------------	--------------------------	---------------------------

Navn: Vittinge	Navnetype: -inge
------------------------------	--------------------------------

Bemærkninger:

Vittinge er nævnt første gang 1368 i formen "Wittinge". Forleddet er måske en form af et glda. navneord "wæt(t)", "krumning", udviklet af navneordet "wihta", som er afledt af verbet vige med grundbetydningen bøje. Efterleddet er "-inge", som er en stedsbetegnelse afledt af indbyggernavne eller naturnavne.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgang mellem vikingetid og middelalder
----------------------------------	---

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten slynget vejby

Byens 6 gårde ligger uregelmæssigt spredt langs rundbueslyngevej, der følger å-forløbet. Gårdene ligger spredt med 3 i en nordlig gruppe, én (møllegård) vest for åen og to i en sydøstlig gruppe. Husene ligger spredt langs vejnettet.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☒ åorientering
☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Op til åen og dens tilstødende engarealer - i ejerlavets N.del enestegården
tømmerholt.

c. Udskiftning

år: 1798 figur: blokudskiftning, uregelmæssige blokke i størrelse og figur.

d. Udflytning 3 gårde

- ☐ ved udskiftningen
☒ efter udskiftningen

den nordlige del af ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem	trevangsbrug driftssystem:	rotation: 2/1
	vangeantal: 3	
b. Ressourceområdets sammensætning		
landskabsform: Centralfyn G. Terrænskrænter i randen af ejerlavet. Flere åse. Hedeslette mod S og Ø.		
jordbund: Blanding af moræner diluvialt sand, ferskvandstørv, - dynd og - sand.		
naturlig afgrænsning: Til alle sider medtagen mod SV (Lundegård)		
☐ overvejende		
☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov		
☐ blandingsøkonomi med eng omkring åen og langs ejerlavets grænser, skov i den NV og SØ del.		

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Nr. Broby

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☒ opløst☐ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

3 af gårdene er flyttet ud (alle fra den nordlige del). Der er sket nybyggeri på de gamle gårdtomter og enkelte steder langs vejnettet. Et vejgennembrud lavet som afskærer den sydøstlige gårdgruppe fra den resterende bebyggelse, men ellers er vejnettet uforandret. Toftesystemet delvis opløst.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☐ udskiftningshegnene☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☐ større engareal☒ større skovareal☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevarsareal☐ størsteparten opdyrket

Skov i den NV del af ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

STATISTIK

Areal: Dyrket areal 1682: 289 tdr. land (foruden tømmerholt 18 tdr. land)							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	76	54	47				
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		5	7	7 1)	6	7	9
Huse:			6		7		
Huse m/ jord:				7		7	11
Huse u/ jord:				1			3
I alt:		5	13	15	13	14	23
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit			
(43%-1:2) 1664		3	4	10,9			
(29%) 1688 1)	2	2	3	7,4			
(86%) 1844	3	4		4,8			
(67%) 1903	7	2		3,5			
Folketal:							
	1787 2)	1845 2)	1901				
Voksne:	56	58	78				
Børn:	27	32	29				
I alt:	83	90	107				

1: incl. Vittinge Mølle

2: incl. tømmerholt

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					7	6		
1844	-	-			7	7		
1903	9	12			-	2		

Udviklingsbeskrivelse:

Vittinge by takseredes i 1684 til 54 tdr.htk. og i 1844 tilsvarende til 47 tdr.htk. Byen havde i 1682 trevangsbrug. I 1664 takseredes byens skove til 24 svins olden. I Vittinge by omtales allerede i 1300-tallet en mølle. I 1682 var møllen en gård med 2 tdr.htk. I 1512 omtales tillige 1 gård i Vittinge Torp. Da landsbyen er koblingsplaceret på tværs af en å - kan Vittinge Torp evt. være en gård på den østlige side af åen. I ejerlavets nordlige del ligger enestegården Tømmerholt. Lundegård mod syd opstod i 1500-tallet ved nedlæggelse af landsbyen Lunde. Lundegård synes at have gjort indhug i Vittinge ejerlav, muligvis så sent som mellem 1684 og 1802 (jfr. gårdenes hartkorn på dette tidspunkt).

Vittinge blokudskiftedes i 1798 og siden er 3 gårde flyttet ud.

I 1368 skænkede Niels Tuesen 1 gård med 3 landbogods (smågårde) og 1 møllested i Vittinge til Nørre Broby kirke. Der har formentlig været tale om et mindre væbnergods. I 1475 var dette gods blevet til 2 almindelige fæstegårde under kirken. 1512 havde Søby Søgård 1 gård i Vittinge Torp. Den indensogns hovedgård Lundegård synes i 1610 at have besiddet 1-2 (skattefri) gårde i byen, men inden 1664 var hele byen samlet under hovedgården. Endnu i 1844 var hele byen samlet under Lundegård, men inden 1903 var overgangen til selveje stort set gennemført.

Byen kan allerede i 1664 opfattes som egaliseret i 2 gård-klasser i forholdet 1:2.

Inden 1802 foretoges en nu egalisering, hvorved gårdtallet samtidigt nedsattes til 6 gårde (a 5-4-2-0 tdr.htk.). Der var da 8 huse i byen. Som følge af hovedgårdens nærhed var hustallet ret højt i 1664. Den sene overgang til selveje ledsagedes af en beskeden bebyggelses- og befolkningseksponation.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse:☐

Interesse:

☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1. Anlægstype.

Den lille adelby af før-vikingetids navneendelsen -inge fremstår som følge af hovedgården Lundegårds ekspansion nu som randplaceret. Byen er koblingsplaceret på tværs af et mindre åløb. Nordligst i ejerlavet er enestegården Tømmerholt udparcelleret. Byformen er en løst opbygget slynget-vejby.

2. Udviklingstype.

Byen havde i middelalder ret spredte besiddelsesforhold. I 1300-tallet omtales et lille væbnergods i byen. I løbet af 1600-tallet samledes byen under den nyanlagte nabohovedgård Lundegård. Byen synes egaliseret 2 gange. Den sene overgang til selveje ledsagedes af begrænset ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig - ikke særlig typeren anlægstype - med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er delvis opløst.
- 2) Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning, men dog et større skovareal.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: 2 frilagte gårdtomter.

Skovfogedbolig

Vittinge

18 km

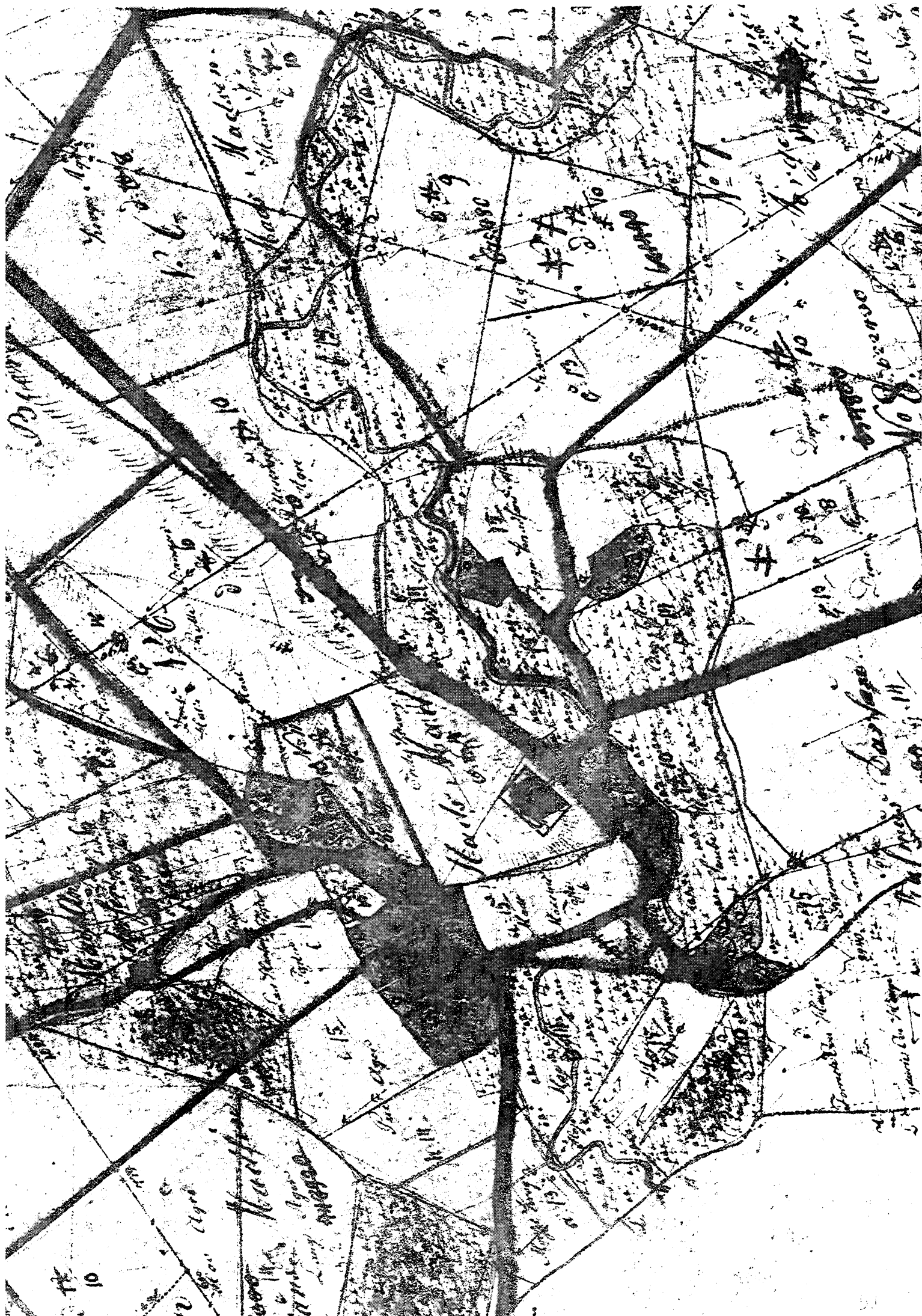
Skruegård

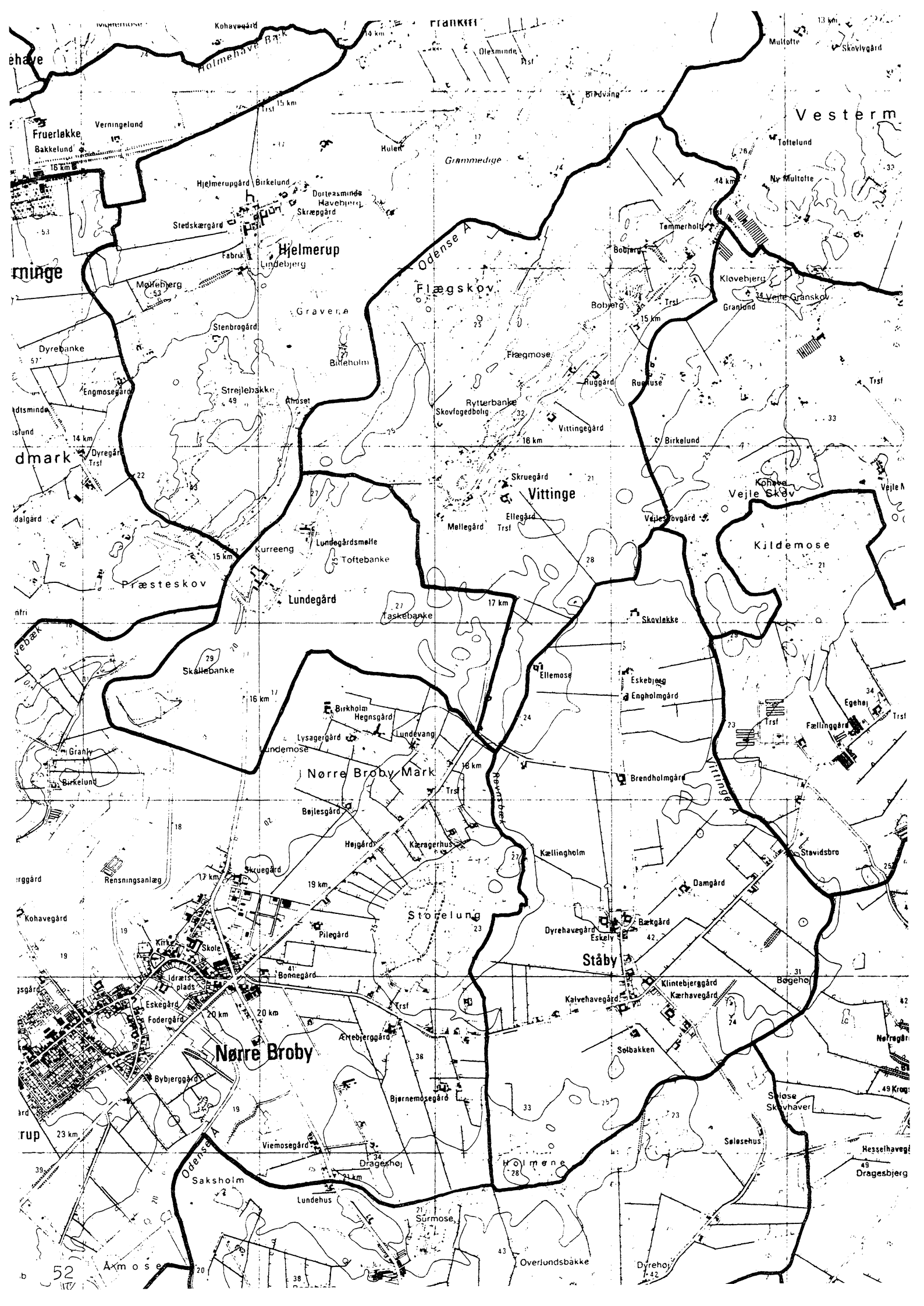
Vittinge

Ellegård

Trst

Møllegård

ehave
Kohavegård
Holmehave Bæk
14 km
Franker
Oleminde Trst
Bredvång
Moltøfte
Skovlvgård
13 km
Vesterm
Toftelund
Ny Moltøfte
14 km
Klovebjerg
Grønland
15 km
Temmerhol
Bobbjerg
Trst
Bobbjerg
Rugård
Rugård
Vittingegård
Birkelund
Kilde
Veile Skov
Veile H
Veile H
Kildemose
21
Skovlække
Eskebjerg
Engholmgård
Brendholmgård
Stavidsbro
Egehoj
Fællinggård
Trst
34
25
23
24
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

VØJSTRUP

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

Navn: Vøjstrup	Navnetype: -torp
-----------------------	-------------------------

Bemærkninger:

Vøjstrup er nævnt første gang 1429 i formen "Vøvestrup". Forleddet er afledt af et mandsnavn eller et tilnavn, muligvis glåda. "Wewir", afledt af verbet veve eller vøve (vinde, vikle). Efterleddet er "-torp", glåda. "-torp", der betyder udflytterbebyggelse.

Anlægstype: Torp	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
-------------------------	--

Bemærkninger:

En torp er en middelalderlig udflytterbebyggelse, der er anlagt ved udflytning fra adelbyen. Vøjstrup er udflyttet fra Nr. Broby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten slynget vejby

Byens gårde ligger uregelmæssigt placeret omkring den øst-vest-gående vej, der i den østlige ende grener sig ud mod syd, og hvor der ligger 2 af de 8 gårde. Byens huse ligger uregelmæssigt spredt langs bygaden

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering
☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1796 figur: blokudskiftning, store men uregelmæssigt formede blokke

d. Udflytning Ingen

☐ ved udskiftningen
☐ efter udskiftningen

ØKONOMI

a. Vangesystem driftssystem: Trevangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 + 2 kohaver
 Dyrkningsfællesskab med Nr. Broby + vangebrug med Allerup

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Vestfyn/centralfyn. K. Israndsbakker mod Nr. Broby. Terræn-skrænter og hedeslette mod S og Ø

jordbund: Overvejende diluvialt sand med forekomster af moræneler.

naturlig afgrænsning: Mod N, Ø, SØ og V, men ikke mod S.

☐ overvejende
☒ overvejende med større indhold af eng og skov
☐ blandingsøkonomi med
 Store engarealer omkring Odense Å, i den nordlige, østlige samt sydlige del af ejerlavet. Skov i den vestlige del.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☒ velbevaret☐ opløst☐ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Alle byens gårde ligger i byen på den samme plads som på udskiftnings-tiden. Der er ikke sket nybebyggelse af betydning. Vejnettet er stort set uforandret. Toftestrukturen også velbevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene

c. Ressourceområde

☒ større engareal☒ større skovareal☐ uopdyrkede bakker med
mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☐ størsteparten opdyrket

Skov/eng-arealer bevaret dels i den Ø, dels i den N del af ejerlavet. Området op mod Nr. Broby bebygget.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

STATISTIK

Areal: 1959 ha (både Nr. Broby og Vøjstrup), heraf opdyrket i 1688: 44%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
	87	87	64				
Bebyggelsesenheder:							
		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		8	11	10	8	9	13
Huse:		4	1		7		
Huse m/ jord:				2		5	21
Huse u/ jord:				1		2	11
I alt:		12	12	13	15	16	45
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(45%)	1664	3	2	6	7,8		
(50%)	1688	2	2	6	10,1		
(77%)	1844	2	7	-	6,8		
(67%)	1903	9	4	-	3,7		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
	Voksne:	70	88	132			
	Børn:	44	44	80			
	I alt:	114	132	212			

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			1		10	1		
1844	1	-			7	7	1	-
1903	12	31			-	1	1	-

Udviklingsbeskrivelse:

Nørre Broby og Vøjstrup havde fælles ejerlav og integreret dyrkningsfællesskab, der først blev hævet i 1797. De to byer havde store enge og ypperlige tørvemoser. I 1664 takseredes byens skove til 60 svins olden. Af det fælles ejerlav var i 1688 opdyrket 44%. Dyrkningssystemet var trevangsbrug og Vøjstrup takseredes i 1684 til 87 tdr.htk. mod 64 tdr. i 1844. Det lavere hartkorn hænger formentlig sammen med at Vøjstrups gårde inden 1802 blev egaliseret sammen med Nørre Brobys, hvorved byens hartkorn er noget mindsket.

Vøjstrup blokudskiftedes i 1796 - men ingen gårde er flyttet.

Dalum Kloster havde i 1533 2 gårde i Vøjstrup, der muligvis tidligere havde tilhørt Maribo Kloster. I 1578-79 afhændede kronen i alt 3 gårde, heriblandt 1 selvejergård, til Finstrup (Holsteenshus). Inden 1664 blev byen samlet under den indensogns hovedgård Lundegård. Der var dog fortsat 1 kirkebol, som Lundegård kun havde herligheden til. I 1802 havde Lundegård 7 gårde a 8-6-1-0 tdr.htk. og 9 huse a 3 skp.htk., medens Ølstedgård ejede en 8. gård. I 1844 var situationen endnu stort set uændret, men inden 1903 var overgangen til selveje stort set afsluttet.

Antallet af gårde varierer tilsyneladende noget, men det skyldes dog forekomsten af småbol på grænsen mellem gård og husklassen. I 1664 var der således blandt gårdene 3 bol a. 2 tdr. Det reelle gårdtal er således nærmere 8. I forbindelse med overgangen til selveje tiltager gårdtallet i mere end normalt omfang, ligesom hus- og befolkningsvæksten er meget markant fra 1844 til 1903.

Gårdene var i 1684 i gennemsnit meget store. Byen (eller rettere Lundegård hovedpart heraf) egaliseredes inden 1802 sammen med Lundegårds gårde i Nørre Broby.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Nr. Broby
----------	---------------------	-------------------	--------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse:☐

Interesse:

☐Stor
interesse:☒Særlig
interesse:☐

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse.

1) Anlægstype.

Den middelstore udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -torp er centralplaceret i sit ejerlav og har agerorientering. Ejerlavet, der indtil 1797 var fælles med moderbyen Nr. Broby, domineres af store enge og gode tørvemoser. Byformen er den almindelige forekommende slynget-vejby type.

2. Udviklingstype.

Byen samledes i 1600-tallet under den indensogns hovedgård Lundegård, og egaliseredes under et med Nr. Broby inden 1802. Den sene overgang til selveje ledsagedes af ekspansion i betydeligt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og meget typeren anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

- 1) Bytomten er velbevaret.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene samt større eng- og skovarealer. En del af ejerlavet nu parcelhusbebygget.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: -

Flintbjerg

37

Gammel Mønegård

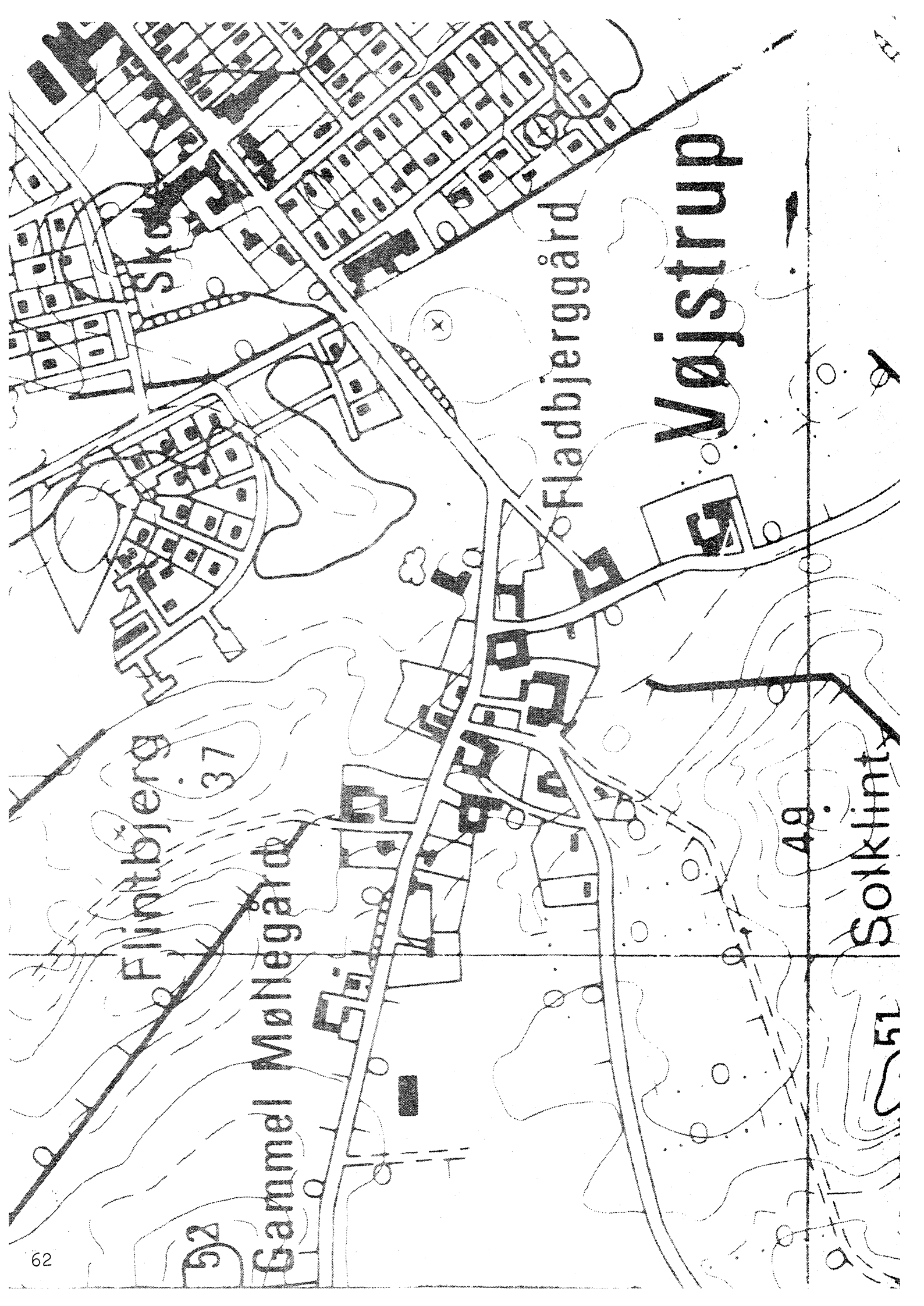
Fladbjerggård

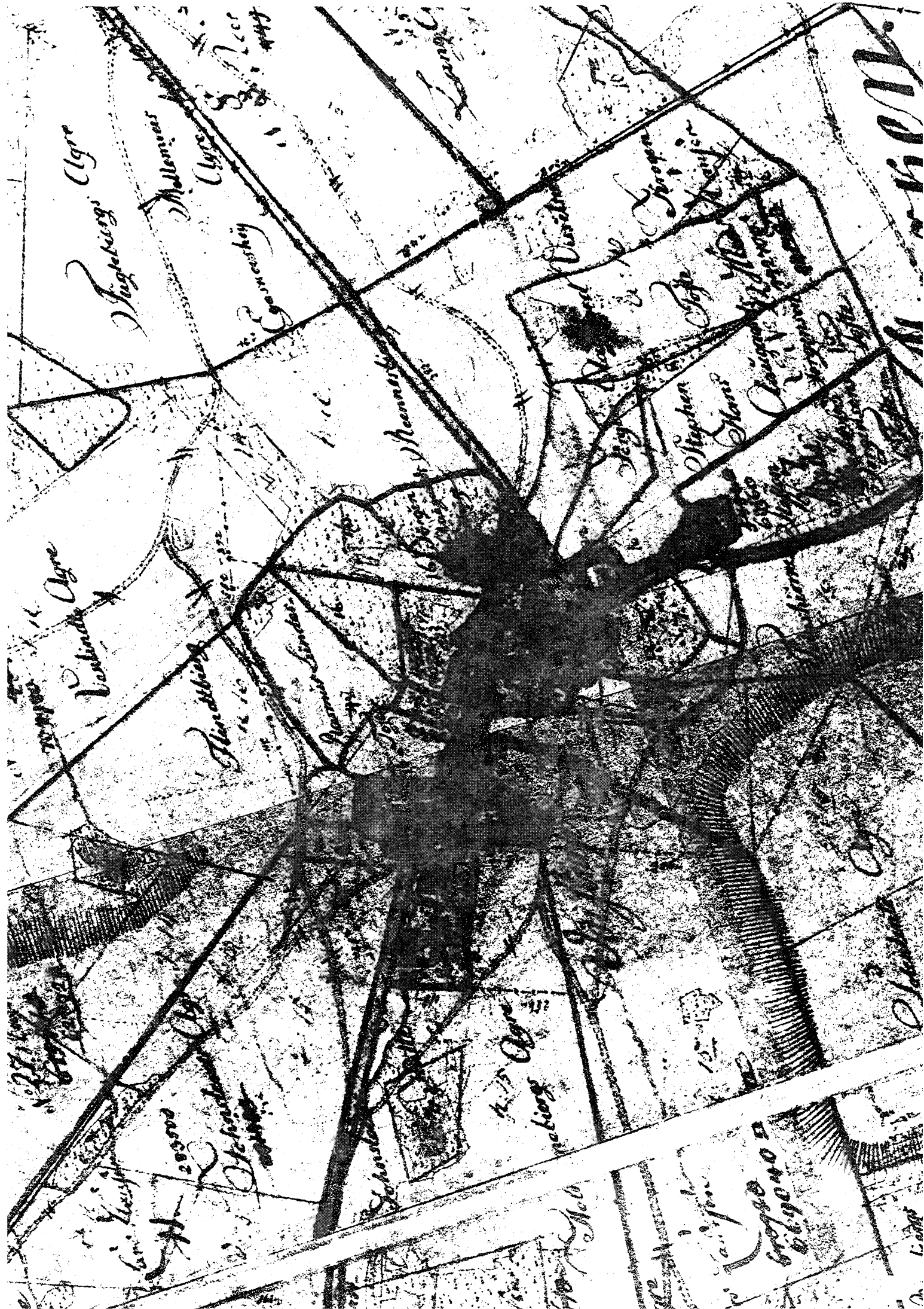
Vøjstrup

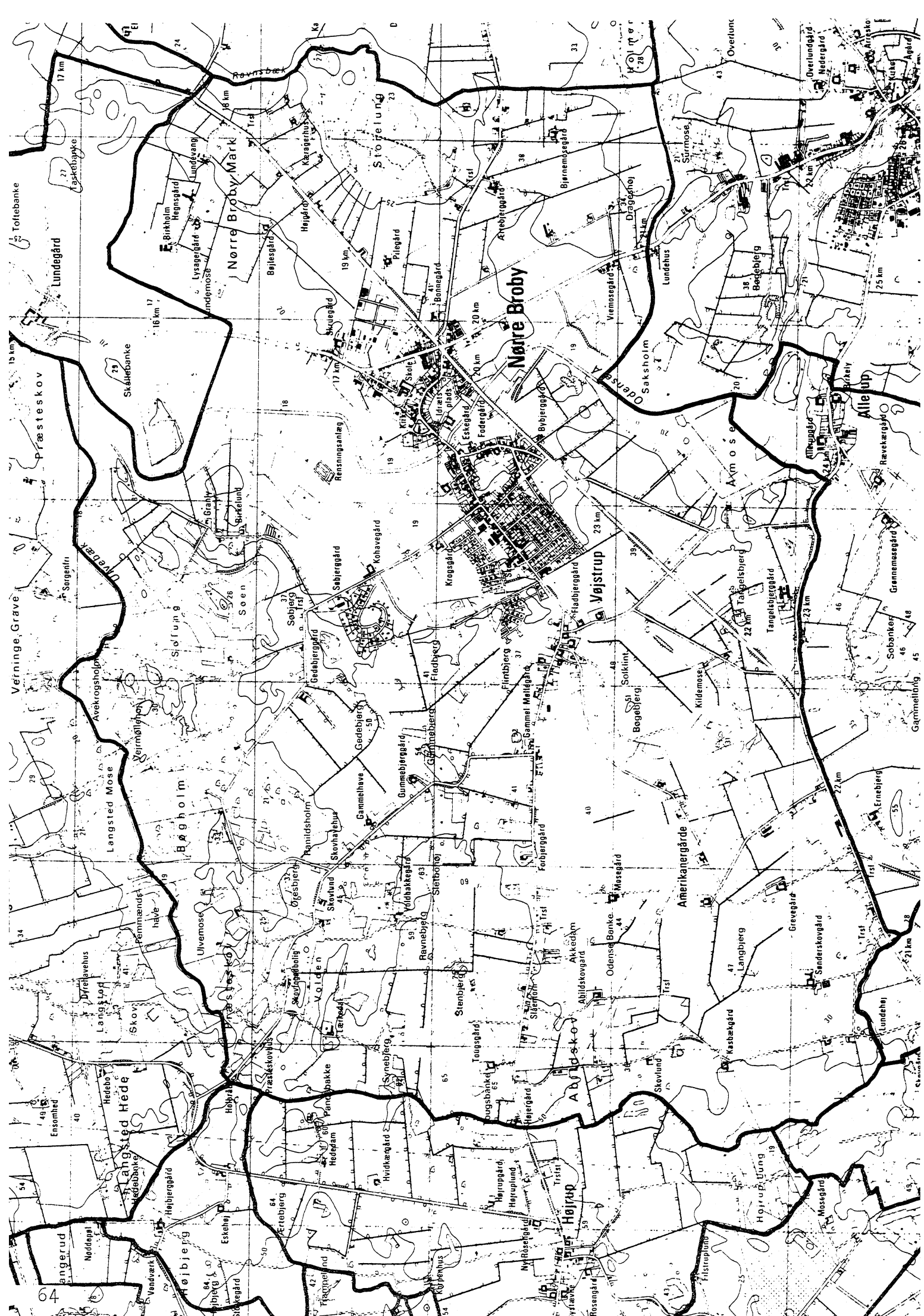
49

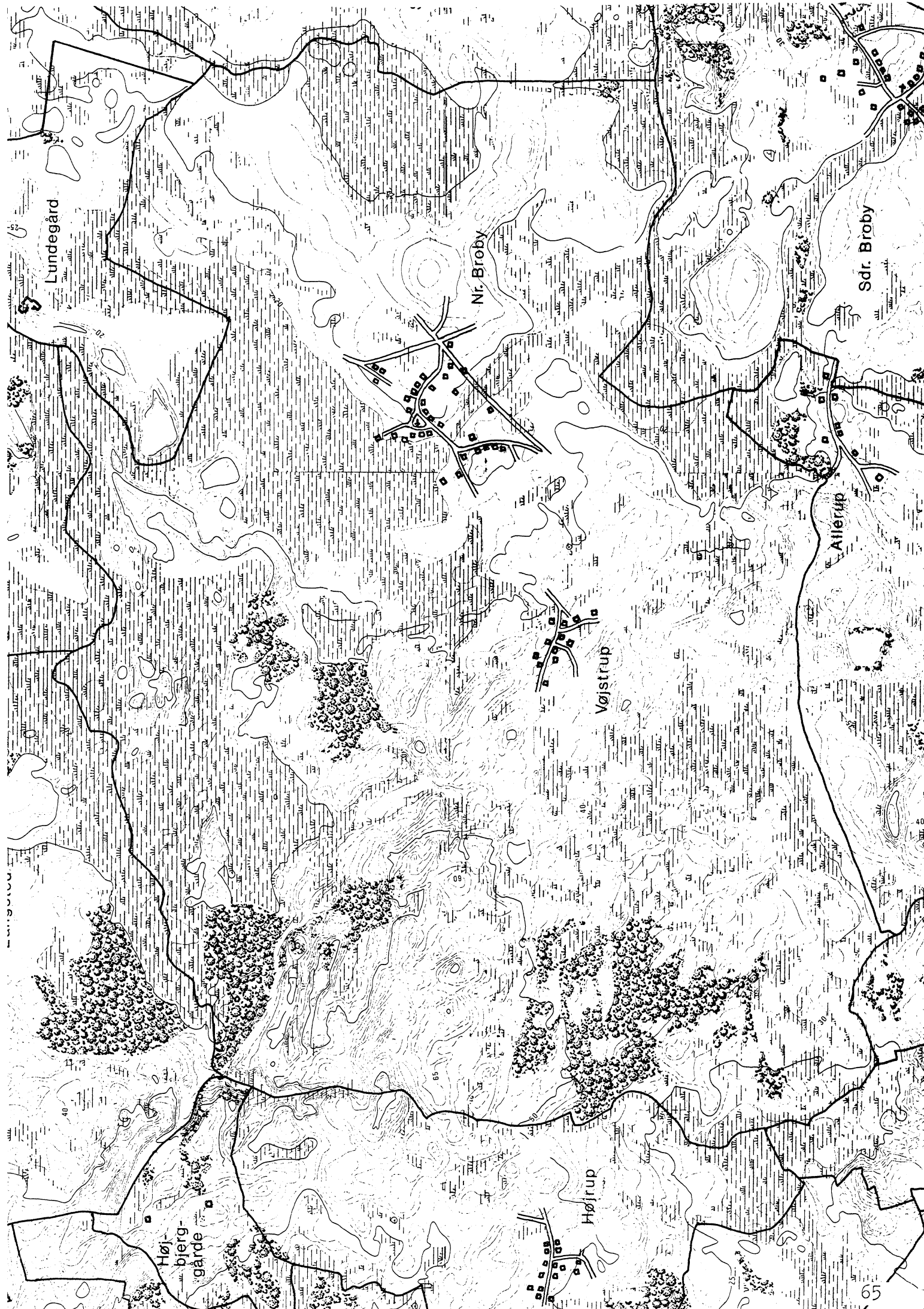
Solklint

51

ØLSTED

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sdr. Broby
----------	-------------------------	-----------------------	-------------------------

Navn: Ølsted	Navnetype: -sted
---------------------	-------------------------

Bemærkninger:

Ølsted er nævnt første gang 1303 i formen "Øthelstathen". Forleddet er afledt af navneordet "øddel", kostald oprindeligt gødningsvand, ajle. Efterleddet er "-sted", som er afledt af "stå" og oprindeligt betyder "det at stå, ståen".

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.
---------------------------	---

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, der modsat de middelalderlige udflytterbebyggelser ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Sdr. Broby

BY- OG EJERLAVSTYPER

a. By-tomten Vejklyngeby.

Byens 12 gårde ligger uregelmæssigt spredt langs det forgrenede vejnet, der strækker sig mod nordvest, sydøst og syd. I midten en fortlignende plads, hvor der ligger et hus. I den nordlige del 3 gårde tæt bygget sammen. tæt op til byen mod øst ligger Ølstedgård, - som en gård der på et tidligere tidspunkt er udskilt af fællesskabet. Husene ligger spredt langs vejnettet.

b. Placering i forhold til by-marken

☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovoriering ☐ åorientering
☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering
 I ejerlavets østlige del Ølstedgård.

c. Udskiftning

år: 1794 figur: Blokudskiftning. Uregelmæssige blokke i figur og størrelse.

d. Udflytning

☐ ved udskiftningen 2 gårde
☒ efter udskiftningen Syd for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug

rotation: 2/1

vangeantal: 3

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: Centralfyn. K. Mindre område med senglacialt -ler mod syd-øst. Åse og ekstramarginalt smeltevandsdal mod nord.

jordbund: Moræneler med mindre forekomster af diluvialt sand -ler, ferskvandsdynd og -tørv.

naturlig afgrænsning:

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov

☐ blandingsøkonomi med Eng dels nord for byen, dels syd for byen, dels langs ejerlavsgrenserne. Skov nordøst og sydøst for byen.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sdr. Broby
----------	---------------------	-------------------	---------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

2 ud af 12 gårde flyttet ud, men de resterende er flyttet inden for deres tomter, således at der er sket forandring i den gamle struktur. Der er ikke sket nybyggeri i byen af betydning. Vejnettet er blevet noget udrettet, men de gamle vejforløb anes. En del af den gamle tof-testruktur også bevaret, ligesom Ølstedgård har bevaret sin plads i den østlige ende af byen.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal☒ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☐ størsteparten opdyrket

Større engareal lige nord for byen. Skovareal nordøst for byen.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sdr. Broby
----------	---------------------	-------------------	---------------------

STATISTIK

Areal: 416 ha., (incl. Ølstedgård), heraf opdyrket i 1688: 41%.

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
	75	60	74	

Bebyggelsesenheder:

		1600-10	1664	1688	1774	1844	1903
Gårde:		6	12	11	12	13	13
Huse:			7		9		
Huse m/ jord:				1		9	10
Huse u/ jord:				9		6	14
I alt:			19	21	21	28	37

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(25%)	1664	3	3	6	7,9
(55%)	1688	3	7	1	5,5
(77%)	1844	3	10		5,3
(77%)	1903	3	10	-	5,3

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	95	118	117
Børn:	35	54	63
I alt:	130	173	180

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Sallinge	Broby	Sdr. Broby

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664					12	7		
1844					13	15		
1903	2	11			11	12		1

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 476 ha store ejerlav (incl. Ølstedgård) var i 1688 opdyrket 41%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes i 1684 til 60 tdr.htk., hvilket på grund af den lave opdyrkningsprocent steg til 74 tdr. i 1844. Byens skove takseredes i 1664 til 30 svins olden, men omkring 1800 var der ikke megen skov tilbage. Adelbyen er naturligt afgrænset til alle sider, og der synes ikke at være tale om grænseændringer.

Ølsted blokudskiftedes i 1794 og siden er 2 gårde udflyttet.

I 1303 pantsatte kong Erik Menved alt kronens gods i Ølsted, men i senmiddelalderen synes kronen uden besiddelser her. Dalum Kloster havde i 1533 2 gårde og Hesselagergård i 1548 1 gård. I slutningen af 1500-tallet oprettedes landsbyhovedgården Ølstedgård. Den udvidedes inden 1664, hvor den var på 25 tdr.htk. Byen var da delt mellem Ølstedgård (7 gårde og 5 huse) samt den anden indensogns hovedgård Brobygård (5 gårde og 2 huse).

I 1774 var hele byen under Ølstedgård (fra 1784 grevskabet Muckadell). Den bestod da af 10 gårde a 6 tdr.htk, 2 halve gårde og 1 bol på 1 tdr. Grevskabet begyndte først frasalget af fæstegods i 1916, og i 1925 blev Ølstedgård helt udstykket til 14 statshuse.

Efter oprettelsen af Ølstedgård stabiliseres gårdtallet på 12-13. Som følge af hovedgårdens nærhed var hustallet allerede højt i 1600-tallet. I det 19. årh. ekspanderede hus- og befolkningstal i moderat omfang.

Gårdene var i 1684 forholdsvis små. Byen egaliseredes mellem 1684 og 1774.

FYNS AMT	Herred: Sallinge	Kommune: Broby	Sogn: Sdr. Broby
----------	---------------------	-------------------	---------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse: ☐Interesse: ☒Stor
interesse: ☐Særlig
interesse: ☐

Landsbytypologisk vurdering: Stor interesse

1) Anlægstype.

Den lille adelby af før-vikingetids navnetypen -sted er central-placeret i sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er vej-klyngeby.

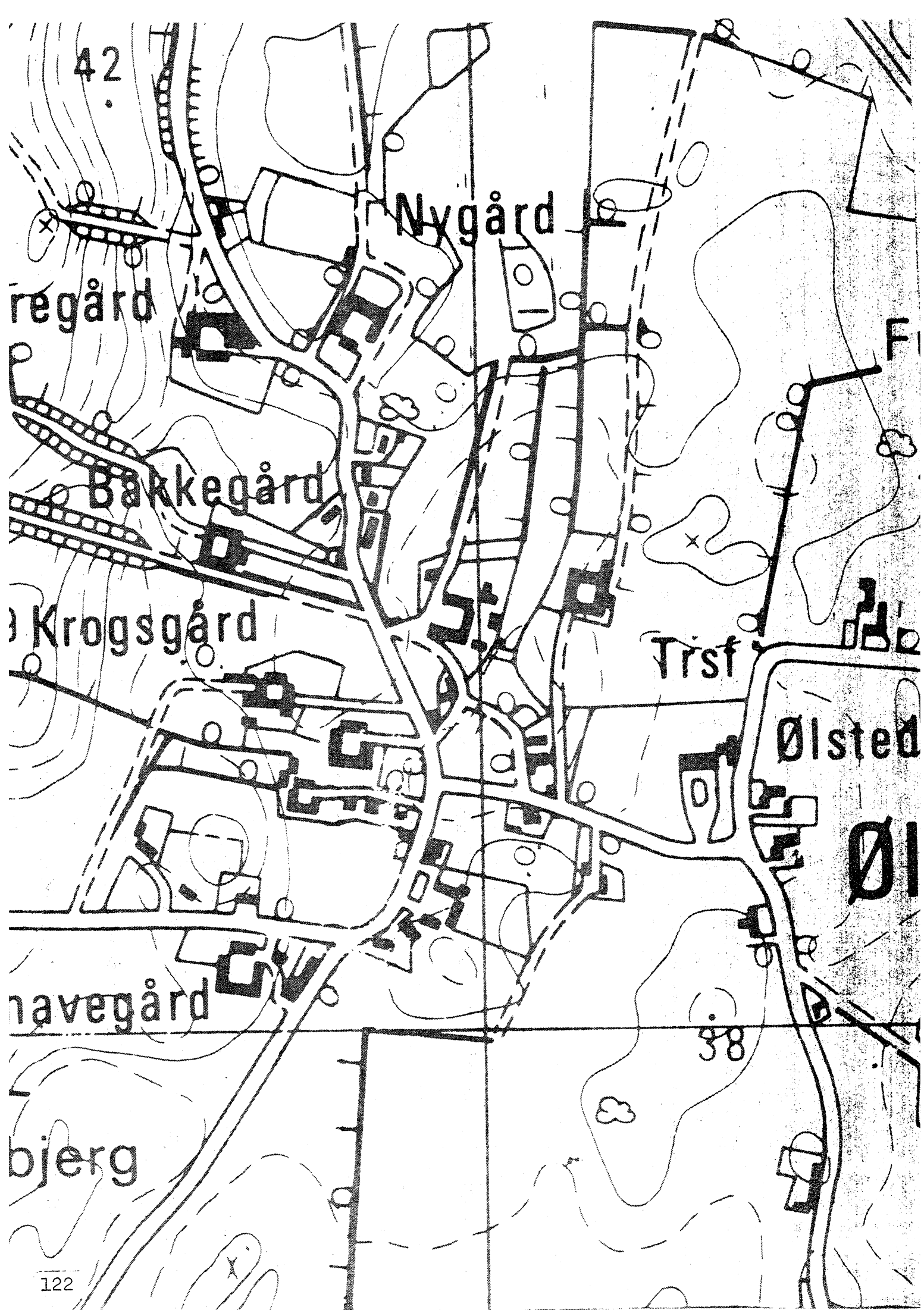
2) Udviklingstype.

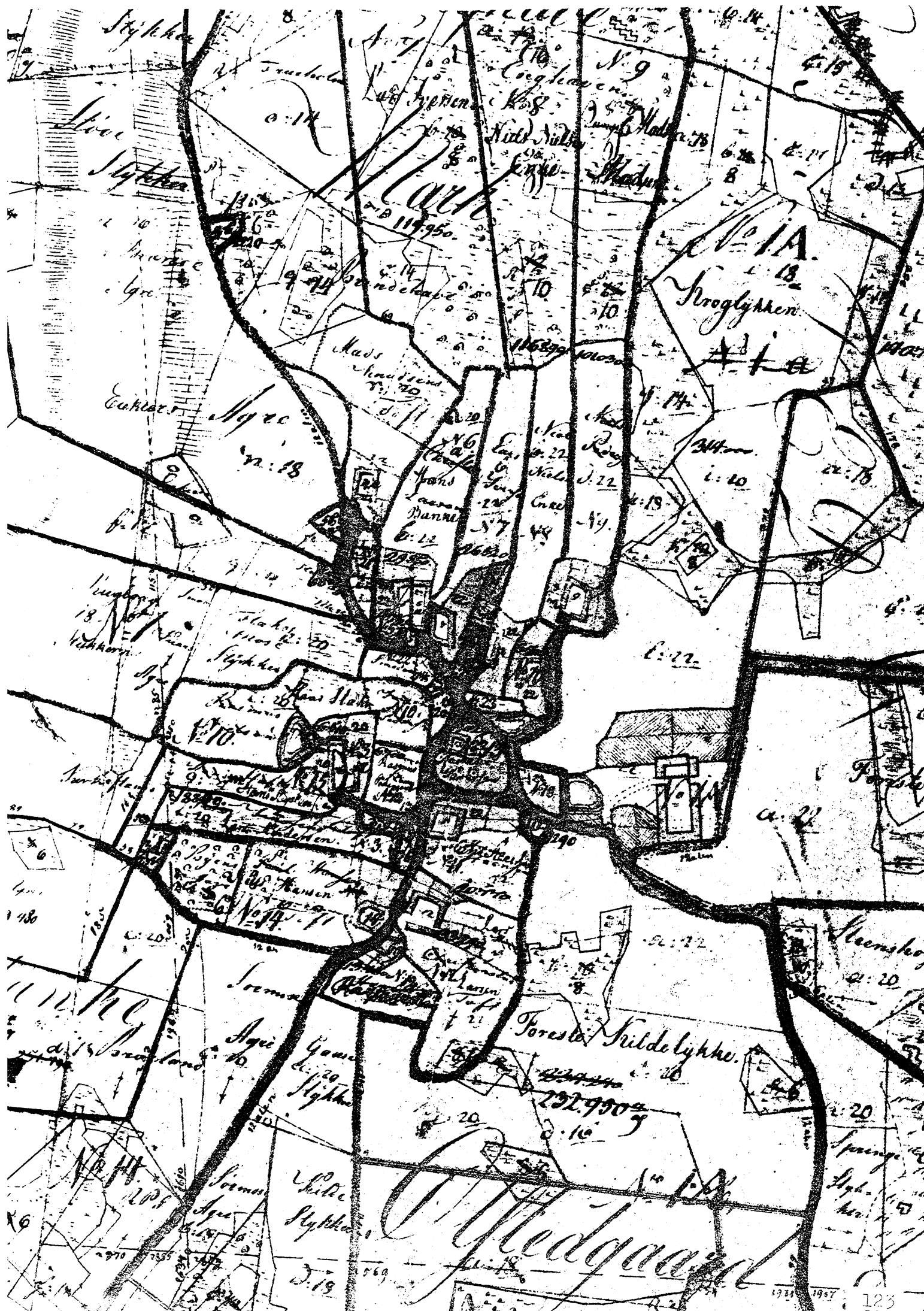
Byen husede fra 1500-tallet en landsbyhovedgård, Ølstedgård, der i løbet af 1600-1700-tallet kom i besiddelse af hele byen, der egaliseredes. En sen overgang til selveje begrænsede ekspansionen i det 19. århundrede. I 1925 udstykkedes Ølstedgård til stats husmandsbrug.

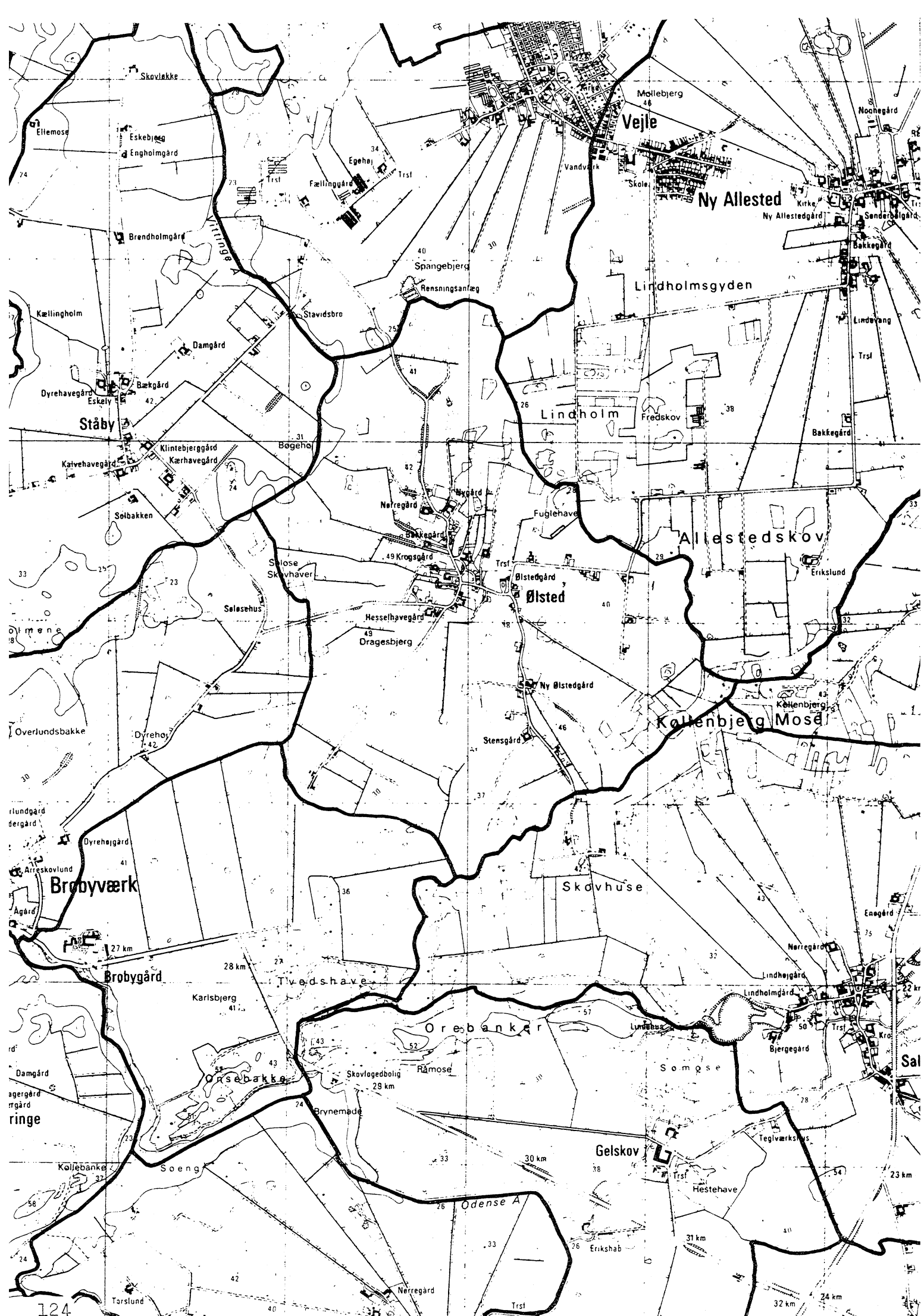
Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og meget typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse

- 1) Bytomten er delvis bevaret, men strukturen er noget ændret.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en del af udskiftningshegnene samt et større eng og et større skovareal.
- 3) Særlige relikter: Ølstedgård.
- 4) Arkæologiske interesser: 3 frilagte gårdtomter.

Ståby

Ølsted

Brobygård

Sallinge

Gelskov

Lyndelse

Hillerslev 125

